

WHFANZIN

WEST 1 2 HERZ
GOW 1 2 INA
FE 1 2 ST

STRUČNI ŽIRI

EMIR IMAMOVIĆ PIRKE

(Tuzla / BiH)

Emir Imamović Pirke, rođen u Tuzli 3.5.1973. Dugogodišnji novinar, urednik, kolumnist i suradnik nekih od najznačajnijih medija u BiH, Hrvatskoj i Srbiji. Objavio tri romana: Jel neko vidio djevojčice, kurve ratne zločince, Tajna Doline piramida i Treće poluvrijeme. Za prvi roman nominiran za hrvatsku književnu nagradu Kiklop u kategoriji debitanta godine, a za treći, za regionalnu nagradu „Meša Selimović“. Piše za televiziju, kazalište i film. Jedan od pokretača i direktor Festivala alternative i ljevice Šibenik (FALIŠ). Živi u Šibeniku.

BERISLAV JURIĆ

(Tomislavgrad / BiH)

Berislav Jurić rođen je 1980. godine u Tomislavgradu. Piše poeziju i prozu. Dobitnik je prve nagrade za ciklus pjesama Šimićevih susreta 1998. i 2006. godine. Zbirku priča 'Naspavani psi laju' Književna fondacija "Fra Grgo Martić" proglasila je najboljim proznim prvijencom 2013. godine. Živi od novinarstva u Mostaru

MILO JUKIĆ

(Kreševo / BiH)

Bavi se književnošću, poviješću, etnologijom i publicistikom. Književni radovi objavljeni su mu u BiH, Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori, Sloveniji, Rumunjskoj i Belgiji. Autor je i mnogih predgovora, recenzija, prikaza i leksikografskih natuknica, kao i većeg broja publikacija. Dobitnik je književne stipendije "Writers in residence" za 2010. godinu, nagrade Fondacije za izdavaštvo FBiH za roman "Samo jednom se gubi" (2012.), "Nagrade kreativnih događaja" UVKF (Slovenija) za 2013. godinu te nagrade Udruženja izdavača i knjižara BiH na 26. sajmu knjiga Sarajevo kao najbolji književni urednik u BiH za 2013. godinu. Uvršten u antologiju "Sublimisme balkanique (M.E.O., Bruxelles, 2014.). Član je Društva pisaca BiH. Dugo godina bavio se novinarstvom. Uređuje Ljetopis "Lepenička dolina".. Tajnik je Književne zaklade/fondacije "Fra Grgo Martić" i glavni urednik svih njenih izdanja. Živi u Kreševu.

Urednik: Berislav Jurić

Grafički uredio: Nikola Galić

Fotografije: Tomislav Miličević, Andrija Zeljko Ancho, Mario Zovko, Marko Marijanović, Vinko Zovko...

Lektor: Svak svoj majstor...

Tisak: Logotip, Široki Brijeg

Široki Brijeg, srpanj/kolovoz 2014

STOP

(Lidija Pavlović-Grgić, Sarajevo, BiH)

Stopiranju se najviše radujem kad smoždena obvezama na faksu petkom spiram prijavu robu, pa se na crtam na Balinovcu odakle me motorizirani ljudi dobre voze prebace barem do Širokog Brijega i zatim lovim prijevoz do Gruda, Imotskog i moje splitske adrese. Roditelji, naravno, ne znaju kako putujem na fakultet i inače, niti će ikada doznati da su moji besplatni taksisti sporovozeći i uglavnom štljivi državni službenici, žestoki tipovi s navikom da svoja bijesna kola po trošnim cestama gone kao na stazi Formule 1, blagoglagoljive vozačice u autićima koje je moguće parkirati u kutije njihovih salonki, djedice u četvorotočkašima vršnjaci-ma njihove djece...

Kroz tri godine ekonomskog faksa namotah na svoj palac kilometre štofa od kojeg bi kakav vješt pisac skrojio odjela brojnim zanimljivim pričama, a ja u svom dnevniku skiciram tek poneku koju je u sjećanju nemoguće obrisati, poput one što mi je na početku ljeta 2000. ostavila trajan, a nevidljiv ožljjak. Tog 23. lipnja putovanje započe kad me poslije polusatnog krepavanja na Balinovcu simpatični barba izbavi iz proključalog mostarskog grota, ponudivši mi prijevoz do autobusne stanice na izlazu iz Gruda i nesvakidašnju neudobnost prapovijesnog stojadina. No, sumanuto trabunjanje senilnog motora i druge nimalo poželjne performanse vozač je anulirao svojim vicevima i šalama na račun svakoga koga se sjetio, pa mi je vožnja u pokretnom pretis loncu čak i prekratko trajala.

Tek što veselom starčiću zahvalih na usluzi i spustih torbe na betonu za koji se lijepo đonovi, pored mene zakoči crni Ford Mondeo.

– Bog, djevojko! Stopiraš? – javi se ugodan bas suvozača.

– Kako znaš? – iznenadih se jer još nisam stigla ni palac podići.

– Mi smo lokalni, znamo svakog i svaki dan povezemo nekog stopera. Kuda ćeš? – javi se i momak za volanom.

– U Split, a vi?

– Do granice, pa ti tamo možemo zaustaviti nekog pristojnog za dalje. Hoćeš s nama? – ponudi vozač koji me podsjeti na mog oca naviklog i kad mu nije usput svukuda razvoziti sve starije susjede.

– Naravno! – pristadoh uvjerenia kako će mi i idućih dvanastak kilometara puta proteći u ugodnu društvu. Uto pored nas stade autobus s tablicom „Sarajevo – Split“.

– A mogla sam i busom... – predomislih se prije ulaska u Ford.

– Još bolje! Prevruće je, a ovako ćeš direktno u Split – suvozač iskoči iz auta, uze mi torbe iz ruku i ubaci ih u prljajnik busa.

– Sretno! – mahnu uz široki osmjeh uskočivši u auto koje produži dalje.

– Baš dobro da ste naišli! Dehidrirala sam stopirajući – rekoh plaćajući kartu.

Poslije dva ili tri kilometra ispred nas se ukaza kolona. Vozač reče kako je sigurno negdje bio udes pa ćemo se pod čelopekom dugo zadržati.

– Trebala sam stopom, sigurno su oni momci već na

granici... – procijedila sam sebi u bradu preznovjavajući se. Usljedio je mrcvarenje u metalnoj kutiji iz koje su kipele nervoze i mirisi svih marki. Nepregledna gusjenica s nama u sredini pokrenula se tek nakon sat vremena kad je policija počela naizmjenice propuštati promet samo jednom trakom. Polako smo se približavali mjestu nesreće. Bus stade nadomak graničnog prijelaza. Vozač iskoči doznati što se dogodilo. Istrčah i ja prema gužvi. Vidokrug mi se suzi na zgnječenom crnom Fordu.

– Ima li mrtvih? – uhvatih za ruku vidno potresenog policajca.

– Dvojica... Mlade kolege u civilu... Šleper izletio, nisu mogli izbjeći... – pogleda ustranu.

Utrčah u autobus i pokrih oči.

IGRAT ĆEŠ NOGOMET KAD NA'RANIŠ KRMAD

(Kako sam propustio mjesto desnog veznog na Mediteranskim igrama '79. jer je krmad bila nezasićna)

(Nikolina Miletić, Mostar, BiH)

Prema pravilima natječaja, ovo bi trebala biti kratka priča. Ali moja nesretna sportska povijest bi mogla ispisati barem šest knjiga o tome kako sam pustio najveću priliku života da utekne ispred mog kukastog nosa, poput tvrdoglavog krmeta u potrazi za tartufima. Točnije, tehnički je baš i nisam pustio ja, izgubila se negdje između blatnjavih korita i mekinja na dva broja prevelikoj jaketi.

Zovem se Jozo, iako me od malih nogu svi zovu Fudbaler. Vjerojatno zato što sam noge koristio pretežno za šutanje. Doduše, znao sam i hodati kad je to bilo neizbježno, poglavito kad bi čača, svako dva-tri dana uzviknuo: „Pusti se lopte Jozo, živina će nam pocrkat“, a od tvoje lopte nema kruva.“

E pa moglo je bit' od moje lopte kruva, čvrsto sam uvjeren, da su mi čača i krmad dali mira, i nešto sitno para da dođem do Splita i pokažem velebnom Josipu Brozu Titu kako se igra pravi nogomet. Onaj što se ne uči na trajalim treninzima, 3 puta tjedno sa slabašnom upalom mišića i čistim čarapama. Nogomet u kojem se zgoditak slavi nakon što je lopta prošla kroz gol sastavljen od beskorisnih drški za grablje, dok ovce meče u pozadini kao najvjernija publika na nikad viđenom Poljudu. Te '79. godine, domaćinska reprezentacija Jugoslavije je osvojila titulu pobjednika, ali bez mene. Jedna im je to titula bez Joze Fudbalera.

Čitajući moju očajnu i nadasve otužnu seljačku priču, čovjek bi pomislio da se previše hvalim. Također i da moje sportske sposobnosti nisu prelazile okvire Uzarića, sela u kojem se nogomet cijenio kao poželjna aktivnost samo među nama- natprosječno žilavim mlađahnim čobanima s povremenim dopustom za odlazak do škole.

Međutim, čulo se za mene i preko Mostarskog Blata, dolazili su momci iz Knešpolja da vide 'ko je taj Jozo što može elegantno prebacit' loptu preko cijelog improviziranog igrališta i naciljat' točno kroz noge uspuhanog i debeljuškastog golmana Gilje.

Dolazili su i nekakvi skauti na sat tjelesnog u rano proljeće, i nakon odigranog derbija predložili profi Galiću da me pošalje u kamp za perspektivne igrače u daleki i nedostizni Split. Nije bilo bitno što tada nisam znao značenje riječi „perspektivan“, bilo je evidentno da sam trebao držati jezik za zubima i šutati tu loptu najbolje što mogu.

Naravno da je čači ta ideja bila, baš nimalo očekivano, odojba. „Ko će 'ranit krmad? Jes', duvan će se sam nizat'. Ma kakvi, moj Jozo je pametan momak, ne padaju njemu budalaštine na pamet.“ E pa padale su mi „budalaštine“ na pamet, htio sam i ja stajati rame uz rame sa Zlatkom Vujovićem, Borom Primorcem i Mišom Krstičevićem. Ali oni sigurno nisu imali pojatu pored kuće i njihvu dužu i veću od cijelog Poljuda.

Došlo je vrijeme za odlazak u kamp, dočekaao sam ga u gumenim cipelama u blatnjavoj i ne baš mirisnoj pojati, dok je mater svim silama pokušavala omogućiti moje putovanje. Ali budalaštine su se i dalje nazivale budalaštinama, nit' je bilo para nit' je bilo vremena.

Čača me nikad nije nazvao Fudbalerom, i tako sam nepovratno ostao Jozo, potencijalni obiteljski čovjek s darom u nogama i velikom rupom u ambicioznom i sanjarskom srcu.

Došlo je i vrijeme za Mediteranske igre '79., mase su skandirale drugu Titu, dok su nasmijani sportaši kročili po atletskoj stazi, uspravni, sretni i nasmijani. Jugoslavija je zaista pobijedila te godine, ali ja sam izgubio. Barem se tada to činio kao najveći životni gubitak, kao nešto što će me proganjati godinama. Čak i onda kad više ne budem mogao hodati, a kamo li igrati nogomet.

Ne mogu reći da sam danas ravnodušan po pitanju moje sportske karijere koja se ugasila toga rujna '79. Ali odigrao je Jozo Fudbaler bar milijun utakmica, uz blejanje ovaca i skandiranje seoskih čobanica, koje su u potrazi za puževima zastale, zadivljene mojim nogometnim sposobnostima. Oooo da, bio je Jozo Fudbaler i najpoznatiji šaner u cijelom selu, bez obzira što nikad nije osvanuo na malim ekranima, s velikim cerekom bez lijeve dvice. Ali to je već neka druga priča. Čači sam s vremenom oprostio, uglavnom zato jer je tvjleno krme bilo poprilično ukusno, zahvaljujući mojoj predanoj hranidbi uz povremeno kukanje i zapomaganje nad nepravednim životom.

Nekad je život jednostavno takav kakav je, i drugačije niti ne može. Kao što je čača znao reći: „Ko zna bi li se ikad vratilo da si otiš' o tamo u taj PRESPEKTIVNI kamp. Evo što bi krmad pocrkala, ali šta bi mater i ja bez Joze.“ Mogla je momčad Jugoslavije i bez Joze Fudbalera, ali krmad, zjakaste čobanice i Uzarići nisu!

VERGLANJE ŽIVOTA

(Ivan Mihaljević, Kupres, BiH)

Kata je pošteno dite. Otkako zna za sebe život joj se svodio na red, rad i disciplinu. Rodom je iz Podmilića. U Jajcu je završila osnovnu, a srednju medicinsku je pohađala u Sarajevu. Bila je dobar đak u osnovnoj pa su roditelji išli jednostavnom logikom: „Ščeta je da ne ide dalje, je žensko al dobar je đak, možda i bidne nešto od nje“ tako da je srednju završila odličnim i unatoč silnome talentu koji je pokazivala za književnost nikada nije otišla na državno natjecanje iako je profesorica godinama inzistirala na tome! U svojoj dubokoj nutrici

bila je vrištava djevojčica, puna elana i snage, puna djetinjih maštanja, vizija i životnih planova no njena vanjšina nije odavala niti dio njenog duha. Prema vani je bila prilično odmerjena, tih, i ponizna djevojka koja je rasla i odrastala sporo i nečujno, da selo nije niti primijetilo. Na njen životni razvoj utjecalo je i to što je odrastala s tri mlađa brata, a muško ko muško, uvijek te ostavi daleko u svojoj sjeni. Pravo ime joj je Katarina, u babino ime. Baba je ostala mlada udovica iza onog rata i život joj nije bio nimalo sklon pa je, logično, prvo dite u roditelja moralo nositi babino ime. Odrastalo se svakako, više gladno nego sitno. U to poslijeratno vrijeme nitko baš nije imao mnogo, što bismo rekli, „za baškariť se“ tako je i Kata bila prinuđena ukovrčiti se u onu markicu što bi joj mater kriomice nekako tušnula za sendvić i morala je biti zadovoljna polovnim komadima odjeće što ih je slala tetka Slava iz Austrije. Tetka je imala dvije kćeri i bile su uzrastom blizu Kati, tako da je sva njihova stara odjeća Kati stajala naravno „ko salivena“. Unatoč škakljivom i ne tako bezbrižnom djetinjstvu kakvo ima većina današnje razmažene klinčudije Kata je rasla, živjela i ostala fino, mirno i ponizno dite, materijal vrijedan pažnje, nevista kakvu bi svaka mater poželjela svome pelivanu. Nakon završene srednje svima je bilo jasno da je sasvim sposobna ići na fakultet, no prilike to nisu dozvoljavale pa se činilo svrshodnim Katu nekako vezati za roditeljski dom i rodni grad jer „nije za žensko veliki grad, nemere se snać“. Ostala je na selu i krenula raditi u mini-mljekari kod dalgv rođaka. Njeni su se sitno bavili poljoprivredom pa se netko precizan, čist i uredan trebao baviti mljekarom pa je u tu prigodu Kata dakako bila najpogodnija. Od nešto sitno svoje ušteđevine i uz pomoć tetke Slave položila je vozački i tako postala jedino čeljade u svojoj kući koje je znalo upravljati autom. U međuvremenu je rođakova mljekara počela raditi sve lošije i lošije te lagano propadati tako da je kompletan otkup mljeka spao na sedamdesetak litara dnevno koje je Kata precizno i brižljivo skupljala po terenu i vozila u mljekaru. Neisplaćene doprinose radnicima rođak je podmirio tako što je prodao kamion-cisternu pa se mljeko vozilo u njegovom starom Mercedesu 190 D kojemu su samo za tu prigodu izvađena zadnja sjedišta kako bi se mogle voziti tri mljekarske rostfrei kante zapremine od trideset litara. Zime su, kao obično, bile dosta oštre i Kata vjerojatno nikada neće zaboraviti studen jutrom kada je 190-ka teško palila jer joj nije radio jedan grijač i poledicu po kojoj bi vozila sa vječito potrošenim i polovnim gumama. Izlaske nije niti mogla doživljavati ozbiljno u takvoj situaciji. Najplodonosniji dio izlaske svakako joj nije bila fatačina s lokalnim đilkošima već kratka molitva Sv. Ivanu Krstitelju da joj „providi kod odabira životnog druga“. Molila je iskreno, skrušeno, s mnogo pouzdanja ...

Josko je momak koji redovito geilira kosu. Čača Stipe mu je radio u Dortmundu kao armirač. Beton je bio cijeli njegov svijet. Zараđивao je priličito mnogo tako da mu obitelj nije stigla biti na prvome mjestu. Njegova žena Anka bila je vrijedna kućanica, brižna majka koja je svome jedinцу Josipu (od milja Josko) ugađala kako god je htio! Kako Stipe nije bilo veći dio godine, Anka je bila primorana odgajati maloga kako god je znala. Ogromnu kuću su imali u Roškom Polju otkud je Stipe bio rodom.

U takvim prilikama Josko se razvijao u relativno oholog

i nadmenog momka koji je, iako u svojoj dubini nije bio takav, s izrazitim omalovažavanjem gledao na druge ljude oko sebe. Iako pomalo stereotipizirano, sudbina kleta je htjela da se Kata i Josko sretnu. Bilo je to sasvim slučajno. Josko i dvojica njegovih jarana (također sinovi imućnih gasparbajtera) ljetovali su u Makarskoj. Bili su smješteni u kući Joskovog prijatelja i kuma Ante (Antića) koja je imala ni manje ni više nego sedam ogromnih soba i pružala se uz samu obalu. Kata je sa kćerima tetke Slave sasvim slučajno prenoćila u Makarskoj i predvečer su izišli u klub u kojemu je Josko bio već poznat i viđen gost. Sreli su se u gužvi kraj prolaza prema WC-u kada joj je Josko dobacio

njegovim zdravim i finim osjećajem privrženosti, zaljubljenosti ili nedaj Bože ljubavi nego je takva njegova nakana bila protkana suštom potrebom za čestim ženskom koje će „znat kuvat i prat bogati“. Iako je Kata vrlo dobro bila svjesna takve situacije i takvog Joska, obojnost prema teškom životu koji je do sad vodila dogurala je sasvim blizu njemu i dok se okrenula već je sjedila u njihovoj ogromnoj kući u Roškom polju i s njegovim starcima dogovarala oko svadbe. U svemu se prilagodila njemu i njegovima. Sebi nije dala za pravo da sugerira o izgledu njihove zajedničke kuhinje, uvijek je sama nediljom išla na misu i od vjenčanja niti jednom nisu otišli na more! Kako je već uobičajeno u

nešto što i priliči imućnom nageliranom mladiću. Iako se trudila da to nitko ne primijeti, Kata je duboko u sebi procvala što joj se napokon na nekom urbanom mjestu obratio nekakav mladić koji je bio daleko od svega onoga s čim je odrastala. Iako bezvezno i plitko, svidjelo joj se dobacivanje koje je Josko polupijan tek onako šarlatanski izgovorio. Nakon što su večer u klubu proveli stol do stola i nakon što je Josko potrošio kišu nebesku časteći djevojke, Kata je pristala razmijeniti broj mobitela s Joskom i od tada su se vidjeli tri puta na prisnim kavama i druženjima na plaži do kasno u noć. Već pomalo umoran od jeftinog provoda i relativno zasićen šminkerica Josko se odlučio vezati za Katu. Nije to bilo uvjetovano

dobrostoječim gasparbajterskim obiteljima, pred kućom su uvijek stajala dva Mercedesa. Jedan stariji koji je služio starome Stipi i jedan noviji koji je Josko isprobio kod čaće jer, eto, nije red da se momak momči i ženi u čaćinom starom autu. Sedam dugih godina Kata je nestrpljivo čekala da njihov kat u zajedničkoj kući ispuni dječja pjesma. Sedam dugih godina čekali su nestrpljivo njeni i njegovi roditelji da postanu ponosni djedovi i bake. Sedam dugih godina trebalo je čekati da Kata rodi. Rodila je muško (jer ništa drugo nije ni imala pravo roditi). Trebao se zvati Stipe, u didovsko ime na što je Kata uzgred spomenula „Pa moj Josko, nek se mali zove Stjepan. Svakako će ga svi zvat ko i čaću ti- Stipe al eto, opet je Stjepan modernije“ na što

je Josko onako ters i poluglasno afirmativno odrezao „More, more Stjepan. Moderno je. Ja volim moderno!!!“ Joskovi starci su živjeli dugo. Imućni i ponosni na dobar glas koji se o njima širio cijelim krajem smrt su dočekali nekako hrabro. Rekli bismo-baš onako kako su i živjeli. Otrესitо i junački. Na Joska je prepisano cijelo čaćino imanje i građevinska firma koja je u čaćinim rukama dobro i poslovala. Taj dobar trend, nažalost, nije se nastavio pod Joskovim vodstvom. Vidjevši nepouzdanost koju Joskov raskalalašeni život nosi mušterije su odlazile, posao se smanjivao te se od silnog čaćina bogatstva ubrzo spalo na tri njive koje su bile pod staklenicima i četiri koze o kojima se čestita Kata brinula. Od prodaje mlika i sira i uz pomoć braće koja su držala restorane u Salzburgu i Munchenu Kata je uspijevala plaćati malome srednju medicinsku školu u Mostaru no škola mu nije bila jača strana jer se , slijedeći čaćin primjer vukao širom Dalmacije i Hercegovine. Nekako se činilo da je vrijeme zgazilo Joska, njegovu uzornost, snagu i moć, kao i njegova Mercedesa. U takvom ubrzanom destruktivskom tijeku događaja Kata je koliko-toliko ustrajala u snazi, molitvi i vjernosti. Uz najbolje napore i zalaganje Stjepan nije htio nastaviti ni srednju do kraja. Vratio se čaći i materi i brinu se o plastenicima. Tek ponekad bi izišao s društvom u Posušje i u pijanim noćima pokušavao dohvatiti slavne dane dok je punog džepa trošio ono što je did stekao šaljući i admirajući zgrade po njemačkim bauštelama. Sjećam se vrlo dobro jednog studenog jutra. Bila je prva nedilja adventa i bilo je snijega i čitavih dvanaest ispod ništice. Stjepan je, onakav nemaran kakav je bio zaboravio utjerati auto u garažu iako je znao da jedan grijač ne radi i da auto na hladnoći teško pali. Tog jutra me probudilo slabašno verglanje istrošenog dizelaša i onaj Katin tupi pogled kada je primijetila da nema zadnjih sjedišta u autu. Mali veli da je Frano Markičin povratio po sicu pa su ga izvadili i ostavili u Duvnu u autopraonici.

Mnogo godina nakon toga sam (ne pitaj kako) saznao da je Kata čitav život pisala nešto kao dnevnik. Zbilja, plavim naliv-perom što je dobila na maturi ispisala je na korice bilježnice lijepim rukopisom „ Nešto kao dnevnik“. Nakratko sam imao priliku otvoriti tu čarobnu bilježnicu i sasvim slučajno se otvorilo negdje pred kraj. Pisalo je :

„Nije mi žao niti jedne sekunde života. Čak mi nije žao niti jedne sekunde patnje, žuljeva i suza. Nije mi teško ustajati, peći snicle i krompir, strepiti i bojati se. Nije mi teško šutjeti i ugađati svima osim sebi. Žao mi je samo minuta koje su kraj mene prolazile kao vlakovi kraj skretničara, smijeha koji je godinama čučio u meni i čekao pravo vrijeme da podigne glavu, parkova koji su čekali trčanje djece, klupa koje su čeknule za zaljubljenim prolaznicima, svjetala koja su uzalud gorjela slučajnim prolaznicima, strancima!!! Žao mi je što će riječ „sudbina“ uzeti baš mene kao materijal za svoju raspravu. Žao mi je svih majki koje će same verglati starog dizelaša i zepsti bez ikoga tko će im rado ugrijati prste kad studen začđe za nokte. Ma, na kraju, žao mi onog najvrjednijeg! Žao mi vremena...

ŽIV, A NIJE

(Anita Barac, Sinj, Hrvatska)

E jebiga sad – pomisli Vili kad shvati da se mora vratiti u stan. Vraći ključ u tek zaključanu bravu i ponovno otključa, ostavi poluotvorena vrata i otvarajući šilic baci ključeve na policu u hodniku.

Uvijek isto. Normalni ljudi obično budu mamurni. Vrći im se i ne da im se ništa. Njegov mamurluk završi u WC školjci. Tri piva jedno sranje. Ovo jutros je treće.

Mobitel je zazvonio taman dok je sa tri prsta lijeve ruke držao rolu papira i omotavao ga oko prstiju desne i razmišljao da li da nazove šefa ili da mu samo pošalje poruku.

Smoke on the water, prvi rif, to je bio Mrva.

Ej – javi se pokušavajući držati mobitel rukom umotanom u papir.

– Eeej, Vili, iman ti nešto reć, iz.... asti!!!!.....

Gume zaparaju asfalt toliko glasno da je Vili mogao osjetiti dim, cviljenje je bilo nepodnošljivo. Stisne oči i stotinku prije, sasvim instinktivno, odmakne telefon od uha. Prasak. Ostane tako sjediti nekoliko trenutaka, a onda polako, još uvijek ne otvarajući oči, primakne mobitel uhu. Tišina. Mozak mu je bio potpuno prazan. Ni jedne misli ili slike, kad iz daljine začuje zaustavljanje automobila, glasove, otvaranje i zatvaranje vrata. Korake.

– Jel živ? – čuje muški glas.

– Pojma neman. – odgovori drugi.

– Zovi hitnu!

– Koji je broj?

– Jebate, očemo ga micat?

– Zovi hitnu, šta si se ukopa!

– Živ je, čini mi se da je živ!!

– Pitaj hitnu šta ćemo radić?

– Pitaj ti jebate!!!

– U pičku materinu debila! Daj vamo!! Alo.....e, dobro..... oču..... Evo ih za pet minuta. Diše ih još? Tik..... Tišina...

– Šta je sad koji kurac!!!! - vikne Vili i baci mobitel o pod shvativši da je kretenu nestalo kuna na mobitelu.

Šest mjeseci kasnije

– Dobra veče! – kaže on otvarajući vrata.

– Dobra veče! – kaže sestra mahinalno, a onda začuđeno podigne pogled i ispred sebe ugleda Vilija sa televizorom ispod ruke.

– Opom, stop, stop! – rekla je i podigla ruke. – Ako nije problem.... a di si se ti uputio?

– Kako di, pa tamo – pokazao je glavom prema vratima br. 8.

– Ma je li? Ne možeš tamo! – ona se nalakti na stol.

– Ko kaže?

– Kako ko kaže, pa ovo je intenzivna, posjete su od 4 do 6, ne možeš se šetati okolo i to sa televizijom ispod ruke – značajno pogleda na sat – u 11 naveče? – sad se malo nasmije.

Vili se vrati tri koraka, spusti televiziju na njen stol i duboko udahne.

- Gospođo..... gospođice..... – ponovi nakon kratke stanke i naceri se – da je ovo normalna bolnica, onda ne bi ja sad ovu televiziju nosio priko cilog grada, nego bi donio čips i ko čovik sio. Da je ovo normalna država, onda bi ja sinoć ovde gleda utakmicu, a ne radio do sad. Ovako nema čipsa, nema para, al televizija ide u

sobu. Večeras će Mrva gledat finale nogometa. Il će se probudit il će umrit. Nema ovo više smisla.

– Razumin ja tebe... al isto ne možeš – ona će strpljivo.

– Ko kaže da ne mogu? Samo ti gledaj kako mogu! - Vili uzme TV ispod ruke i uputi se u sobu.

Ona stavi ruku na slušalicu da zovne zaštitara, a onda digne glavu i upita,

– Zar nije finale bilo sinoć?

– Je... Pa?... Jel on gleda?

Ona zastane na trenutak, slegne ramenima, skinе ruke sa slušalice i nastavi tipkati po mobitelu.

Vili stavi TV na policu, uključi antenu šta ju je dovukao skupa sa pivama. Stavi stolicu do Mrvine glave, izvadi dva Velebitska, otvori ih upaljačem i upali snimku utakmice Španjolska – Nizozemska.

– Jebate, nisan se sitio da ovde ne smin pušit. Neš se ti ljutit ako ja izađen malo na balkon? Okrenuo se prema njemu. Mrva je ležao u krevetu, okružen cjevčicama i kutijicama. Da nije bilo onoga "bip bip", komodno bi mogao misliti i da je mrtav.

– Nisan te vidala u zadnje vrime? - rekla je ona naslanjajući se na dovratka.

– Šta ja znan, dopizdilo mi je. Mislio san da će se probudit, malo komplicirat i da će sve bit ok – odgovorio je gledajući u ekran, vrteći neupaljenu cigaretu u ruci – Šta je utakmica važna?

– Kladili smo se. Dan prije nego se skršio. Bezveze, zajebancija, ušli u kladionicu popit kavu, a tamo bila nova plavaša. Mrva se napalio pa potrošio sve novce kod nje.

– Jeste li dobili?

– Tribali bi, da je kreten živ. – nasmije se i pogleda u televiziju.

– Puno? – upita ona.

– Puno. – ponovi on.

Ona ode do Mrve, malo ga namjesti i popravi cjevčice, pa onda sjedne do Vilija.

.....Sto petnaest minuta je prošlo dragi gledatelji. Rezultat je nula - nula. Nadam se da ovo neće biti još jedno finale na jedanaesterce..... Torres ima loptu... Dodaje Fabregasu..... Iniesta je tamo na poziciji... Ooovo bi moglo biti opasno, Fabregas se namješta.... Dodaje Iniesta... Iniesta... I goooooo!!!!!! Španjolska vodi 1:0 golom Inieste u 116.-oj minuti!!!! ... Gotovo je..... Španjolci su prvaci svijeta!!!!!!

Vili se okrene prema Mrvi. On je i dalje ležao nepomično i još uvijek je samo ono "bip bip" pokazivalo da je živ.

–A jebiga, ako ga ovo nije probudilo, ja ne znan šta će... – kaže razočarano i otprije iz Mrvine boce.

– Zva san te da ti kažen da je kreten izgubio tiket.....

– izusti Mrva ne otvarajući oči. Biiiiiiiiiiiiiiip.

NA KAPTOLU 505

(Matko Abramić, Zagreb, Hrvatska)

„Imao sam prekrasan san, Zvonkec“

Zvonkecu je buka bila nesnošljiva.

„Pridržaval sam se za kontejner il' sam ga morti držal ja, ko bi zval točno, i sečal sam se kak sam nekad znal zažmiriti i išel di god sam htel. Nikad se nebi zabušil, Sam je išlo. Uvek bi nekaj rešili, zmislili, nekaj bi se zmuvalo, nečeg bi bilo i kak veli Petrica tak nekak je i bilo, a ja sam bil f toj grupi ljudi - nigdar ni tak bilo

da ni nekad bilo. Moram vam reći da je bilo fakat zima i onak' bil mi je puni kufer sega. V pizdu s tim sim flašama i se te 'vrak ih zel' gospone kaj sam im se uvek rival vrit. Da sam imal muda kad je bilo vreme, ve nebi cendral i cuclal tog mirogojčka (nebum lugal, paše mi kaj god ja vama tu nasral). Moreš to sve pobjebati v guzicu i pošlaufati si ga pet put, tak je kak je. I tak, nek' se deca zabavljaju. Bar me ne steraju v pizdu materi- nu, čak me i gledaju „bu bolje striček“ okecima. A kaj da ih razočaram, mortu bu njima bolje i tak su nekad dobri i veseli. Bu i meni bolje ak buju oni više cugali, danas bi mogel dvesto roknuti, božič čoveče, niš idem i tak, taman za čike i flašu.“

Kako smo uspjeli pročitati misli gospodinu Zvonkecu tko bi ga znao, no znamo da je njegov dobri duh Zagreba (ili više Kaptola) sigurno pamti velik (ili ne) broj kaptolskih mu sugrađana. I tako, gledajte to, ako ništa drugo, kao hvalospjev, kao kadar razasute sjajne zvijezde trenutka ili ako trebate ladicu zamislite to kao mrtvo slovo, kao eulogiju neprekidnom duhu i besmrtnosti duše. Par listova papira, nježno jedan uz drugog. I da, sretno s ladicama.

„Čudan je ovaj svijet, što bolje lažeš, bolje prolaziš“ iz krčme je i dalje treštala muzika nove zvonke mladosti, „što bi dao da ti laštīm suze kad rakijom skidam zvezde“ tipa, a Zvonkec se nije maknuo s mjesta. Zaspao je kraj kontejnera čvrsto u zagrljaju s ogromnom crnom vrećom za smeće punom plastičnih boca. Kontejner je zaudarao p Zvonkecu, ili je Zvonkec zaudarao p kontejneru, stvar je tu sasvim izjednačena. Nije ni bitno, svaki imalo pozoran prolaznik uočio bi kakvim snom pravедnika spava to podrapano ustajalo močvarno biće, a sav smrad ne bi izbrisao svu blagost Zvonkecovog lica i svaki imalo pozoran prolaznik ne bi prolazio pored bebe Mojsija kao pored turskog groblja, a možda bi ipak u kristalnim očima smrada taj nesretni prolaznik prepoznao davno izgubljenog brata. Da, Zvonkec, nečiji brat, sin, izgubljeni sin, snijegom pokriven veliki bijeli sin, davno izgubljeni plemić ulice, neodoljivi lord Opatovine i osmijeh zagorskih brega u belom, debelom Zagreb - gradu. Možda bi ipak taj nesretni prolaznik otkinuo komadić svoga kruha i u toj otužnoj fratarskoj četvrti, četvrtinom svoga kruha zacaklio velike tople i gladno tužne Zvonkecove objasane oči. Možda bi onaj naočit momak crna duga kaputa ususret svom dimu djedine lule okrenuo glavu udesno i ugledao svog oca, možda bi u tom kutu zgrade konačno ugledao toplinu, daleko od ognjišta, veoma blizu ljudskosti. No, prolaznik, prolaznik drugi i momak mlad u žurbi nestadu iz Zvonkecova kadra, a snaga prolaznikova duha je uistinu mogla biti svega kadra, čak i ljubavi, nježne ljubavi kadra.

„Gospodična, imate kaj sitnog za starog purgera?“ Mrko, bundom ogrnuta ljepuška dama odvratī kratko. „Ne.“

Zvonkec, taj Zvonkec osmijehom pravédnika mahne već udaljenoj dami: „Nejte niš' zameriti gospodična, nisam htel biti dosadan, znate kak je, svi se prek p rek jebeju, pardon na rečniku, al tak je, a cuga se nebu platila sama, živel vi meni, ksidihand, gospodična tak lepi kak ste sto let!“

„Čudan je ovaj svijet, šečer i voda pravo su čudo“

Svjetlučavo blještilo velegradskih trgovina osamučivalu su Zvonkeca, a Zvonkec nije neki tip čovjeka kojeg možete samo tako osamutiti. Lutaao je, lutaao

satima, činilo se kao da je bilo danima, a bila je i noć, potpuna hladna, kakve običavaju biti u to vrijeme godišta, kao idealna kulisa prosinakačkih radosti. Teturajući, poput utvare nekih drugih bajkovitih priča, uskoro izgubi svijest i ni sam ne znajući kako nađe se na starom odbačenom i usamljenom naslonjaču na križanju Palmotićeve i Hatzove. To samo po sebi ne bi bilo ništa čudno za promrzlog i ošamućenog Zvonkeca (epizode gubljenja svijesti i pamćenja u njegovom su stanju bile česte pojave) da u rupi starog naslonjača kraj stršeće opruge ne opazi oronulu i rđavu crvenkastu kutijicu s oštećenim natpisom na kojem je bilo pisalo 05.

„Dojdi dojdi Barek, vu našu staru klet, bombeone sem ti kupil sa črtom petstopet“ izusti Zvonkec tiho i na lice mu iskrsne osmijeh, onaj njegov blagi i topli dječaćki osmijeh, osmijeh novonađene sreće. Pažljivi promatrači uočili bi i da je instinktivno stisnuo staru kutijicu u lijevoj ruci (dobro je imati pažljive promatrače).

„Zvonko, kaj sam ti ja rekla za bombeone, daj sim tu škatulu, ak' buš ih grizel, onda ih nebuš ni jel“ „A daaaj, maama, nebum više, daj mi još jenog žutog, maaaammmaa, maaaammmaa“

„Dost, ne cendraj, pokvaril buš si apetit za obed!“ - zavrtilo se njegovim uzavrelim sjećanjima.

„Ali sve je ovo predivno, ako postaneš odraslo dijete“

Stara rđava kutijica Zvonkeca je bacila u harmonični delirij i svatko tko se tad zatekao na križanju Palmotićeve i Hatzove imao je što vijeti. Zvonkec, gol do pojasa, odgurao je sad već zabijeljenu svjetlučavu fotelju nasred križanja i veselo poskakujući počeo tiho pjevušiti. Trube i psovke bijesnih blagdanskih vozača nisu ga uzbuđivale, činilo se da ih nije ni čuo. U njegovoj glavi sve je glasnije čuo stihove: „I dojdi dojdi Barek, vu našu staru klet, bombeone sem ti kupil sa črtom petstopet.“ Kako je glas u glavi bio sve jači, tako je Zvonkec sve glasnije pjevao:

„Jurek f trnavci stoji
i na nebu zvezdice broji
pak zove Barea z hiže
dojdi Barek, dojdi bliže, da ti nekad važnega povem.“

Skupilo se sve više ljudi, izlazili su iz vozila, derali, počeli navlačiti Zvonkeca, ali Zvonkec je i dalje poskakivao i vješto izbjegavao bijesne ruke izbezumljenih vozača.

„Gospodine, jeste poludjeli, maknite se sa semafora, zvat ču policiju!“

Zvonkec mu se samo iskreno nasmijao i nastavio:

„Videl sam te kak si krave

pasla

Barica predraga ti

mojem srcu bornež si

prirasla

najlepša si v našem selu ti.“

„Kretenu jedan, daj se makni, evo zovem ti policiju, debilu poremećeni“

No, stari dobri Zvonkec je bio tako sretan da nije čuo ni riječ prijetećih prolaznika, nije primijetio ni da se već skupila poprilična znatiželjna gomila, da je potpuno zakrčio promet i da se od truba i dernjave stvorio potpuni zaglušujući kaos. Naprotiv, trube su ga još više dirnule, za njega su one zvučale kao savršeno ugođen orkestar. Stisnuo je kutijicu još čvršće i zapjevao što glasnije je mogao:

„I dojdi, dojdi Berek
vu našu staru klet
bombone sem ti kupil
sa črtom 505.“

Uskoro je stigla i policija. Zbrka, koju je pruzrokovala Zvonkecova nenadana sreća, bila je za organe vlasti nešto što zasigurno treba anulirati po kratkom postupku. Zabranjeno i nedopustivo, kratko i jasno. Neki nepouzdati svjedoci tvrde da je događaj dospio čak i na posljednju stranicu sutrašnjih dnevnih novina pod naslovom 'Predbožićni kolaps u naslonjaču Palmotićeve'. Način na koji je Zvonkecov eksces anuliran nije poznat ni onima koji su događaj vidjeli na svoje vlastite oči. Neki su tvrdili da su Zvonkeca ulovili tek na željezničkom kolodvoru i da je uspio otpjevati cijelu drugu kiticu 'Dojdi dojdi Berek', drugi su pak tvrdili da su ga organi vlasti ulovili bez imalo muke i odveli na trijezjenje iza rešetaka, neki su tvrdili da se cijelim putem stoički branio pjevanjem cijelog repertoara starih popevki, dok su pak neki treći bili skloni vjerovati da Zvonkeca nisu nikad ni ulovili i da još danas pjeva svoju snenu dječaćku 'Dojdi dojdi Berek' i čvrsto drži crvenu kutijicu negdje tamo u širokom i dalekom svijetu. Ipak, ma koliko se šujelo o tome, činjenica je da se otada Zvonkecu izgubio svaki trag. Nitko ga nije vidio, nitko ga nije čuo, nitko ga nije osjetio. Ostale su samo neke druge bajkovite priče nekih novih prolaznika, klošara i prolaznika drugih. Samo bi možda poneki pažljivi šetač na uglu Palmotićeve i Hatzove za hladnih prosinačkih dana mogao čuti kako vjetar veselo šapuće onu staru Zvonkecovu 'Dojdi dojdi Berek' i poželio zasladiti život jednim malim žutim bombonom.

IZ DNEVNIKA JEDNOG SARAJLIJE 100 GODINA POSLE

(Vitomir Ćurčin, Zrenjanin, Srbija)

Tog prvog novogodišnjeg jutra probudio sam se tek oko 10 sati. Žena je već bila ustala i u kuhinji uključila

program za pripremu doručka. Prišao sam joj sa leđa, poljubio je i nežno prošaputao: "Srećna ti dušo Nova 2114. godina, opet!"

Za doručkom smo oduševljeno prepričavali utiske za zajedničkog dočeka Nove godine. Otkada su prilično pojevtinile specijalne naočari za virtualna putovanja, mogli smo sebi da priuštimo jedan glamurozni doček u prestižnom hotelu sa 6 zvezdica u Dubai-u. Naočari sam vrlo povoljno kupio od komšije Kineza, što je eto bila još jedna prednost našeg preselenja u kinesku četvrt Sarajeva. Uz njih sam morao da kupim i neku pirotehniku, što će posebno da obraduje unuke kad nam dođu u posetu.

Raspoloženje nam je donekle kvario glas spikera sa kuhinjske video ploče. Monotonim glasom govorio je o očekivanim događajima u novoj godini: Završetak I. faze pregovora o ulasku u EU, pad vlade zbog nekoliko ministarskih afera sa zemljištem i estradnim zvezdama, novi izbori, imenovanje Karla Bilta III za novog visokog predstavnika Evropske unije za Bosnu i Hercegovinu, inače čukununuka prvog visokog predstavnika EU za BiH iz 1995. godine, postizanje sporazuma o implementaciji presude Sejdić-Finci, donošenje izmene Ustava BiH, obeležavanje 200 godina Sarajevskog atentata i konačno usaglašavanje stava o njegovom karakteru, drastično smanjivanje penzija zbog alarmantne činjenice da na jednog zaposlenog dolazi 5 penzionera, smanjivanje indeksa korupcije koje će nas dovesti na 117. mesto u svetu, nastavak pregovora za ukidanje višedecenijskog viznog režima uvedenog još 2014. godine, završetak preselenja seoskog stanovništva u gradove...

„Dosta sa tim!“ dreknula je žena i prebacila na kanal koji nas je diskretno uveo direktno u Zlatnu salu bečkog Muzikferajna i početak novogodišnjeg koncerta. Preputili smo se prekrasnim i opuštajućim zvucima Štrausovih valcera i mirisima cveća donetog tog dana sa Azurne obale...

ČOVEK

(Gordana Radovanović, Banja Luka, BiH)

U ledom okovano zimsko popodne sedim naspram njih dvojice u prepunom autobusu.

„Ovaj nije iz sadašnjeg vremena,“ pomišljam, gledajući uredno sedu kosu gospodina preko puta. Kruta snežnobela kragna košulje čvrsto stisnuta uz vrat kravatom sa savršeno vezanim čvorom. Barem deset godina stare plitke cipele sijaju među prašnjavim čizmama ostalih putnika.

Do njega se vrpolji dečaćić od oko četiri godine i razgleda lica oko sebe. Odjednom se primiri i zamišljeno zapita:

-Deda, deda...

-Kaži-odvрати stari.

-Deda, jesi li ti penzioner?

-Jesam.

Dečak se opet na kratko učuta, pa sa izrazom lica malog mudraca zaključuje:

-A deda Žika je čovek.

Gospodin duboko uzdahnu i ne odgovori, nego se zagleda u staklo autobusa. Pogledah i ja na istu stranu. Bilo je toliko prljavo da se kroz njega nije moglo videti baš ništa.

PRVI LET

(Sanela Piranić, Sarajevo, BiH)

Zaveden sopstvenim idealima obreo se u sada već razuzdanoj gomili. Sve ono u što je vjerovao odjednom više nije imalo smisla. Jedino što je osjećao bio je strah.

Više nije znao da li je noć ili dan, šta je ispravno, a šta ne, bitno je bilo pobjeći. Noge su mu tijelu nalazile put jer oči ništa više nisu vidjele pod mokrim zastorima.

Trepćući pokušao je gledati, ali vid ga je izdao. Bol ga je punila užasom. Pruživši ruke ispred sebe zaštitio je glavu i nije zastajao. Svoj neobuzdani bijeg pokušao je prepustiti sluhu, ali mješavina grmljavine odozgo, te sporadični krici oko njega, nisu mu dopuštali da osluhne pravilno. Svakih desetak metara udario bi u nešto i promijenio putanju svog puta. Ni prstima više nije razaznavao predmete. Refleksno ih je povlačio kad god bi šta dotakao: ljepljivo topli dodir ljudi ili hladni dodir prepreke koju je morao zaobići. Odjednom mu se učinilo da se vrti u krug, ali nije zastajao.

Začudo nije osjećao umor. Osjećaj za vrijeme nestao je onog trena kad je olovna kiša počela padati. Bilo je to od sada već dosta davno i daleko. A onda je osjetio oštar udarac u potiljak. Ruke je uputio ka bolnom mjestu, zastao, kleknuo, te duboko udahnuo posljednji put. Miris smrti ispunio mu je pluća...

-Deklane, diži se...

Neko ga je tapkao po obrazu. Lijeno je otvorio oči pokušavajući shvatiti gdje se nalazi.

-Idemo, ne pravi se blesav! Moramo obići još jedan krug!- neko ga je vukao za ruku.

Iznenadeno je gledao u spodobu koja ga je, činilo se, dobro poznavala. Čelavo biće, ispijenih obraza i sitnih, beživotnih očiju bez obrva. Bila je gola. Golo, mršavo stvorenje opuštenih nagih grudi i bezdalog nepostojećeg stidnog mjesta. Klečala je pored njega.

-Ja... Šta se desilo?

Trudio se ostati staložen i ne pitati ko je ona niči, na kraju krajeva, ko je on. Još je osjećao ili mu se činilo da osjeća bol u potiljku. Posegnuo je rukom na pomenuto mjesto te zastao. Meki dodir perjanih izraslina na leđima na trenutak ga je zaledio. Čekao je da se ona okrene od njega bar na momenat.

-Deklane, diži se. Ti si naš najbolji borac. Moramo djelovati. Nemiri još traju.

-Da, da... Daj mi sekund. Ne znam šta mi je.

-Idem do hrida. Tamo ću te čekati. Nemoj dugo...

Svoj prazni pogled zadržala je par trenutaka na njemu dok je raširenih krila lebdila iznad ponora, tu ispred njega. Djelovala je tako nestvarno.

-Odmah sam iza tebe. Ne brini...

Oklijevajući se okrenula, nesigurno, otkrivajući nagu, čvrstu zadnjicu. Poletila je bez imalo muke blago savijenih nogu više se niti ne osvrćući.

"Čuvar!!! Ona je Čuvar!!!", pomislio je iznenadeno Deklan polako gledajući za njom. Jednim pogledom obuhvatio je svoje tijelo. Nag, bez pupka i bez mekog uda koji je ležao u međunožju ili bilo kakvog drugog obilježja čovjeka. Svjesno ili ne raširio je krila. Okrenuo je glavu lijevo zatim desno začuđen.

-I ja sam Čuvar... Šta se dešava?- zapitao je sebe i tminu. Niti jedno niti drugo nije mu moglo dati odgovor. Na obzorju je još vidio siluetu svoje sagovornice. Kao da je to radio godinama, čisto instinktivno, ubrzo je bio u zraku ne ispuštajući je iz vida. Mora je pratiti. Ionako nije znao gdje je hrid. Činilo mu se da će tamo dobiti odgovore.

Vazduh je bio vlažan i polako mu je prodirao u stomak. Iznenadno treperenje u njemu bunilo mu je nesvjesna osjećanja i shvatanja. Kao da nešto nije na svom mjestu ili kao da nešto ne štima. Letenje mu se učinilo kao sasvim obična i normalna radnja ali podjednako i nešto nelogično. Zastao je gore visoko ne ispuštajući ženu iz vida. Trebao mu je taj trenutak tišine.

Zažmirio je te duboko udahnuo vlažni zrak. Otvorenih očiju je, kao na uspomenom filmu, sagledao situaciju na obzorju. Bio je Čuvar to je bilo neporecivo. Ispod njega, kilometrima, vidjela su se treperava svjetla na Zemlji. Zar je i on učestvovao u anarhiji? Spavač protiv Spavača. Besmisleno! Osjećaj da im ne pripada više zagospodario mu je umom. Daleko gore, kao oreol iznad grada, kao trepereće sjene, letjeli su Čuvari. A onda su ga preplavila sjećanja na predhodni život. Sloboda, taj pojam bivstvovanja, uzdigla se daleko iznad svega što je trenutno mogao da pojmi. Sjećanje na život čovjeka koji je Deklan, činilo mu se, davno živio, zamaglio mu je na trenutak vid. Život ispunjen kako patnjama podjednako i nadanjima Novog Poretka. Prizori i sjećanja su mu u fleševima sjekli tamni horizont. Bio je zaustavljen u predhodnom životu, zaglavljen između prošlog i onog što je sada, ne ispuštajući žensku siluetu iz vida.

Rođen je u vijeku vizija, hranjen je ljepotama mogućnosti, a onda dolaskom Čuvara zaustavljen je u koraku ka pomjeranju sopstvenih granica i granica mogućeg. Ljudski rod, praznog hoda, našao se u sopstvenoj zamci, zamci ograničenja i granica samih po sebi.

Teživši nedokučivom, u nekom momentu, razišli su se u mišljenjima, vjerovanjima i dejstvovanju. Tad su naišli na nepremostive razlike. Više nisu poštovali Kodeks. Izgubljeni, doveli su se do samog ruba razuma i postojanja.

Čuvari su se zbog ljudske netolerancije upleli u slobodu čovjeka, slobodu odlučivanja. Došli su iznenađeno. Nisu pitali. Nisu ni morali. Ta čudna bića, iako nevidljiva ljudskom oku, vodila su neprekidnu borbu za njihov opstanak. Čuvari su poslani iz prošlosti da bi zaštitili njihovu budućnost, budućnost vremenske ravnoteže, koje svi Spavači nisu bili ili nisu htjeli da budu svjesni.

I iako su trajale uzaludne borbe među Spavačima oni su bili jedno. Deklan je toga tek sada postao svjestan. Sam Prelazak znao je samo jedno: prelazak iz Spavača u Čuvara. Težnje sa prvog prešle bi u drugog. Odatle njihova snaga, od iskustva sakupljenog hiljadama života...

Svom snagom dobivenom iz novonastalog saznanja Deklan je poletio za Mitom. Njeno ime nanošlo mu je kao i sve ostalo što ona, sasvim prirodno, jeste za njega, saputnica i suborac.

-Još jedan prelazak? - Mita ga je netremice bezizražajno gledala.

-Da, Mita. Šteta, zar ne?

-Šteta!!!? Sve dok ih ne upravimo, ne ugušimo tu mržnju u njima i ne vratimo ih iskonskim vrijednostima, makar i strahom učeći ih opet poštovanja jedne drugih i Kodeksa, nema štete. Ako se ničega ne boje i ništa i nikog ne poštuju, Spavači prelaze granice pristojnosti i dođu do okrutnosti koja je sama po sebi zamka u koju je lako upasti...

-A znatiželja, njihovo oduševljenje novim otkrićima? - zapita je šeretski Deklan poznavajući sad već sasvim dobro njenu čud i reakciju.

-Ah, treba ih prvo izliječiti i spriječiti da se međusobno ne istrijebe, a zdrava znatiželja je uvijek prisutna pri samom rođenju, za nju ne brienem. Zalutali su... Previše slobode, kažem ja! Pogledaj Deklane, - pokazala mu prstom ispružene ruke, - pogledaj u more Spavača koji nisu svjesni onog najvrijednijeg što posjeduju - jedni drugih. Toliko isti, a toliko različiti... Cccccc...

Deklan se zaista zagledao u vatrom osvijetljen prizor. Sa hrida, ovaj dio Zemlje, bez neke posebne značajke kao i na drugim mjestima, oslikavao je na šta je spao ljudski rod bez poštovanja pravila.

Trebaju oni još da uče i trebaju dobrog Čuvara, a Deklan je to zaista bio. Osjetio je duboko u sebi poziv na Prvi let poslije novog prelaska. Sad je još bogatiji, bogatiji za još jedno ljudsko sjećanje.

Zatračao se, duboko udišući paljevinom začinjenu vazduh, te široko raširenih krila vinuo se u noć. Nije želio zadugo osjetiti još jedan prelazak. Trudiće se da ga ne bude...

MUŠICA

(Nikola Petrović, Smederevska Palanka, Srbija)

Strah je bio klin pod noktima. Živci su krhko pukli pod pritiskom. Svuda je snažno zamirisala krv. Polako je kilzila po prstima, oporo se šireći. Prsti su drhtali. Vene su modrim plavetnilom prekrivale ruke. Srebrnom prstenu nije više bilo udobno na svom mestu. Ipak, Rosa nije htela da ga skine sa svog prsta. Nije mogla da podigne ruke. One su živahno drhtale, ali u njima nije bilo života. Priljava majica je rasla sa njenim telom. Na ramenima su se nazirale kosti. Ispod

vrata jasno se ocrtavala kost u obliku levka. Nije mogla da nastavi sa ispijanjem viskija iz prljave čaše. Pod svetlom, na čaši, su se nazirali otisci prstiju, karmin... U viskiju se udavila mušica. Plutala je.

Ona nije spavala. Kapci su se do pola spustili. Nije ni plakala. Istopljene oči su se zamrzle. Čula su se creva koja su radila moleći za hranom. Rosa to nije osećala. Soba jeste. Svuda je smrdelo na budj. Paučina se meko rasula po uglovima. Polako se njihala. Fotelja je vrištala. Rosa je gasila cigarete po njoj. Pravila je rupe na cvetnoj, tamnozelenoj fotelji.

Zaledjene oči pomerala je samo kada bi htela da zapali cigaru. Dok je to radila, mučila se. Morala je da skloni masne šiške sa očiju. Tada bi umazala čelo pepelom koji se nastanio na rukama. Polako je otvarala ispucale usne da stavi cigaretu. Ona bi pala na pod, a Rosa ne bi imala snage da se zgrči i podigne je. Posegnula bi za drugom, ali paklica bi bila prazna. Tada bi plakala satima. Frustracija bi mahnuto planula u njoj.

Opet se zamrzla. Danima je bila u priljavoju, beloju majici. Nosila je staru ogrlicu, koja je i dalje savršeno sijala. Često ju je prelazila drhtavim prstima. Tada se poludelo smejala, nije plakala. Na njoj su rasle dlake, zaudarao je smrad ustajalosti, bila je prekrivena bledilom i podočnjacima boje viskija na stolu, ali i dalje nije mogla da se izbríše njena lepota. Bila je istinski, bolno lepa. Komarci su je ujedali po rukama, ramenima, nogama, po vratu. Kada je imala snage, mahnula je rukom da ih skloni. Napolju - miris proleća. Ulazio je kroz prozor. To joj je smetalo.

Ušao sam u direktorsku kancelariju. Zastao sam da je osmotrim celu. Niz čelo mi se silila kap zapanjenosti. Pažljivo sam obraćao pažnju na svaku sliku koja se tu nalazila. Skupoceni ramovi. Fotelja je izgledala udobno i važno. Tepih je bio kičast, ali bogat. Cela kancelarija je bila potpuni kontrast školi, kao da se u njoj nije nalazila. S toga školu nema poente opisivati. Čekao sam direktora. Mirisalo je. Zavese su bile nove - nekakav poseban rad. Na stolu se nalazio časopis o automobilima. Zapaljena, i ostavljena cigareta. Na podu, pored fotelje, videle su se ženske, ljubičaste gaćice.

Direktor osnovne škole je ušao. Malo se iznenadio mojim priustvom u njegovoj kancelariji i osetio sam da u njemu pulsira neprijatnost. Za njim je ušla sekretarica u uskoj sukknji. Sigurno će kasnije raspravljati o budžetu škole. Video je gaćice, raskrečene na podu, i šutnuo ih je ispod radnog stola, kao da niko ništa nije video. Sada sam osetio puls žestoke neprijatnosti. Posle par trenutaka bilo ga je briga. Pitao me je lažnim učtivim naglaskom i isceniranim prijatnim tonom šta mi treba. "Došao sam da Vam prijavim nešto. Moj drug... Čora, ovaj, Mirko, tuku ga, i pričaju mu svakakve stvari, svakog dana..."

"A zašto mu to rađe?"

"Ne znam, valjda da bi bili moćni."

"Siguran si da nije nekakva dečija igrarija?"

"Da. Juče su mu napravili mnogo modrica. Ja znam da treba da se nekako izbori, znam da bi dečaci trebalo da se odbrane sami, međutim Čora nema petlju. Mirko! Mirko nema petlju. Ja... nemam petlju"

"Ma lepo je što si došao, ali ja sam kratak sa vremenom... A da li si pričao sa razrednom o tome?"

"Jesam. I ona je stvarno pokušala. Nisu mi prilazili nekoliko dana, ali to se opet događa."

"Trenutno nemam vremena, jer se oko škole vrmzaju

svakakve stvari, ali čim budem bio u prilici, reagovaću. Dovidjenja, pružam ti ruku, dečače.”

Pružio mi je ruku. Stegao me je kao da smo osnovali nekakav dobar, isplativ biznis. Ništa od tog biznisa. Nije reagovao.

Družio sam se sa Čorom. Svi su ga u školi tako zvali. Imao je glomazne naočare – drečave, plave, sa debelim staklima. Imao je astmu. Često bi mi tražio cigare. Posegnuo bi samo za nečim što bi ga bar malo izmestilo iz svoje kože.

Pušili smo iza neke zgrade blizu škole, kako nas niko ne bi video, i pričali o nekoj žurci na koju nismo bili pozvani. Prošao je debeli Mata. Nosio je naočare za sunce, sa belim okvirom, koje su demonstirale neku vrstu tinejžerske brzine i školske nadmoći, iako su izgledale samo kao jedne plastične naočare na debelom klinču. Udario je Čoru po vratu i ispala mu je cigara: “Ovde pušimo samo mi!” Mene niko nije dirao, ali sam ćutao. Kukavica.

Dolazio sam u školu. Stigao sam ispred učionice. Čoru su grupa dečaka bacakala na sve strane. Služili su se “macolama”, “paralizama”... Terali su ga da ide od jednog do drugog i da se pozdravlja sa njima više puta. Onda su ga prisilili da ode kod svake devojčice i da ih hvata za zadnjicu. Za grudi. Urlali su od smeha. Na kraju su ga pustili i rekli da je toliko ružan da treba da se sklone. To bi bilo i dobro, da sutradan na to nisu zaboravili.

Imao je stalne glavobolje. Imao je modrice po telu. Nije primećivao da mu curi iz nosa. Stalno. Smejao sam mu se. I Čora se sebi smejao. Iskreno se smejao, raskrečio je facu kao neko deformisano jagnje i izbacio svoje nepravilno isturene zube koji su preklinjali za protezom. Tada smo se još više smejali.

Debeli Mata ga je udario pesnicom u ledja. Čora je udario nosom u zid. Snažno je zamirisala krv. Devojčice nisu obraćale pažnju na njega. Jednom jesu – par njih su se oplakdale da nijedna ne sme da ga poljubi. Jedna ga je poljubila. On se, opet onim svojim nevinim, isturenim zubima nasmejao, bez pomisli o bilo kakvoj opljadi. Obrisala je usta: “Šta sve moram da uradim zbog jedne narukvice.”

U školi je često bio prinudjen da im kupuje hranu – debelom Mati, Koščatom, Šugavom i Mrletu. To je i radio. Zaustavljao sam ga, pričao mu da nema potrebe da to radi, ali samo po strani, ćutke. Čora je znao, ako ne donese burek sa sirom i svezu kiflu sa kremom za Matu, sendviš sa šunkom za Koščatog i po pljeskavicu za Šugavog i Mrleta da ce dobiti “paralizu”. Bilo je isuviše nelogično. Neshvatljivo. Čora nikad nije hteo nikome ništa da prijavi. Niti bilo ko drugi. Takav je zakon jačeg.

Čorina majka se zvala Rosa. Nije delovalo potpuno sabrano. Bila je lepa na neki uvrmut način, ali svakodneвно čupava, neuredna. Čudno se osmehivala i gledala. Često je umela da se obuče kao nekakav devojčurak, i da to po standardima malog grada i velikih tračarskih usta koje su je okruživale, nije prikladno njenim godinama. Jednom se pojavila u školi. Navukla je taj neodredjen pogled i premalo stvari. Nosila je i dubok dekolte. Belu majicu. Debeli Mata je prišao Čori i rekao mu da bi bio sa njegovom majkom i iskezio mu se u facu. Održavao je oči suvim iza debelih, plavih naočara za vid. Nastavnica je potpuno normalno pričala o Čori, kao da nije primećivala ikakvu razliku izmedju

njega i ostatka dece u razredu. Njegova majka, Rosa, razvukla je osmeh zbog toga i još više iskolačila oči: "A kakav je u sportu? Njegov otac, a moj muž, je bio odličan sportista."

"Odličan je mali Mirko I tu, sva deca se zajedno lepo slažu."

Čora nikada nije bio biran za saigrača u fudbalu. Ni u košarci. Nastavnice reči nisu mogle da se objasne ničim drugim osim strahom, kukavičlukom, nemarnošću... Poraz za jednu osobu.

Čora nije imao očinsku figuru u porodici.

Redje je dolazio u školu. Sve sam ga manje vidjao.

Jednom se pojavio, samo na prvim časovima. Onda otišao. Opet ga nije bilo.

I kada je dolazio činilo se da grupa dečaka manje obraća pažnju na njega. To je trebalo da bude dobro. Medjutim nije.

Javili su mi telefonom. Pritisak je smrskao mog druga Čoru.

I dalje je sedela nepomično. Izgledala je potpuno ludo.

Smogla je snage da uzme viski u ruke. Nije izbacila mušicu. Soba se svakim satom sve više osećala na ustajalu budj, na oštru bol, na bodljikavu prašinu, na slane suze, na prljave zavese, na haotične misli... Bodeži su čeprkali po glavi, bockali je. Krunila se kora mozga. Kada je plakala izgledala je iskreno I ljudski tužno, kada nije plakala ludački se smejala, a onda samo parališući ustuknula. Vratila je viski na sto. Rosa se nasmejala jer se mušica mrdala u viskiju. Mušica se nije mrdala.

Pevala je neku pesmu. Glas je samo peckutavo milio kroz njene usne. Prestala je. Creva su dugo i snažno zacvilela. Ona se malo namrštila i nastavila da pilji ispraznim pogledom. Nervozno je mrdala prstima na nogama. Naborala je čelo. Zaboleti su je bubrezi, kičma.

Svrab od komaraca. Fotelja. Smrad. Prazna pakla. Prijava čaša. Viski. Drhtavica. Prazne oči. Ludačke oči. Meke oči. Bubrezi. Kičma. Bol.

Otišla je da se okupa. Ležala je u kadi. Opet je bila nepomična. Mislila je na Čoru. Velika Mušica se nadvijorila nad kadom. Stala je na njeno čelo. Nije se pomerala. Rosa se ludački nasmejala.

CARINA LIJEPIH USPOMENA

(Nikiša Poljak, Sinj, Hrvatska)

Carinik je ostrim pogledom pregledavao unutrašnjost automobila.

- Imaš li što za prijaviti?

- Imam - lijepe uspomene, sjećanja, dobar provod i neopisivu sreću.

- Ti mene zajebavaš?

- Nisam, časna riječ!

- Dobro! Parkiraj se tamo sa strane!

- Seade, dođi vamo! Moramo ga pretražiti.

- Ma, zašto? Što je napravio?

- Eto, pa ga pitaj.

- Što si, bolan, napravio?

- Ništa, baš ništa! Samo sam htio prijaviti lijepe uspomene.

- Lijepe uspomene?! Iz Bosne lijepe uspomene?!

- Safete, ovaj je lud!

- Pretraži ti njega, bio lud il' pametan!

- Pa, dobro gdje su ti te lijepe uspomene?

- Evo tu, u srcu i duši.

- Pokaži ih, da ih ocarinim, pa smo gotovi s tim.

- E, ne mogu. U tome i jest problem. Zavukle se duboko pa ih ne mogu pokazati. Čuče unutra i ne daju se izvući. Kopao sam ja do njih, ali imaju čvrst korijen, potežem, cimam, a one ni makac. Štoviše, onda mi čine se još čvršće, jače i otpornije.

- Safete, hajd zovni Svetu da ga provjeri.

Dolazi Svetu u policijskoj uniformi.

- Dobar dan!

- Dobar dan.

- Jesi li šta pio od pića?

- Samo kavu i vodu.

- Trošiš li drogu ili nešto slično?

- Jesam, ako je droga nostalgija za zavičajem, rodbinom i prijateljima, i ako je droga druženje s njima.

- Pa jes, drogiran si! Sad ćemo mi to da provjerimo.

U nekoj prostoriji mi izvade krv i dok čekam rezultate analize pride mi jedan carinik.

- Ja sam Ante.

- Drago mi je.

- Što to radiš čovječe? Sad ćeš cijeli dan ostat ovdje.

- Neka. Ja sam pošten čovjek i prijavio sam ono što imam i što mi je najvrjednije. Vi radite svoj posao i ne brinite za mene.

- Čuj – osvrće se oko sebe – za sto maraka bit ćeš za sekundu preko granice.

- Nemam ni novčića, nisam imao ni kad sam dolazio.

- Imaš nešto, bocu rakije ili suhog mesa?

- Sve što imam leži duboko u meni i ne može se nikako izvaditi.

- Dobro, kako hoćeš. Samo sam ti htio pomoći. Ne znaš ti koliko sam ja njih spasio ovog satarluka.

- Neka, samo vi pomažite kome možete. Za mene je kasno, nema mi spasa.

Ode Ante do Svete koji ga upita:

- Šta je bilo?

- Čovjek je bolestan. Ništa od njega. Jesi li išta našo?

- Čist je, majku mu jebem!

- A ništa onda, neka ga puste.

Dođe Svetu i odvede me do auta.

- Seade, zapiši: Lice nema nikakvih tragova alkohola, droge ili narkotika u krvi.

- Ajde, briši! – kaže Sead – Dosta mi je zajebancija s tobom! – podigne rampu i uzdignutih ruku kaže:

- Ne vide ovakvoghajvana.

Polazim prema graničnoj oznaci za Europsku uniju.

Pojavi mi se osmijeh olakšanja. Policajac me propusti do carinika.

- Dobro došli! Imate li nešto za prijaviti?

- Ne znam.

- Kako to mislite da ne znate? – podrugljivo će carinik.

- Maloprije sam prijavio nešto pa su mi rekli da nisam normalan.

- A, tako. Pa što je to?

- To su uspomene koje nosim s ovog puta: susret s rodbinom koju nisam vidio nikada u životu, dobra hrana i piće začinjene lijepom pjesmom i šalom.

- Puno ste toga nabrojili. Ajmo po redu, imaš li hrane ili pića?

- Nemam. Sve što imam je na dnu duše i tu stoji; ne-

kad me pritišće, a nekad me digne u oblake i gledam odozgo kako nas ova zamišljena crta razdvaja.

- Nešto vas digne u oblake? I gledate odozgo? Imate li opijata kod sebe?

- Nemam, ali priznajem da me opija čisti i svježiji ljetni zrak s planina i nepokošene mirisne ledine uz rijeka i jezera.

- Ne znam što ću s vama. Odvezite se u krajnju traku, neka vas Šime pregleda.

Dolazi policajac sa psom.

- U čemu je problem?

- Nema problema – kažem mu.

- Kolega kaže da možda imate drogu. Pregledat ćemo vas i automobil.

- Pregledaj sve, ali ono što tražite nije u autu, već negdje u meni, stoji i život mi čini čas ljepšim čas ružnijim. Policajac pusti psa s uzice:

- Ajde, Šime!

Pas prvo njuši gume, a onda uđe unutra pa njuškom i šapama sve rasturi.

- Sad će Šime vidit ima li šta u autu – umiruje me policajac.

Pas brzo završi i krene prema gazdi.

- Eto, nema ništa.

U tom trenutku zalaje i zaskočime, jedva ga zadrže.

Srce se uzlupa, noge se tresu, klecaju.

- O-ho! Nešto je nanjušio! Niste više sigurni kao maloprije.

- Pa... pas je poludio... Pojest će me! Kako ću biti smiren?!

- He, he! Neće, neće! Tako svi govore dok im nešto ne nađemo.

Dođe jedna veliki kombi s nekoliko policajaca i carinika. Svuku me do gola, pregledavaju svaki džep, šav i ušitak. Kroz prozor vidim kako skidaju s autavrata, s vrata stakla i retrovizore, s retrovizora ogledala i kućišta. Gledam kako auto nestaje u dijelovima, a onda ga za par minuta sastave kao da ništa nisu ni dotakli. Dođe isti policajac.

- Sve smo pregledali. Stvarno nemate ništa sumnjivo. Bolje bi bilo da niste ništa govorili. Možete ići!

Uskočim bez riječi u auto i jurmem; ne smeta mi škripa auta i trešnja retrovizora. Odahnem tek kad stanem na stromj obali mora. Njegovo plavetnilo privuče moju drhtavicu, slabost i hladan znoj – autom se otkočrljam u dubinu, veliku dubinu, gdje sjaj lijepih uspomena na rodbinu i prijatelje, nedimutu prirodu, ljudsku dobrotu i muku, napuste moju nutrinu i idući zagonetnim morskim putovima, prenesu moju sreću mir gdje god morskala sol, nošena vjetroj i kišom, dotakne mjesta roda mog.

Napokon se osjetim potpuno slobodan, sretan i smiren.

ERNEST

(Marko Bobetić, Bugojno, BiH)

Vrući sranjski dan već se prevaljao do podneva dok se Ernest po tko zna koji put nervozno, poput kakvog bezglavog žohara, vrtio u krug po ulici nedaleko od svoje kuće. Ulica je dugačka i nalazi se na samom ulazu u gradić te, spuštajući se laganom strminom, vodi do središta. Cesta je svježe označena, nove ploče nogostupa uredno složene, a slobodni prostori sa strane ukrašeni su zelenom travom koja je uživala u

hladu maslinovih stabala. Gradska vlast je čak postavila i male korpe za smeće s jedne strane ulice, tako da nisi mogao pronaći niti papirić bačen na pločnik. S plakata pravilno polijepjenih na velikoj oglasnoj ploči, lica lokalnih zabavljača pozivala su na zabavu u beach barovima.

Domaći lovci na turiste besramno su iskakali na cestu pred vozila stranih tablica nudeći apartmane i sobe na očajnom engleskom. Usput su, poput pobješnjelih orangutana, mahali natpisima za slobodan smještaj. Grupa bakica, koja se od zore skuplja na zidiću nedaleko niz ulicu, nagurala se ispred parkiranog automobila u kojem je sjedila strana obitelj. Na suptnoj strani ulice, četvorica mladića, od kojih dvojica sinovi lokalnih vlastodržaca, upirala su prstom prema ženama i podsmjehivala se borbi kokoški u nastojanju da privuku goste, da bi, nakon toga, i sami iskakali pred valom nadolazećih stranih automobila, uzvikujući: „Apartmani! Zimmer frei! Pokoje!“

***

S desnom rukom podignutom do glave, dlanu otvoreno premda unutra, Ernest je brzo micao usnama. Izbacivao je nijeme riječi koje su se raspršavale padajući pred njegove tenisice. Ne dižući pogled sa svojih stopala neprestano je gurao ruke u džepove i vadio ih, vrtio glavom lijevo i desno, i koračajući, lupao nogama od tlo, pokušavajući nadvisiti prometnu buku. Još posve mlado, sinoć obrijano lice nije poprimalo zdravu boju od ovoljetnog sunca. Oči, stare tek dvadeset i tri godine, besciljno su lutale po prolaznicima i okolini ne tražeći apsolutno ništa. Sjajile su se kao čisto jezero pod proljetnim suncem na nekoj dalekoj ulici. Tamo negdje u osami. U miru i tišini. A njihov sjaj u ovom običnom danu nitko nije primjetio. Umorni kapci su podrtavali od neispavanosti, a žučkasti, nezdravi podočnjaci su se šepurili poput kakvog starog očerupanog pauna koji pokazuje svoje izbljeditelje perje po posljednji put.

U jednom trenutku našao se pokraj niskog zida koji je dijelio cestu od susjedne parcele, koju su pak bezobrazno zaposjele opale iglice borova. Sjao je na zid. Rascrižje na kojem se nalazio postajalo je sve užurbanije, prometnije i bučnije. Završavajući svoj ovoljetni odmor, grupa turista je stajala i čekala autobus na vrućini, nedaleko od cafe bara koji je izgledao poput oaze nasred pustinje sa svojim ogromnim zelenim suncobranima i spoznajom da se tu negdje, ispod šanka, nalazi veliki spremnik s kilama leda i osvježavajućim pićima. Ernest je prebacio nogu preko noge i gledao kako mu veliki crni kamionet zaklanja pogled na jednu djevojku. Izlazila je iz dućana koji se gušio pod betonom šest katova zgrade nad njim. Nosila je crne kratke hlače, a plava kosa joj je padala preko bujnih grudi, koje su neometano skakutale kao da ih nitko ne promatra. Ernest je razvukao suhe i ispucale usne u osmijeh nagnut u stranu. Izvijao je glavu da uputi još jedan pogled prema djevojci. Otvorila je suvozačeva vrata omanjeg starijeg automobila, čiji je motor iz petnih žila dokazivao da ima snage za još koji kilometar, i ušla. Mladić je opet spustio pogled prema tlu, ugledavši vezicu svoje tenisice kako se ispružila po sivkastoj ploči nogostupa poput gusjenice koja traži komadić hlada i svoju oazu. Dok je vezao tenisicu snažni mišići na rukama su se napinjali, podsjećajući na sate i dane provedene u

teretani. Uvijek je tražio ravnotežu između umnog i tjelesnog napora. Podižući pogled ugledao je prijatelja kako ga promatra naslonjen na povećeli kamen te se potom nonšalantno i bezbrižno spušta niz sporednu makadamsku ulicu koja ni po čemu nije pripadala okolišu u kojem se nalazila.

***

Prišavši mu shvatio sam da sam ga probudio iz nekakvog polusna. Oči su mu skakutale gore-dolje po ručniku za plažu smještenom na mom desnom ramenu te nazad po svojim tenisicima. Sabravši se, Ernest je ustao i učinio ono što uvijek radi, protirgao obje ruke od bokove i uz iskreni osmijeh pružio otvoreni dlan dočukujući moju ruku u čvrsti stisak. Ja sam se neprestano smijao, zbijao nekakve šale, hineći da ne primjećujem nervozu i znoj na Ernestovom čelu. Znoj me podsjećao na preduge noći u kojima sam grizao jastuk od muke boreći se sa svojim čudovištem, koje me zaokupljalo sve više i čiji je dah postao moj vlastiti i čije su misli postale moje misli.

Osjećam češkanje u stomaku.

Prelazimo preko užarene ceste na drugu stranu, kotrljamo se sporo prema centru, a ja se opet pronalazim kako brbljam neke gluposti samo da popunim tišinu. Tišinu koja smeta samo meni. Istu onu koja mi je nekad bila najbolji prijatelj, a od koje sad bježim. Ernest me pogledava. Ja se pravim pomiren sa svijetom, dok zatvaram kapke štiteći oči od sunca. Svojim krutim i oštrim noktima pozdravlja me zvijer iz moje utrobe. Laganim korakom se spuštamo cestom zanemarujući kočenje i ubrzavanje automobila koji žive svoj vlastiti mehanički život. Pitam se, gundaju li užareni limovi automobila pod napadajima vrelih zraka? Čeka li srce automobila žarko svoj kraj?

Nakon nekoliko minuta hodanja prema rivi, Ernest naglo zastaje i okreće se prema meni. Zahvaljuje, kao i uvijek, na druženju i nastavlja svojim putem. Uz pozdrav klizi kroz malu uličicu, spuštena pogleda, te i dalje s onim iskrenim osmijehom na licu, nestaje iza ugla. Ja krećem dalje i savijam se od boli iz utrobe. Čudovište me čupa dugim noktima. Kandžama me hvata za kožu i meso te grize svojim pokvarenim, smrdljivim zubima, gladno kao sam vrug nakon dugog sna. Osjećam kako mi usisava pupak unutra, malo ga žvače ta ga ispljune nazad vani. Bacam se na obližnji zid i povraćam, poželjevši mu dobrodošlicu.

***

Naglo sam, od povraćanja i boli u stomaku, osjetio umor. Klapam japankom od užareni asfalt, nastavljam šetnju prema plaži, paleći manevar za izbjegavanje ljudi. Ne uspijeva. Iz tračnica me izbacuje udarac nekog mрге, koji me svojim znojnim ramenom podsjeća da sam još među ljudima. Njegova debela, na čelavo izbrišana glava s teškom srebrnom oglicom oko vrata se podsmjehuje. Pokušavam sabrati misli, ali vrela sunce mi je skuhalo mozak kao kakvu izbjegličku kašu. Prebacujem ručnik s jednog ramena na drugo dok dostavni automobil jedne velike mliječne industrije dodatno zagrijava vrući asfalt, a lice mi, bez pristanka mog sada već tekućeg mozga, poprima izraz gađenja. Vrisak djeteta s plaže pored ceste me budi poput pljuske, ali duboka hladovina visokih borova me tapša po kosi i umiruje, pjevajući mi uspavanku. Ne dopušta mi da se budim. Primjećujem ispod oka kako mi noge ipak pouzdano idu maloprije zamišljenom rutom,

iako mi se čini kako ne upravljam njima. Čujem samo udaranje krila golubova iznad mene i gmižanje kukaca po prašnjavoj stazi. Čujem uzdahe umornih mrava i vriske napaćenog čovječanstva. Struganje japanke mi je soundtrack ovog puta. Nagli udarci basa u zvučnicima, u kojim trešti jeftina glazba u kaficu pored kojeg prolazim, rastjeruju bilo kakvu pametnu misao koja se naumila spustiti na zemlju iz dalekog središta svemira. Dok mi se lice opet iskrivljuje, prelazim preko nepravilno razbacanih kamenih ukrasnih ploča, koje na svojim kvrgavim leđima nose svoj dio puta prema plaži. Naše besmrtno sunce čije vatrene zrake podsjećaju na put za koji se čini kao da nema kraja, nastoji svesti moje kretnje na minimum. Spuštam sad već teške noge po stepenicama koje vode na užareni žal. Pružam se cijelim tijelom na ručnik koji sam postavio tik uz more. Sklopljenih očiju slušam silno ljudsko glasanje, kreketanje i roktanje, koje se pretapa u nerazgovijetnu buku, poput zbora najgratijih zrikavaca. No, zrikavce bolje razumijem.

POSTOLOVNO PUTOVANJE VLADIMIRA NAZORA

(Anto Zirdum, Travnik, BiH)

Svršivši studij prirodoslovnih znanosti matematike i fizike, Vladimir Nazor odlučio krenuti iz Zagreba doma u Postire na Braču. Razmišljao je kako puko putovanje učiniti događajem zanimljivim i svrhovitim, inspirativnim mladog pjesničkoj duši i svakako poučnim a u izvjesnoj mjeri i egzotičnim. Mladu dušu avantura naprosto vuče, a on je imao u vidu davno neispunjenu želju za jednom pustolovinom za koju je znao da se nikada neće ostvariti jer je njegova mladost naprosto prošla.

Dok je studirao u Grazu obično bi vlakom išao u Rijeku, proveo dan dva u Opatiji gdje su odmarali austrijski industrijalci sa čijim sinovima je studirao, a onda bi uhvatio parobrod za Split. Prethodne godine bio je gost kod svoga prijatelja sina uglednog poduzetnika Ignatza Brückera, koji je tada dobio koncesiju za odvoz smeća u Opatiji. Do tog doba smeće se odvozilo brodovima i bacalo u more, nešto dalje od obale. No, voda bi dio toga smeća vratila na predivne plaže i nagrdila tu ljepotu u kojoj su uživali i kraljevi.

Za svog boravka u Opatiji, 1896. godine, rumunjski kralj Carol je zakasnio u hotel „Amaliju” jer se izgubio šetajući, pa je zbog toga sljedećeg dana tražio od lokalnog upravitelja, baruna Artura von Smitha Zabierova, da staze budu uređene. Kotarski poglavar se ispričavao njegovu veličanstvu kukajući kako za to, zapravo, nema novca. Kralj je darežljivo donirao sredstva. Uređivanje je trajalo nekoliko godina i baš je tog ljeta prvo šetaliste otvoreno. Naravno, otvorio ga je rumunjski kralj Carol I. koji se tada sastao s grčkim vladarom Georgom u opatijskoj vili Angiolini.

Mladi Brucker zvao ga je da i tog ljeta bude njegov gost i sav oduševljen pisao mu kako u Opatiji gostuju slavna balerina Isadora Duncan i njezin muž slavni pjesnik Jesenjin, kako se priprema automobilistički rally Opatija – Nica, kako je tu i slavna književnica i borac za mir Bertha von Suttner, ali on je odlučio

je ići preko Bosne. Točnije, preko Viteza, gdje je namjeravao posjetiti majčine roditelje, djeda Šarića u Gornjoj Večeriskoj, a odatle otići u Kreševo do fra Grge Martića i odnijeti mu primjerak svojega prijavnica –Slavenske legende, kako je obećao tome starini, toj pjesničkoj gromadi, bosanskom Homeru. Nekako je u svojoj mladalačkoj duši osjetio da je to posljednja prilika da još jednom prođe Bosnom i zahvali svome uzoru fra Grgi dok je još živ, a i do njega je došao glas da nešto poboljeva.

Čitavu noć i slijedeći dan se vozio vlakom koji je huktao, brektao, piskao, dimio i čadio dok nije stigao u Bilu, stanicu gdje se iskrcao. Tu je zatekao nekog seljaka iz Gornje Večeriske i volovskom zapregom, preko Malog i Velikog Mošnjuna izbio do poznatog vrila Koritnjaka, a odmah tu je bila i djevoda kuća. Starom djedu Niki brčine više nisu stršile kao dva roga već su posjedile i objesile se niz duguljastu bradu. Odmah se tu nađoše i njegovi ujaci i ujne, rođaci i rodice i sila djece koja su se borila samo da dodirnu takvoga gospodina, njihovoga učenoga rođaka, koji dođe iz Zagreba. Odnekud se stvori i bukara vina kojega je ujak Frano za Uskrs dovezao iz Splita, kako je to godinama radio njegov djed Niko koji je znao najkraći put do Splita.

Poslije nekoliko dana sjeti se Vladimir da je djed jednom pričao o nekoj špilji sa blagom, koja je bila na suprotnom brdu, odmah iznad Prale.

- Dido, jednom si mi priči o špilji ispod Škava. Zna li netko gdje se ulazi u tu špilju?

- Znamo mi za to već odavno, ali niko nemere unutra uč. Vitar ti odma utrne sviću. Živ je Stipin Marko pa ga upitaj. Uzo on preko sto aršina konopa, meto u pas dosta sviće i čibreta pa zovuć ime Isusovo ode unutra. Vitar trne sviću. Marko žeže i odmata konop. Ne bilo dugo i Marko se nađe u velikoj izbi. Sviće i ne vidi, ni kakva ga svitlost omamila. Na srid sobe almaz ko diti nja glava. Svitli almaz ko sunce žarko. U čišetima nije kace i kazani. Priči nesmiš jer na njima reži aždaja, što li je? Tko zna što je u kacama. Dukati nisu jer gaziš po njima. Zgrabl Marko almaz pa biži kući. Ne umi da iz sobe jadan iziđe. Metne almaz na astal i vidi otkud je došao. Sad uzme opet almaz a izlaza nigdi. Vidi on u zidu rupicu i kroz nju ide njegov konop. Uznojio se Marko, prekrstio i goloruk jura iz pećine. Na srid puta ga ustavi divica pokriva dugom raščješlanom kosom pa će Marku: Fali Marko Boga da si čiji jesi, ne bi ti tako alema ni moje odaje živ. Pobožan je znaš Markin čaća. Izletio ti Marko mrtav znojnan i izbezumio. Čobani ga kući odnijeli, eto ga i danas se vuče ko pribijeno, da prostiše, šćene, ne more da se ispravi i do sebe dođe – pokuša djed Niko odgovoriti Vladimira.

- Dobro djede, može li ujak Frano mene odvesti da samo malo pogledam, kažu imaju zidine grada, stepenice, bunar na vr' gradine?!

- Slobodno pogledajte, ali u špilju ne ulazte – posavjetova ih djed, a time zapravo odobri Frani da može ići. Sretan, on namignu ujaku Frani, jer je znao da i njega zanima što je u špilji.

Sutradan oni se sprema i na Škav.

Na prirodnoj gradini sa okomitim stijenama su se vidjeli ostaci suhozida. Na samom vrhu Nazor uoči stjenju na kojoj su spiralo bile uklesane stepenice. Na vrhu se vidjelo mjesto s malim udubljenjem.

- Frano, ovo ti je žrtvenik na kojemu su stari

Slaveni prinisili žrtve svojim božanstvima. Pogledaj ove kosti – pročačka on svojim nožem pepeo na mjestu gdje se palila vatra.

- Ja sam tu sto puta stao a nisam vidio kosti ni lug – odgovori iznenađeni Frano Šarić. Iza žrtvenika je bila mala zaravan.

- Evo ovdje su bile neke zgrade. Pogledaj ostatke zida – pokaza Vladimir Frani slabovidljivu rtu ostataka zide pokrivenih debelim slojem suhoga lišća. Frano malo zakopa lišće dignu busen i doista se ukaza red kamenja.

- Ja mislim da bi ovdje mogao biti žrtvenik Jarilu, Jarovitu. Tamo prijeko je Jarđo, je li tako? Frano klimnu glavom.

- A župni patron je sveti Juraj.

- Je.

- Na ovoj visini su naši preci slavili novo leto negdje oko jurjeva. Sve je nekako povezano. Nego, ajde ti mene odvedi do ulaza u špilju.

Iako je Frano tu znao svaki žbun potrajalo je dok su došli do malog otvora ispod stijene. Već je bio gotovo zatvoren od zemlje koju je kiša, zajedno s kamenjem, svukla oko samog otvora. Frano brzo očišti ulaz u špilju. Ulaz je bio uzak i strm. Vladimir zaveza konop za sebe, okrene se i poče natraške niz strminu. Frano je ostao na otvoru, trudeći se ne zatvoriti put svjetlosti držeći konop. Dodao mu je svijeće i šibice i Vladimir se poče spuštati. Polagano, oprezno. Naprosto mu je trebalo vremena da se privikne. Na dnu kosospuštajućeg tunela dotakao je dno a iza njega bio je manji otvor iz kojega je zjapila tama. Nazor upali svijeću jer svijetlost odozgo tu nije više dopirala. Vidio je rupu kroz koju se čovjek mogao provući a iza nje je naprosto osjećao šupljinu. Sagnuo se i provukao u širi prostor. Opresno se ispravio. Onda se sjeti tu ostaviti svijeću a iz njedara izvadi drugu i pripali. Opresno krenu dalje. Slaba svijetlost svijeće teško je nagrizala potpunu tamu. Tek uspio je vidjeti da su stalagmiti zlateaste boje. Zrak je bio ustajao. Vladimiru poče srce brže lupati, a stomak se poče buniti. Osjeti da teško diše. Svijeća u njegovoj ruci se ugasi. Gospe moja... promrmlja on i prije nego će mu pozziti krenu brzo natrag prema svijeći kraj koje se nalazio izlaz. Zadnjim naporima snage uzeo je svijeću i dopola proturio glavu ka izlazu te dreknu: Frano vuci. Tada mu je tijelo skroz omlitavilo. Tek snažno trzanje konopa i svežina zraka ga opet malo vrate svijesti i on se na rukama iskobelja iz hodnika.

- Sav si približio... Šta ima dolje????!!!

- Klaustrofobija...

- Auuu – reče Frano kao da je razumio što je Vladimir rekao.

- Blaga nema?!

- Dolje nema ničega ali nemojte silaziti.

- Što bi silazili ako blaga nema – zaključili

Frano i oni krenuše nazad.

SMOKVA

(Elis Bektaš, Mostar, BiH)

Ludog Josifa Haviju djeca su salijetala pitanjem „Juso, šta ima u Beču?“, a on im odgovarao: „Jeo nar, prde car, hej, haj, zer-belaji!“ Od dječijeg smijeha bubrila je slast u smokvama, a od Jusina treslo se i zveckalo sunce u Bregavi.

Ludom Josifu Haviji niko nije mogao odrediti godine, jer svi urodivi na licu i u držanju tijela nose nekakav prikriven, a opet neizbježno vidljiv znak vanvremenosti. Činilo se da na njemu stari jedino fes kog nikad nije skidao sa glave.

Ludi Josif Havija izgubio je pamet još prije prvog rata, učeći u Beču pravo i mrtve jezike. Neki vele, od ljubavi, neki, opet, od hašiša i opijuma, a neki da je stalno gledao mačkama u oči, pa ga je pamet zato ostavila.

Ludi Josif Havija preživio je prvu godinu njemačke okupacije. Da li zato što su ga djeca i dućandžije zvali Juso, ili što ga niko drugi nije zvao niti ga primjećivao, ili što u katastrofi nigdje nije bilo upisano njegovo ime, niko ne bi mogao tačno reći.

Ludi Josif Havija iznad svega je volio kafu. Pio je gorku, žmureći dok prinosi filždan usnama, kao da se ljubi. U Stocu, vele, nikada nikog nije poljubio, a za Beč niko ništa ne bi tačno mogao reći.

Ludi Josif Havija smijao se samo kad bi djeca hodala za njim i zadirivala ga, i kad je pričao o mačkama koje je držao u simerinškoj studentskoj sobi. Plakao je često: kada je u požaru izgorjela štala s kozama starog Mehe Čerkeza, kada je u Marseju ubijen kralj, kada je iz Stoca odlazila ekipa austrijskog filma „Krvava braća“, kada je preselila ljutita, ali prema njemu uvijek dobra Hama Redžić iz Basilija, kada su u Stolac umarširale „Murde“, kada su čapljinske ustaše u jednoj noći zaklale četiri djevojke iz kuća Hamovića i Kašikovića, kada su Talijani odlazili iz Stoca, kada je došla vijest da je među šumcima poginuo krojač Miličić, koji je Jusu često davao nekog sitnog posla... Ali niko ga nije vidio da plače kada su u čaršiju ušli Nijemci.

Ludog Josifa Haviju ustrijelio je njemački major jedne septembarske večeri četrdesetčetvrt, na šetalistu između Benta i Duhanske stanice. Major je prije toga pio lozu na Bentu, održavši pri tom govor o svojoj zgađenosti nad čovječanstvom. Od te zgađenosti nije pošteđio ni Nijemce. Neki vele da je Jusa ustrijelio iz puke objestii, neki, opet, kažu da se ukochio od straha kada je pripit krenuo na počinak, a pred njim se pojavila sablasna figura sa fesom, koja je nešto mrmrljala na mješavini mrtvih jezika.

Ludi Josif Havija, ugledavši pred sobom njemačkog oficira, htjede da iz džepa izvadi nekoliko sušene smokve i ponudi mu ih. Ili je možda htio da sam pojedje još jednu sušenu smokvu. Tijelo mu se streslo od udara dva devetmilimetarska zrna iz crnog Waltera. Tek treće zrno, koje se zarilo u lijevu stranu grudii, oborilo ga je na zemlju. Počeo je padati na leđa, ali je zemlju dotaknuo licem i ostao ležati nauznak.

Njemački major, kojem se gadilo čovječanstvo, tek je iz trećeg pokušaja uspio da u futrolu vrati svoj Walter P-38, a potom se, napola rastriježen, zaputio ka komandanturi mjesta. Kada je odmakao četrdesetak koraka od tijela ludog Josifa Havije, iz tame što je ispunjavala dvorište Duhanske stanice izadoše četiri mačke i legoše kraj glave na kojoj je još uvijek stajao ostarjeli fes, ispisujući svojim tijelima hebrejsku riječ smokva.

Ludog Josifa Haviju neko je pokopao prije zore u neobilježenom grobu na Krajšini. I danas se, kada od Radimlje pješice ulazite u Stolac, na tom mjestu mogu vidjeti mačke kako spokojno leže među mirisima ruzmarina, kadulje i čempresa.

MAGIČNI ON (Josip Ulje, Ljubuški, BiH)

Njegova djevojka više na njega dok on šuti. Ona ga pogledom tjera da mijenja posteljiniu i čisti wc školjku. Ona je feminazi sa hipsterskim naočalama iz Bosne koja liči na Amy Farrah Fowler iz Big Bang Theory. On ne zna tko je Amy Farrah Fowler. Ali on zna da mrzi Big Bang Theory. On mrzi sve američke serije osim Seinfelda i Ureda. On gleda španjolske i iranske eksperimentalne filmove. On gleda francuski film. On gleda francuske filmove u kojima glavni glumac sjedi depresivno pola filma i uživa u dimu duhana. Njemu je većina stvari jebena. Njemu je jeben duhan za motanje. On mota duhan. Duhan za motanje je manje kapitalistički od kapitalističkih cigareta. Njegovi frendovi isto motaju duhan i voze bicikl. Njegovi frendovi imaju izmišljena imena na fejsbuku i nosaju ruksak na leđima. On nosi ruksak na leđima. Nerijetko je prazan ili popunjen samo jednom knjigom i vrećicom duhana za motanje. I majicom sa subverziv festa. On ide na subverziv fest. Nerijetko tamo i volontira. On obožava volontiranje. On obožava Srećka Horvata. On želi biti Srećko Horvat. On želi biti teoretičar klasne borbe, progresivnog komunizma i postjugoslavenske književnosti. On nemam ništa protiv oplodnje financijskog kapitala, sve dok se ona događa unutar njegova četiri zida. On mrzi kapitalizam. Iako je on, odnosno njegovi roditelji, vlasnik skoro stokvadratne nekretnine u elitnom dijelu grada. On je anarhosocijalist. Po potrebi. On protestira protiv svega. On protestira protiv svega u pametno brendiranom džemperu od 500 kuna. Proteste fotografira sa fotoaparatom od 3000 kuna. A na proteste dolazi na biciklu vrijednom 5000 kuna. Na određenu garderobu troši razmjerno mnogo novaca svojih roditelja da bi mogao izgledati siromašno. On mrzi Konzum i tamo iz protesta ne ostavlja novce koje zarađuju njegovi roditelji. On zbog toga uredno ide u druge supermarkete koji rade iste stvari zbog kojeg on i mrzi Konzum. On mrzi zajednički osjećaj ponosa jer je na pravoj strani povijesti. On ne voli pop kulturu. Ali uredno dopušta pop kulturi da mu određuje što voljeti, a što ne! On obožava riječ opskurno. On voli opskurne filozofe i sociologe. On želi studirati ili već studira sociologiju. Gorljivi je zagovornik borbe za neovisnost Katalonije. Obožava iberoromansku kulturu i satima sa transparentima podrške stoji ispred španjolske ambasade u znak protesta protiv „potlačenog“ naroda Katalonije. On je prvi među jednakima na svim paradama i protestima u čast potlačenima. Ali o težnji za jednakopravnost konstitutivnog naroda kojem i sam pripada, iz zemlje odakle dolazi njegova djevojka šuti. Jer to u zajednici njemu sličnih ne donosi bodove. O tome ne pišu knjige gorespomenuti opskurni sociolozi. Na najkapitalističnijem internetskom produktu piše statuse protiv kapitalizma i stavlja znak sviđanja na sve stranice sa sličnom tematikom. On je načitan i on sve zna. On o svemu ima mišljenje. Sigurno talasa iznad nemira neznanja i vještii je moderater svih fejsbuk komentara. On na svaki status ima spreman link koji citira Le Monde Diplomatique ili El País. On kupuje Zarez i slonđe neoskojevske magazine. On obožava svako slovo koje Chomsky ukuca na pisačkoj mašini i zbija „urmebesne“ štoševe na račun Žižekova bonivan-

stva. Distinkcija mu je omiljena riječ. S poštovanjem u glasu priča o samoupravnom socijalizmu. Spreman je satima raspravljati o besmislenosti porezne politike i dodjeljivanja novčanih sredstava vjerskim organizacijama. On je svjestan koliko državni proračun i porezni obveznici trpe zbog takvih besmislica. Ali njegova obitelj uživa mirovinu NOB-a. O toj pak temi šuti i to će ti uredno reći po prvom susretu. On želi jasnu definiciju ontoloških fundamenata. Srećom, on nije i vegetarijanac. On ima geј prijatelje s kojima dijeli oduševljenje pokojnim maršalom. On zaboravlja da bi taj isti maršal s pomoću sustava, u kojeg se on u 21. stoljeću zaklinje, njegove prijatelje poslao na prisilni „odmor“ na Goli

MUHA U ČAŠI

(Barbara Hrkać, Knin, Hrvatska)

En En proškiljio je očima ispod toplog pokrivača.

Nije želio pogledati u budilicu jer je znao da će automatski izračunati koliko je malo spavao, a znao je da je spavao malo jer je od uzbuđenja usnuo jako kasno zamišljajući kako se useljava u nov stan, neki osvjetljen, prostran i samo njegov. Potom je maštao kako prima prvu plaću, kako ga šef ohrabruje tapšanjem po ramenu, kako s kolegama na hodniku uz aparat za kavu komentira tajnično dupe, kako momcima uz pivo

otok, a njega bi digao s pločnika svih „Varšavskih ulica“ ovog svijeta i poslao da nabija žuljeve na prugama, tunelima i nasipima diljem nikad prežaljene bivše države. To bi bio prvi posao kojeg bi radio. On nema dana radnog staža, ali o radničkim pravima zna baš sve. On za sad i ne želi raditi. To ga neće zaustaviti da kritizira sve odgovorne za broj nezaposlenih. On će za sebe reći da nije tipično balkansko dijete. On za sebe kaže da je odrastao na Alan Fordu, Corto Malteseu, Dylan Dogu, Crnoj Guji i Monty Phytону. Tu leži ona njegova omiljena distinkcija između njega i toliko neukog puka kojim je okružen. Dok drugi vrijeme gube na frivolne stvari, poput svjetskog nogoloptačkog prvenstva, on sluša Talking Headse i čita o Nestoru Mahknu koji, citirat ću ga „ne konotira buržujštinu“. On ne voli buržoaziju. On zagovara proleterijat. Iako su njegovi priučeni buržuji koji financiraju njegovo proleterstvo. Sa novcima koje nikad nije morao zaraditi, u skupoj garderobi kojoj je jedini cilj da ne izgleda skupo i sa gomilom stavova koji postaju kontradikcija samom sebi on je taj magični ON.

prepričava anegdote s posla...

O svemu tome je En En sanjario jednoga dana početkom veljače 20...godine, kada je nenadano u novinama naišao na oglas o zapošljavanju djelatnika u jednoj uglednoj tvrtci.

Dragi! – mamin nazalni glas se razlijeogao stan. – Hoćeš jaja na oko ili kuhana?

Zavrtio je očima. – Svejedno!

Uskoro je ustao i iako je već pripremio što će obući, ponovno je isprobavao odijelo pred ogledalom dok se miris jaja širio stanom. Kosu je zagladio na desnu stranu. Zatim nakostriješio uvis. Spljoštio je. I na kraju ipak zagladio.

Kada je došao u kuhinju, halapljivo je smazio jaja ne odvajajući oči od zidnog sata dok je mamica zavaljena u naslonjaču, još uvijek u spavaćici s viklerima u kosi gledala nekakvu kulinarsku emisiju. Sretno, srce! – viknula mu je na odlasku. – I kad se vratiš trebat će popraviti vodokotlić. Killing me softly.

Dobro, dobro... - promrmljao je i požurio van na

autobusnu stanicu.

Dan je bio hladan i za zimske standarde, podigao je glavu i vidio iz zgnusnutih oblaka kišu kako lagao pada na zemlju. Autobus je već stigao, provlacio se kroz grupice natiskanih đaka i zauzeo mjesto pored prozora, između dvaju srednjoškolača građe rugby igrača. Jedan ga je pogledao mrzovoljno s visoka pa je jače stisnuo svoju aktovku i osjetio kako ga zapuhuje smrad neopраниh zubi iz dječakovih usta. Meškojljili su se, cerekali i naguravali.

Ali sve će preživjet, sve će preživjet ponavljao je u sebi poput molitve uskoro će zarađivati dovoljno da kupi vlastiti automobil i pošalje u kurac javni prijevoz i ove jebene klince. Nakon tri stanice nogom je pobjedonosno stupio na kolnik preko puta kojeg se pružao pogled na zgradu C.A.A. tvrtke, ogromno zdanje u obliku polukruga s tamnim staklima i parkiralistom za osoblje.

Krenuo je prelaziti na drugu stranu kad je auto odjednom projurio i zapljusnuo ga.

U pičku materinu!... – procijedi kroz zube. Psovka se zaglušila u buci prometa i kiše što je sve jače padala. Onako mokar, priprijenih hlača i tenisica punih vode, potrčao je u zgradu.

Unutra je bilo ugodno i toplo; popravio je kosu u odrazu staklenih vrata i zadrihano uletio u lift. Tip u crnom odijelu kimnuo mu je i potom ga odmjerio od glave do pete. Činilo se da se voze satima dok je voda kapala niz aktovku. Kad se lift napokon zaustavio, odgacao je do pulta gdje je sjedila tajnica i objasnila da pričekaj dok ga ne pozovu. Već je osjećao uzbuđenje kako se penje niz grlo. Nervoza ga je peckala po zatiljku poput povorke mrava, a dlanovi hladno znojili.

Daj Bože molim te – govorio je njišući se na stolici – molim te, znaš da te nikad ništa ne molim. Mislim, ne molim, ali ohsad... kad bi mi ovo uslišio... Oče naš koji jesi... Ma samo da se ovo ostvari, samo ovo....

Otvaranje vrata ga je prekinulo u narančanju, toliko se nagnuo da umalo nije pao sa stolice.

Gospodine En, dobrodošli. – stariji muškarac mu se srdačno nasmiješio, rukom pokazujući u smjeru otvorenih vrata.

Kada je ušao, shvatio je da je ured u koji su ga pozvali zapravo bio dvorana na sastanke, sa samo jednim ogromnim stolom u cijeloj prostoriji.

Sjeo je sučelice dvama direktorima, udaljen nekoliko metara od njihovih procjenjivačkih pogleda. S lijeve strane je sjedio debeljuco podbuhlih očiju, ruke podbočivši o trbuh i nezainteresirano piljeći poput krlice. Drugi je bio muškarac koji ga je uveo unutra, sada je glavu zagurnuo u papire kao da nešto zanimljivo proučava, i naposljetku izustio: - Dakle, preći ćemo na stvar.

Zakašljao se i zastao kao da razmišlja kako bi formulirao iduću rečenicu. Krlica je cupkao prstima po stolu.

- Dakle... po vašem životopisu imate sve potrebne kompetencije, a... Iskustvo?

En zamuca – Ne gospodine, nisam imao prilike raditi u struci, ali spreman sam izučiti – brzo nadoda – i kako sam shvatio, radno mjesto ne zahtjeva iskustvo.

- Da, tako je – usiljeno se nasmija direktor – Pa ipak, poželjno je, razumijete.

Lagano klimajući glavom zaplijoo se u prašinu na tepihu. Činilo mu se da lebde za ovim stolom praznim prostorom i pomisao da nešto nije u redu gmizala mu je tijelom. Pored toga, nožni prsti su mu se sledili

plivajući u vodi i samo je iščekivao trenutak da ih ugurije i ponovno osjeti.

Kako god – brzo se nakašlja njegov sugovornik – Mislimo da shvaćate gospodine... - uspori i spusti pogled na papir - ...En, da nažalost smatramo da ipak ne odgovarate profilu zaposlenika kakvog trenutno tražimo. Zatim mu zavrti papire s druge strane stola.

- Ali! – usklikne En izbezumljeno. – Oprostite na diskretnosti, gospodine direktore – ubrza – shvaćam da nemam radno iskustvo, ali u vašem oglasu je pisalo... Moj doktorski rad upravo je vezan za područje poslovanja tvrtke, politikom i ugovorima koji se sklapaju na... - mahao je rukama, riječi su se ispreplitala, kotrljale preko jezika i odbijale o zidove u nezainteresiranosti što je bazdila s druge strane stola.

Nastala je tišina.

Činilo mu se da opet sjede za stolom koji baulja praznim prostorom, zjenicama u ekstazi promatrao je veliku dvojku. Naposljetku, debeli krlica je odgurnuo stolicu, ustao se i odgicao iz prostorije. Time je stvar bila završena.

Sram ga je potpuno preplavio. Razjapljenih usta kao kad gledaš kako ti stvar ispada iz ruke i u sekundi koja traje cijelu vječnost, samo stojiš bespomoćno dok te užas preuzima i napokon, sve se razbije u tisuće komadića, grozničava nada koju je gajio bila je porušena jednim odsječnim ne.

Glasovi iz pozadine su mu prodirali u uho kao da dolaze iza neke zavjese, i uskoro je shvatio da se nalazi u istom onom predsooblju gdje je maločas molio.

Baci se iznemoglo na stolicu.

Spustio je glavu i prste zarinuo u kosu. Glupa šupčino reče sebi zašto nisi, zašto nisi... nešto! – osjetio je da si noktima prodire u meso tjemena. Sljepoočnice su mu pulsirale pod navalom misli.

Čuo je neko šuškanje i podignuo pogled. Na stolici pored njegove sjedila je djevojčica ritmično se njišući. Kada je vidjela da je promatra, i sama se zaplijoo u nj. Čekam tatu. – reče ponosno dižući glavicu.

Pogledao ju je u čudu, zbunjeno. Nije se nikada baš snalazio s malom djecom.

Dobro. – izusti oprezno.

Moj tata radi ovdje. – nastavi djevojčica. – Radite li vi ovdje?

Ne. – stegnuta grla joj odgovori.

- Moj tata radi ovdje. Moj tata i ja idemo sad na ručak.

Antonio me dovezao i sad mi idemo na ručak.

- Tko je Antonio?

- Moj stariji brat.

En En nastavi klimati u prazno.

- Je li i vi čekate tatu? – upita sad djevojčica.

- Ne! – jedva se nasmiješi – Ne... ja živim s mamom.

- Je li vam lijepo s mamom?

- Ne... Ne. – ogorčeno odvrti. – Ne baš. Vidiš

što ti je jebeni život, rodi se, ustaj svako jebeno jutro, uči, uči, idi u školu, spavaj, jedi, seri, crkni. I sve bude gotovo, a da nisi... - glas mu je postao tiši i u taj čas je shvatio da ga je djevojčica odavno prestala slušati. - ... Ništa ni napravio.

Igrala se s patentom na torbi. – Moj brat kaže da jedva čeka otići od kuće da ga svi prestanu gnjaviti i da samo papci žive s roditeljima.

- A da?

- Što znači papak? – gledala ga je ogromnim očima.

- Hm...

- Jeste li vi stari?

- Kako molim?

Prstom mu dodirnu tjeмене. – Tu vam fali malo kose. – i nasmije se.

Nakon toga su sjedili još nekoliko sekundi šutke. Razmišljao je da se pokrene, da se ustane, ali od pomisli na povratak kući hvatala ga je mučnina. Kada se okrenuo, vidio je da je djevojčica iz torbe izvadila nekakvu staklenku. Držeći je poput Svetog Grala, predala mu je polako i ponosno.

Kada ju je posve približio oku, shvatio je da je s druge strane stakla zatočila muhu. Iznemoglo se kretala, dlakava i crna, kratkim nožicama bezuspješno po rubovima čaše, stalno se krećući u krug i vraćajući se na isto mjesto.

Htjede podignuti poklopac da je oslobodi, ali brza ruka ga zaustavi.

- Ne! – ote mu posudu, stišući je zaštitnički.

- Nije lijepo mučiti životinje. – odgovori sad En nežnije.

- To je muha, ne životinja. Nije mučenje, igram se. – reče nevino.

U tom trenutku odjednom osjeti nalet mučnine kako se uspinje želucem, zelenilo ga obli i potrči niz hodnik u wc. Brzo gurne vrata, baci se rukama na hladnu školjku i izbaci smrdljivu izlučevinu van.

Zavrtjelo mu se od smrada povraćenih jaja, mokraće, pločica nad kojima je klečio i fluorescentnog svjetla što mu je žmirkalo nad glavom.

- Jeste dobro? – osjetio je ruku na ramenu. Bio je to netko od zaposlenika tvrtke. Lijeno odmahne rukom.

- O, bok Mario! – reče neki tip u odijelu ulazeći u zahod.

Sada su obojica obavljali svoje nadživši se nad pisoare.

- Kako ide? – upita Mario.

Drugi kimne, napravi obrvama neki znak. Solidno.

- Jesi čuo koga zapošljavaju? – nastavi ovaj što se zove Mario i blago se iskesi.

- Nemam pojma, priča se nešto u uredu. Netko iznutra?

- Ma da. – Mario zavrti očima i zatvori šlic. – Neki tip iz stranke. Cijela stvar je, naravno, već bila poznata. – reče tišim glasom.

- Male ribe i velike ribe. – nasmiješi se drugi dok je trljao sapun u rukama.

Mlaz vode je dugo tekao, šumeći satima i putujući odvodom noseći fragmente zaglušenog razgovora; iza protjecanja vode čuo je majčin glas kako ga doziva, vidio je sebe kako drži diplomu, sad su ga pitali kad će se ženiti uskoro je li našao posao nije ali naći će samo koji mjesec...

- Ništa, vidimo se, stari. – i vrata zahoda se zanjiju.

Izbezumljen, krvavih očiju, ostao je sam u zahodu.

Pridržavao se za rubove umivaonika ne usuđujući se podignuti pogled ka ogledalu.

Kada je to napokon učinio, suočio se s vlastitim odrazom i dlanom snažno lupio po staklu – površinom se razlijepila ogromna dlakava muha.

BOMBONE OD KAFE

(Lamija Begagić, Sarajevo, BiH)

Ovo je prvo ljeto nakon dugo vremena, otkad je bio sav-svim mali, da smo nas dvoje toliko dugo sami u stanu.

Svako je iz svojih sebičnih razloga odbio otići na more sa Edom i Selmom. On, jer mu je od mora i dosadnih unijskih plaža bila draža Tamara, ja, jer mi je od mora i savršeno mirnih unijskih plaža bila važnija knjiga. Završit ću je do septembra, mantrala sam od januara još, a septembar mi je sad opasno puhao za vratom.

Svake sam godine svoje rukopise vukla na Unije, povlačila ih po kamenitim plažama, mučila ih po trajektima i katamaranima, gurala se s njima u tiješnjom šatoru.

Tek prošlog ljeta sam konačno shvatila - sve su moje knjige mrzile Unije, onako kako ih sad mrzi moje starije dijete. Šesnaesta mi je godina, ljetovanje bogui-zatregera sa roditeljima i osmogodišnjom sestrom dosadnije je čak i od zimovanja na preko 2000 metara sa roditeljima i osmogodišnjom sestrom. Na Jahorinu Tamara dođe barem vikendima, blizu je. Na Unije ne može jer joj starci ne daju. A i da daju, zar bi stvarno želio ogoliti joj svoje roditelje i pokazati joj ih dok jedu, dok glasno žvaću, dok raštiamo hrću, razgoličuju se, sramotno smiješno plivaju, dok nose jebene peraje, peraje u četrdesetima, eeee!

Bio je to pun pogodak, pokazalo se odmah nakon što smo sa terase mahnuli Edi, Selmi i Emi koja će napokon vidjeti taj daleki otok što joj svake godine na po tri mjeseca ukrade najbolju prijateljicu.

Radili smo u svojim sobama, susretali se u kuhinji i na terasi, za doručkom i večerom. Prešutnim smo dogovorom izbjegavali ručkove, on bi jeo sendviče na bazenu kamo je svaki dan išao s Tamarom, ja bih ručala salatu ili voće. Večerali bismo kasno, na terasi, kada bi sasvim dovoljno zahladnilo. Sačuvala bih mu štogod voća: rashlađeno parče dinje ili lubenice, zdjelicu očišćenih borovnica, pokoju kajsiju i zrelu, hladnu breskvu. Ubacila bih mu to nekad iza ponoci u hodnik ispred njegove sobe i poslala mu poruku na mobitel u kojoj bih govorila malo, uglavnom simbolima kojima me naučio.

Viknuo bi hvala krov dva hodnika i dvoja širom otvorena vrata i zatvorio se opet u sobu. Vjerovatno je crtao. Ili sam htjela vjerovati? Nisu bile isključene ni druge opcije: gledao je голу Tamaru na skajpu, masturbirao je, igrao je krvidokoljena računarske igrice, duvao je... No, sasvim sigurno, ponekad bi uzeo i kist, jer ujutro bih mi, pokatkad, pokazao neki od novih radova.

Ja urađeno nisam tako voajerski iznosila pred tuđe oči, makar i sinove. Pisala sam sporo, brisala mnogo, sve češće pravila pauzu za vodu, sok, voćku, jogurt, wc i potpuno neproduktivno surfanje internetom.

Knjiga se vukla sporije nego dani na Unijama na koje baš iz tih razloga nisam otišla. Očekivala sam da će u gradu biti lakše, sa minimalnim izlascima iz stana tek rano ujutro u sedmični šoping ili uveče iza 23, kada bi Emin predložio da napravimo dir po naselju. Nikad ga nisam odbijala kada bi poželio da se družimo. Napravili bismo dva kruga i sjeli na klupu, dvije ulice niže od naše. Nije bilo večeri da se u tim trenucima ne bih sjela sebe u njegovim godinama, svog kuštravog cmog psa i svoje mršave mame kako šetamo pod slabom kvartovskom uličnom rasvjetom i upijamo to tanano svjetlo, jer u stanu nismo imali struje. Bila su to teška vremena, rat smo polako privodili kraju, a u miru, od besparice i jada nismo stigli uživati još nekoliko godina. Nikad o tome nismo pričali djeci, ni mama, ni ja, a pričali smo im, zaista, o svemu. Nismo o tome pričale

ni jedna drugoj.

A onda sam odjednom, kad smo tog ljeta Emin i ja ostali sami u stanu, shvatila da mu je šesnaest, da mi je četrdeset, da nemamo psa, ali imamo te noćne ljetne šetnje, tihe nježnosti i kilometre povjerenja. I opet odjednom, tog ljeta, osjetila sam se kao u nekoj divnoj zavjetrini, ispod starog bora, na plaži, ušuškana između njega, poluodraslog sina i nje, mame, čije sam veliko četrdesetogodišnje dijete.

Kao ni moja majka, ni sama nikad nisam bila paranoični roditelj koji je «Gdje si bio, s kim si bila?» izgovarao češće nego «Kako si i je li ti bilo lijepo?».

Nikad u ovih šesnaest godina nisam gurnula ruku u džep sinove jakne, niti okrenula ključ u ladici njegovog radnog stola.

Bili su mahom smiješni ti naši razgovori na klupici.

Poput ovog:

- Znaš da me Tamara pitala koji je tvoj omiljeni pisac?

- Stvarno? Šta si joj odgovorio?

- Rekao sam joj za onog tvog. Onog što mu ja nikad neću oprostiti što je ubio ono dijete. Kako vi to tako, samo ubijete nekog, nekog razvedete, nekog osakitate.

- Koga sam ja to osakitala?

- Pa nisi bukvalno, ni fizički. Više emotivno. Da li sam, sa svojih šesnaest, znala za emotivne bogalje? Jesam li jednog takvog, u tim šetnjama sa psom, prepoznala u svojoj majci? Je li bilo prerano da ga, tada, prepoznam u sebi?

- Rekla je da će ga nabaviti.

- Posudi joj neku njegovu zbirku iz naše biblioteke.

- Opaaaa!

Smijali smo se. Dobro je znao šta mislim o posuđivačnu knjiga koje volim.

Povlačili smo se u stan negdje oko ponoći. On bi se tuširao nakon šetnje, ja bih pila ponoćni espresso u svojoj sobi ili na terasi. Inspiracijska kafa, tako ju je zvao Emin. U inspiraciju nisam vjerovala. Samo u rad, a raditi na ovoj zbirci postajalo je sve teže.

- Ja sam ti govorio da se ne baviš time. Nije pravi trenutak – napisao je prvi morski sms Edo.

- A šta, da čekam da moji umru, pa da

pišem onda? – odgovorila sam, dakako ne bez ironije.

- Znaš da nisam mislio to. Samo nisi

spremana, zato ti tako teško ide. Nijednu knjigu nisi tako silno htjela napisati, a toliko podsvjesno odugovlačila da je napišeš! – šapuće on u nastavku, u slušalicu, jer presitna su ta slova za tipkanje.

- Ne znam. Mislim da nisi u pravu – kažem, a ne znam mislim li.

U nastavku pričamo o djeci i vremenu, pa se ja vraćam svom inspiracijskom espressu a on svom uspavljivačem pivu.

Između svih izgovorenih rečenica može se nadaleko namirisati koliko nam ova razdvojenost prija.

Oduvijek je mislio kako je loša ideja ispričati porodičnu priču. Oduvijek je govorio da književnost nije stvarnost, a stvarnost naročito nije književnost. Nije podnosio preplitanje jedne sa drugom, onog trenutka kada bi prepoznao sebe ili djecu u gestama ili riječima mojih likova, prestao bi sa čitanjem, mada bi pogled zadržavao na knjizi i svako malo, robotski prevrtao stranice. Postoje opravdane indicije da nijednu koju knjigu nije

pročitao do kraja.

A možda mi je zaista trebala pauza: mali odmak od građe, izlazak iz sebe i iz sobe. Ponudila sam Eminu da odemo skupa do centra, ali imao je druge planove, pa sam odlučila otišnuti se sama do ušća. Tamo gdje se mala brza bistra rječica ulijevala u našu veliku i sporu razmaženu rijeku, glavnu gradsku arteriju, nalazi se terasa bivšeg hotela Metro, posve napušteno i ruini-rano mjesto gdje se ponekad sretnem sa sobom, čak i u ovakve dane kad od sebe, zapravo, jedino i bježim. Ovaj put na terasi nisam sama. Provlačeći se kroz rupu u ogradi, vidim da na zidiću sjedi djevojka, a mladić stoji pokraj nje i puši. Ne odustajem i uvlačim sam se na terasu žurno bježeći u drugi njen kraj. Jedva da su me vidjeli. Nisu glasni, riječima se ne gađaju, ali osjetim te strelice, teško je ignorisati napetost između dvoje.

Dok šapuće, probavam se fokusirati na rijeku. Misлити na vodu.

...razmisliš malo i o sebi... – dopire do mene i prekida me u mojim pokušajima.

Ta polurečenica, taj batrljak, ta osakaćena komunikacija, sasvim je sigurno tražila put do mene. I ne znam da li zbog te knjige zbog koje mjesecima već živim u prošlosti ili zbog ove terase i ljetne omorine, odjednom se preda mnom stvorila ona na vratima i on sa druge strane, ona mršava i tanka, s tim papirima u rukama i on koji šuti, pokušava ući u stan, dok ona ulaz brani svojim nejakim tijelom. Potom on koji se povlači, poziva lift, a onda se vraća dok moje srce ubrzano lupa i čeka šta će biti, jer mora da se vratio da vikne, da je odgurne. I ta jedina rečenica koju čujem razgovijetno: Sad kad me nema, razmisli malo i o sebi.

Onda ona ponovo govori sve te teške riječi i prevara i povjerenje i dokazi i ljubav i vjernost i...

Sutradan idemo na kolače, braća i jaslušamo kako će oni uvijek biti naši roditelji i gutamo sve one šutnje između njihovih jadrnih filmskih rečenica.

Sutradan šutim i klimam glavom na sve što kažu i insistiram da iznesem smeće. Onda se sakrivam iza garaža, istresam kantu na beton i tražim pogužvane papiriće. Bili su to samo brojevi telefona ispisani njegovim krupnim kukastim rukopisom, dobro izgužvani u njegovim vječito punim džepovima gdje su se sigurno gurali sa bombonama od kafe, čačkalicama, otvaračima za boce, upaljačem i na pola presavijenim novčanicama za koje nikad nije znao koliko ih ima, a činilo se ponekad, ni odakle mu.

Ne znam koliko je godina moralo proći da te kukaste brojeve s pogužvane cedulje počnem povezivati sa debeljuškastim obrazima tatine druge žene Alme. I ne znam koliko je trebalo, a trebalo je mnogo, da se vratimo jedni drugima. Mnoga ljeta i na stotine polizanih kugli sladoleda od jagode i čokolade na istoj terasi tada sjajnog hotela Metro dok je moj tata sjedio kraj mene i pokušavao pričati o svemu o čemu sam željela šutjeti.

Nikada nisam krivila mamu, niti sam je žalila. Nije bila tip za žaljenje, mada sam, ponekad, kad sam već podrasla, šećući s njom po naselju, poželjela da sam kući i da glasno na slušalice slušam The Clash i radim sve one stvari koje šesnaestogodišnjaci rade dok s njom i kuštravim crnim psom šeta njen muž, moj tata. Bila sam mlada i sebična, nije mi nedostajao tata, bila sam sasvim uredu, nedostajao mi je mamin muž, nego

ko će je umjesto mene voditi pod ruku. Ispratila sam potok u našu tromu rijeku i krenula nazad kući.

Ako požurim, možda je završim skoro i uspijem koju sedmicu provesti s Edom i Selmom. Ako požurim, možda uspijem nagovoriti Tamarine da je povedemo sa nama, barem na sedmicu dana. Pružam korak i smiještam dlanove u džepove. Uzimam jednu bombonu od kafe, za zalet. Zovu se Kavabon i sve teže ih je naći na trafikama.

POGLED KROZ PROZOR (Mehmed Đedović, Kalesija, BiH)

Ispod prozora je bila gužva, no Ibran je to mogao vidjeti samo kada bi ga neko podigao. Sjeo bi na široki zid i otvorenih usta posmatrao ono što se dole događa. Bio je neposlušan, tako su drugi govorili. Skakao je po krevetima ostalih pacijenata i pravio nered. On je u njihovom svijetu tišine bio vjetrovi koji bi sve isprevtarao.

Košnica pod prozorom mu je bila posebno interesantna.

Činilo se haotično.

Svi nešto uzvikuju, negdje idu, guraju se, kupuju, prodaju, nose kese u rukama, kutije, voće, vreće sa povrćem.

Šareni svijet bio je zabavan dječaku sa sela.

U tom prividnom haosu ipak je vladao red. Tačno se znalo šta ko radi, gdje ide, po šta je došao i šta traži.

On je posmatrao odozgo, sa visine. Iza prozora na kojem su bile rešetke, na koji niko nije obraćao pažnju, sa zaraznog odjeljenja.

Volio je misliti da njega niko ne vidi a on vidi sve.

Mali motori sa tri točka, trokolice su se gurali ulicom. Kod nekih je prikolica bila pozadi, no kod trotočkaša je to bilo naprijed, mnogo manje od prikolice ali efikasno. Na taj produžetak stane podosta robe. Bili su glasni, brujalo je; iz njihovih malih auspuha dopirao je neki rezak, ljutit zvuk koji se pojačavao sa svakim dodava-njem gasa.

Jednom je u pijačnoj gužvi smotrio nešto čudno. Jedan mali čovjek u plavoj jakni, sa kačketom na glavi, u stopu je pratio visokog, lijepo obučenog gospodina kojeg je pod ruku držala žena. Korak po korak, strpljivo je išao za njima dok mu se nije ukazala prilika.

Ibran je otvorenih usta gledao kako ulaze u gužvu i onog malog kada krađe novčanik, okreće se i mirno odlazi na drugi kraj pijace. Bilo je podaleko ali se jasno vidjelo šta se događa.

- Šta on to radi? Dječak je bio začuđen.

- Krađe, kratko mu dobaci Gagi koji je bio sa njim u sobi i koji ga je podigao do prozora.

- Ako mene pitaš, pazi se malih ljudi u životu, to da šta valja naraslo bi.

Do tada Ibran nije poznao krađu, nije znao šta to znači i nikada nije vidio ono što mu se upravo pred očima dogodilo.

Pred spavanje će upitati Gagog.

- Zbog čega ljudi krađu?

- Teško je to reći. Neko što mora a neko iz zadovoljstva. Ima i onih koji ne mogu bez krađe, uđe im u krv, moraju ukrasti.

- Ja ne razumijem, tužno će dječak.

Drugi bi mu rekli da će razumjeti kad poraste, smučilo mu se to već, kao da djeca ništa drugo ne treba da rade nego da čekaju kada će porasti. Gagi ništa nije rekao, osmjenu se uglom usana, kiselo. Zbog toga je i volio Gagog jer nije bio kao drugi.

- Jesu li lopovi dobri ili loši? Pitao je mada je slutio odgovor.

- Nije dobro krasti od drugih, to sigurno nije dobro.

- Onaj čovjek na pijaci, je li zvao miliciju?

- Možda i jeste ali Drpac je već bio daleko.

- Onaj niski se zove Drpac. Otkud ti to znaš?

- Spavaj sad mali, pričat ćemo sutra.

On nije mogao da spava. Ostao bi budan još dosta dugo. Okrenuo se prema prozoru i gledao u nebo. Te noći je sanjao da je Drpac ukradio njegovu bolničku pidžamu. Uvukao se u bolnicu, pronjuškao hodnicima i ukradio pidžamu, samo njemu.

Bilo mu je žao, osjećao se jadno, prevareno. Čitav dan će morati ostati u krevetu jer ga je sramota da drugi vide da je go. Kako će sestrji Klari na oči, šta da joj kaže kada dođe u vizitu.

Ne vjeruj malim ljudima, nije to bez razloga ostalo prcavo.

Ne smije joj to reći, to nije lijepo. Pa i on je mali čovjek a ne krađe.

Laknulo mu je kada se probudio i vidio da je pidžama na njemu.

Drpcu ne bi bio problem skinuti odjeću a da on ne čuje. Taj sigurno sve može ukrasti. Kako je samo drpio onaj novčanik.

Jutarnja vizita. Ljekar dođe do njegovog kreveta, klimne glavom, pogleda karton na kojem nešto šarne i ide dalje.

Teta Klara mu ostavi dvije crvene tablete. On se preznajava zbog toga. Niko mu ne vjeruje da ne zna gutati. Stavi tablete u usta, popije čitavu čašu vode i ništa. Vodu proguta a tablete ostanu u ustima. Onda ih on sakrije. Podigne dušek kreveta i ugura tablete u goleme opruge. Već su bile pune, ali on i dalje ne zna kako se guta a ne smije nikoga da pita, leži na tabletama.

Tek popodne narednog dana uspio je da osvoji prozor.

Naišla je teta Klara, medicinska sestra te ga onako mršavog podigla.

Pažljivo je posmatrao. Činilo se da se pijačna gužva razilazi.

Gledao je dugo i pažljivo. Nigdje nije vidio Drpca.

Uveče mu je Gagi objasnio da se lopov nakon dobre krađe pritaji. Proći će nekoliko dana prije nego što se ovaj vrati na pijacu. Mora da je novčanik onog gospodina bio podebeo, prokomentarisao je.

Gagi je znao puno toga o lopovima. Kako krađu, kada, kako se ponašaju, na koji način biraju žrtvu.

Odozgo, sa bolničkog prozora dječak je sa zanimanjem pratio šta se događa na pijaci.

Onda je vidio Drpca. Drugi kačket, zelena jakna, nizak, debeo.

Lopovi nemaju često priliku da jedu pa kad ima hrane oni žderu ko krave, bez mjere, zbog toga se udebljavaju, kaže Gagi.

Drpac je pažljivo pratio svoje žrtve. Na samom ulazu u pijacu bi se zalijepio za njih i čekao priliku da ukrade gurne u tuđi džep. Najviše mu je odgovarala gužva, ako je nema onda bi je sam stvarao.

Prvo nije mogao vjerovati, a onda mu je to potvrdio njegov odrasli drugar koji je bio pored njega.

Na ulazu u pijacu je sjedio prosijak, uvijek na istom mjestu.

Drpac mu je donio nešto za jelo umotano u papir i spustio novac u njegovu ruku.

To je dječaka zbunilo. Lopovi krađu, oni su loši, šta je sad ovo.

Nisi svi lopovi isti, ima i dobrih ljudi među njima, šapnuo je Gagi.

Kako sad to, nije mogao da shvati dječak.

Uglavnom, od tada je malo drugačije posmatrao pijačnog lopova, gotovo sa simpatijama.

Neće proći mnogo do nove krađe i drame pod prozorom.

Drpac je naletio na jednu gospođu u krznenoj bundi na čijoj ruci se sijala debela narukvica koja se vidjela čak sa prozora.

Prišao joj je, zalijepio se za nju, gotovo siguran da će mahnuti dobru lovinu. Saplaao se ne bi li mu bilo lakše da se s razlogom sudari sa gospođom. Dječak je bez daha pratio šta se događa. Bilo ga je strah, drhtao je, kao da on krađe a ne pijačni lopov.

Vidio je kako je gospođa uhvatila Drpca za ruku u kojoj je bio njen novčanik. Bila je brza i prepređena. Lopov je naletio na mudrijeg od sebe.

Oko njih se okupila gomila svijeta. Gospođa je vikala i udarala bespomoćnog lopova torbicom po glavi, toliko da mu je pod noge gomile spao kačket. Pokušao je da se otrgne, ali bez uspjeha. Ta što stisne ne pušta.

Onda je došla policija sa plavim kolima i upaljenim sirenama i odvela Drpca.

Narednog dana dječak se nije penjao na prozor.

Mislio je da se tu više nema šta vidjeti.

Popodne je zadržijemao.

Probudila ga je buka u hodniku.

Provirio je i vidio kako Gagog dvojica stiskaju uza zid. Udarali su ga u stomak, pesnicama pa koljenom.

Brzo se to završilo. Gagi se skupio stenjući od bola.

- Neće mu više pasti na pamet da krađe, reče jedan odlazeći niz hodnik.

- Lijepo sam mu rekao da ne postoji mjesto na koje se od mene može sakriti, dodade drugi. Dječak je pažljivo prišao Gagom i pružio mu čašu vode.

Ovaj samo odmahnu ne dižući glavu.

O tome više nisu pričali, ni jedan ni drugi, kao da se nije dogodilo.

Zbog nečega je bio veseo. Danas je posjeta. Kod njih niko ne ulazi. Posjeta dođe pod onaj prozor, popne se na jedan brijeg i priča sa njima.

Oni su posebni, njima se i pokloni donose pod prozor ili ih donese teta Klara.

U kesi obično bude voće, banane i narandže, poneki sok. Njima se samo to smije donositi, hrana ne smije.

Vrijeme je sporo teklo.

Dosadilo mu je ležati pa je skakao, po svom i tuđim krevetima. Sve je okrenuo naopak.

Ostali pacijenti su izašli u hodnik a njemu je bilo dosadno. Pogriješio je, ni na hodniku nikoga nije bilo, možda kartaju u nekoj drugoj sobi.

Odrasli vole karte, njemu je to glupo.

Otišao je do prozora, podigao glavu i pokušao skočiti. Bio je premali da se sam popne ma široki zid. Kada vide šta im je napravio od kreveta niko ga neće podići. Sam jednostavno nije mogao dohvatiti ivicu zida.

Odnekud se hodnikom gegala teta Klara. Uplašio se i požurio u svoju sobu. Možda je saznala da lijekove krije u opruge kreveta. Ko će mu vjerovati da još nije naučio da guta.

Soba je bila u neredu. Zavukao se pod plahu i ćutao. Prozor kraj njegovog kreveta gledao je na drugu ulicu. Tu se nije događalo ništa zanimljivo. Red sivih zgrada, poneki automobil koji zabrekće i ništa više.

Klara nije ušla u sobu, otišla je na neko drugo mjesto.

Virnuo je u hodnik. Nigdje nikoga.

Prišao je prozoru koji gleda na pijacu podigao ruke i pokušao skočiti. Bez uspjeha. Nije dobro biti mali.

Možda je i Drpac počeo krasti jer nije mogao dohvatiti neki obični prozor. Šta ako i on prestane rasti i ostane nekoliko čitavog života? Neće valjda.

- Ima li koga?

Neko je bio pod prozorom.

- Ima, ima, ko vam treba, viknu on poskakujući.

Uzalud, nije vidio ko je pod prozorom.

- Došao sam u posjetu...

- Sačekajte tu, pokušat ću ga pronaći.

Požurio je niz hodnik. Od sobe do sobe, od krevata do kreveta. Posjeta za Zehru Biberovića.

Sve obišao, nema Zehre.

Vratio se do prozora pored kojeg je stajao njegov drugar Gagi.

- Opet si mi gazio po krevetu, reče Gagi.

- Neću više, bilo mi dosadno.

- To si rekao i juče.

- I juče mi je bilo dosadno.

- I meni je dosadno pa ne skačem po tuđim krevetima.

- Znam, ti si drugo.

- Što?

- Ja sam mali.

- E, jest ti izgovor.

- Vidio si šta Drpac radi jer je mali.

- Drugo je Drpac.

- Misliš.

- Znam. Ti si dobar dječak.

- Skakao sam ti po krevetu.

- Obećao si da nećeš više. Svejedno si dobar, zatvoren si ovdje i to nije lahko izdržati ni odraslom a o djetetu da ne govorimo.

- Neću više.

- Eto, vidiš da si dobar.

- Gagi?

- Šta je sad.

- De me digni do prozora, došla posjeta nekom Zehru Biberoviću ali njega nigdje nema.

- Kako nema.

- Lijepo, nema, sve sam pretražio ali takvog kod nas nema.

Gagi ga ohvati ispod ramena i bez imalo napora podiže do prozora.

Nije bila neka gužva. Njima ne dolazi puno ljudi u posjetu.

- Ko je tražio Zehru Biberovića... Niko se nije javio. – Ko je za Zehru...

- Ja sam došao da vidim Ibru, možda ti to nisi dobro čuo.

Odnekud ispod prozora izviri njegov rođak Zaja.

Na licu je nosio najtoliji osmijeh koji obradova Ibrana. Zaja je bio visok, ni nalik Drpcu.

Ibran se uhvati za rešetke i dohvati kesu sa voćem koju mu je Zaja pružio. Visok je Zaja, visoki ljudi sve mogu, šta je za njih obični bolnički prozor.

Radostan što je pogrešno čuo ime pa tražio samoga sebe, i zbog Zajine posjete dječak je pričao i pričao.

Onda je Zaja vidio Gagog kako ga pridržava na prozoru da ne padne leđima nazad.

- Sluša li Ibro, upita tek da nešto pita.

Ibran se ukipi. Šta će biti ako mu kaže da je on najnemirniji na čitavom odjeljenju.

- Dobar je on dječak, sa njim je sve veselije i ljepše.

Takav je bio Gagi, uvijek kaže ono što se od njega najmanje očekuje. Više mu neće skakati po krevetu, čak ni kad mu bude dosadno.

Prošle su godine.

Na tom mjestu više nema pijace. Ibran će kad god vidi trokolicu pomisliti na Drpca, Gagog i onaj prozor. Ni bolnice nema.

Preselilio pacijente u drugu zgradu, na drugom mjestu.

Gagog više nije vidio.

U životu je sreo puno malih ljudi, neki su bili dobri a neki loši, ni oni visoki nisu bili drugačiji.

Zaboravio je i godinu koje je to bilo i gorak ukus tableta koje nije mogao progutati, ali se često sjeti dana kada je po bolničkim sobama tražio samoga sebe.

Ni danas nije potpuno siguran šta bi bilo da je kojim slučajem pronašao onog Zehru Biberovića čije ime je zabunom čuo. Ne bi bilo ništa.

Šta bi bilo da nije bilo Gagog da ga podigne do prozora, da se obraduje Zaji koji mu je prvi i jedini došao u posjetu.

Izrastao je u visokog mladića.

Kad god mu život na put postavi neki prozor koji ne može dohvatiti on ne odustaje, i uvijek, baš uvijek podigne do prozora one koji ga sami ne mogu dovatiti...

BALADA O POŠTARU

(Jure Divić, Vrgorac, BiH)

Ne boj se ništa, obična je – govori mi Nedo poštar dok mi spušta pismo na stol. Obična pošta, obično pismo ili razglednica, rijetka pošiljka koju dobivamo na kućnu adresu, a da nam nije nikakva frka. Danas, gotovo niko ne voli poštare. A kad sam ja bijadite, svi smo u ulici volili poštara.

Živili smo uz barba Joskana, u Čukovini, onako malo zabačeni sa strane, ko pravo predgrađe, u koje samo poneki dan u tjednu navrati poštar, onako pješice, s torbom punom pošte i facom pune osmjeha. Barba Joskan je dobiva razne časopise na koje je bija preplaćen, i jednom misečno, poštar bi mudonosija penziju. Taj dan se zna, bar su ga sva dica susjedstvu znala. Kad bi barba Joskandobija penziju, sva bi dica dobila za slatkiše. Svi bi imali pune džepove bombona i onih malih Candyja kada bi poštar posjetio barba Joskana, koji bi odma poštaru da malo sitnih, onih zvonečih, šta mu je donija penziju, a potom bi ostale sitne dobila dica iz susjedstva za slatkiše. Zato smo svilolili poštara i volili dan kad bi on doša u našu ulicu, ili ti ga rejon, kako je to poštar govorija.

Taj čovik u svojoj uniformi uvijek je nosija neke lijepe osmjehe, pozdravlja je ljude i oni njega, s nekom toplinom je ulazija ljudima u domove, a oni bi ga častili kavom, čajom bevande, ili marendon, ako bi trefija u pravo vrijeme. S vremenom našeg odrastanja, nestajalo je tih poštara i došli su neki novi. Na motoru. Žutom. Nestalo je šaljivih poštara koji pješeke vuku poštarsku torbu punu osmjeha, a stigli su neki na motoru, koji stižu žurno i odlaze hitro.

Današnji poštari nemaju onu toplinu koju su imali oni stari, današnji poštari ne svračaju na kavu ili čašu bevande. Iz više razloga. Današnji poštari imaju normu. Isto čudan izraz kao i onaj izraz rejon koji su imali stari poštari. Norma znači da su mu ovi kapitalisti nabili ritam da on mora u toku smjene podilit određenu količinu pisama i razglednica, ili će mu odbit od plaće. I zato on žuri. I nema vremena za osmjehe. Jer je u žurbi, a nad glavom europski kapitalisti s mjeracaonvrimena. A kako se struktura pošiljki koja stiže na kućnu adresu rapidno prominila, ni ljudi više nisu srtni kad in dođe poštar. Za razliku od prije, kad je poštar donosija pisma iz tuđine, razglednice dalekih rođaka i penzije, danas poštari donose račune za telefon, struju, vodu, naloge od suca za prekršaj i obavijesti o ovrhama. I kako da mu se onda čovik osmjehe, ili da ga zovne na čašu bevande. Najradije bi ga bacija s balkona. Da padne na žuti motirić. Još su in uniforme od neke sive boje došli u plavu i sve više liče na policajce ili neke inspektore. I kako bi ga čovikovolija. I sad dok ovo pišem, razmišljan kako bi mora otić do moga prijatelja gori u Blato na Cetini. Neki dan mu se okotila kućka što je nedavno uzgriala poštara. Ne bi bilo loše uzet jedno štene.

U ORDINACIJI

(Sanja Radulović, Doboj, BiH)

Ležeći u slabo osvjetljenoj sobi, sa upadljivo bijelim zidovima, kojima ni prigušena svjetlost nije umanjila strogoću izgleda, na udobnom crnom kauču pacijentkinja R. nastavi svoju započetu priču. Tačno tamo gdje je stala proći petak kada je u isto vrijeme ležala na tom mjestu.

Doktor je sjedio u svojoj kožnoj fotelji. Sto ispred njega bio je prekriven rasutim paprima. Zatran mislima iako se svojski trudio da zadrži prijateljski izraz na licu, često je u mislima lutao. Godi mu pacijentkinja R. Uz nju, on uvijek uspijeva da obavi sve dosadne administrativne poslove zbog kojih bi inače morao oostajati da radi duže.

R. mu zapravo šteti vrijeme, i odlično plaća, i čini to na vrijeme. Pomalo ga grize savjest...zbog navike da popunjava formulare dok ona priča ...Vrijeme razgovora je ograničeno. Tačno određeno.

–Opet sam sanjala isti san-reče R. i ovaj put. Nastavivši tačno tamo gdje je stala. Ponovo vozim auto. Svjesna sam da nemam vozačku dozvolu, i to me pomalo plaši. Ali ovaj put sam svjesna i toga da je auto od mog brata. Ne znam tačno da li sam ga pitala za dozvolu ili uzela auto 'na svoju ruku', ali njegov je.

I to me dodatno opterećuje. Vozim. Vozim. Pomislim, a i ne ide mi tako loše, budući da nemam zvanično odobrenje za to, ni od vlasnika automobila, niti od ustanove koja izdaje dozvole.

Doktor se nasmiješi jer je primjetio njen pogled. Procijenio je da je to potreban gest. Iako sudeći po izrazu njenog lica posumnja u svoju pretpostavku.

Možda bih trebao da je slušam; prekori se. Nije u redu moje ponašanje. Zašto uvijek obavljam ove poslove u njenom prisustvu. Ah...zašto? Zato što me poslije nje čeka gospodin P. U njegovom prisustvu to ne bi bilo nikako moguće. On je sigurno već stigao. Uvijek stiže ranije. Najmanje pola sata ranije. Čujem njegovu nervozno kašljanje.

I to me već sada uznemirava. Gospodin P. sigurno već nosi hrpu novih pitanja. To su već gotovi zaključci, ali potrebno je da mu ih potvrdim. Zapitkivaće me kao i uvijek ; doktore je li tako, molim Vas...pa recite zar nisam u pravu...? Oni misle da sam ja to...a nisam ja to nego ono...znate doktore kako da Vam kažem, ma ne razumijem oni da to nije tako jednostavno...I tako u nedogled. Pokušavao sam mu reći da bi se i drugi možda složili s njim kad bi on umio da se koncentriše, da im objasni to što želi da kaže-razmišljao je doktor.

Da, kada bi samo polako i razgovjetno slagao rečenicu po rečenicu, sasvim sam siguran da on ne bi imao potrebu da dolazi kod mene. Hm..da li je to dobro za mene? Trudim li se dovoljno da mu pomognem i da mu objasnim da bi se i drugi složili s njegovim stajalištem samo kada bi se on koncentrisao na jednostavne misli i onda više ne bi imao problem sa sumnjom u sebe... Razmišljao je tako doktor o svom idućem zahtjevnom pacijentu, koji je mucao u djetinjstvu, i iako je prevazišao taj problem s mucanjem, ipak je ostao produžetak u vidu nemogućnosti izražavanja bez obzira na visoko obrazovanje koje posjeduje. I bezbroj knjiga koje je pročitao. Taj inteligentni čovjek u srednjim pedesetim, koji je bez sumnje poznao odlično materiju o kojoj je govorio, nije umio dovoljno jasno da se izrazi ,pa mu je to stvaralo frustracije.

A poslije njega, a ujedno i njegov posljednji pacijent za danas gospođica Z. Srednje trideste, visoka, krupnije tjelesne građe, inteligentna, obrazovana... S naglašenom potrebom za kontrolom.

Znate doktore, govorila je, završila sam fakultet sa visokim prosjekom. Uvijek bi poništila one ocijene kojima nisam bila zadovoljna. Mislite li da je to gubljenje vremena? Ja ne. Evo npr. i sada imam dovoljno vremena za sve , iako bi završila fakultet mnogo ranije da nisam poništavala ocijene. Slažete li se sa mnom doktore? Znate, ja vjerujem da uvijek mogu bolje-zar ne. To je dobro, poticajno. I ne, to nije gubljenje vremena ...

Uvijek bi se njena seansa odužila...da li zbog toga što je bila posljednja pa nisam mogao da joj kažem kao što to uobičajam svim pacijentima prije nje; Oprostite Vaše vrijeme je isteklo-razmišljao je doktor i dalje. Drugi čekaju. Vidimo se idući put -ne njoj to nisam mogao reći.

Poslije nje niko me nije čekao. Bar ne u ordinaciji. Poslije nje i svih njih čekala me nervozna supruga koja je od viška vremena počela da izmišlja svoj već drugi roman, ne u pisanoj formi ,ne, ne. Njeni romani su usmeno predanje u kojima ja uvijek na kraju bježim u zagllaju pacijentkinje koja se zaljubljuje u mene jer ja (po njenim riječima) umijem tako dobro da slušam, da, da da to sam plaćen zar ne, a nju ne moram da slušam jer ja sam joj zakonit suprug i za to me niko ne plaća, samo je ona platila cijenu našeg braka

najboljim godinama, borama... i još koječim po njenim piteorskim izlaganjima-uzdahnu doktor da isprati ove turobne misli.

Glas pacijentkinje R. trgnu ga iz razmišljanja. -Vozim. U susret mi dolaze drugi automobili. Voze mojom trakom. Plašim se sudara, ali i dalje vozim svojom trakom. Nekim čudom, ne sudaramo se. Zatim izlazim i parkiram auto. Ulazim u kuću. Ne znam tačno čija je. Tamo sjedi moj brat. I ljut je na mene. Ne zato što sam uzela njegov auto, po tome sudim da sam ga ipak pitala. Ljut je zato što ne znam gdje sam parkirala. Shvatam njegovu ljutnju. Ustajem. Želim da potražim parkirano auto. Ali doktore, ispred ulaza kuće nalaze se razbacane cipele, i ja ne mogu da se pomaknem. Jednostavno ne umijem da pronađem svoje - govorila je pacijentkinja R.

-Vaše vrijeme je isteklo. Vidimo se idući put - reče doktor tihim glasom, i proguta pljuvačku. Okrenu glavu u stranu. Ponovo se isto dogodilo. Loše se osjećao.

-Hvala Vam doktore - reče uljudno R. i izađe.

U hodniku ispred orinacije sreće se sa istim licem kao i svaki put do sada. Nervozi pokretima gospodin sa šeširov uđe u ordinaciju. Zatim se začu se žamor. Razgovor.

Iako nije mogla razumjeti o čemu govore, R. zaključila je da doktor zaista divan i nesebičan čovjek i izađe napolje.

JEDNA TAČKA NA PLAVKASTOM TEPIHU

(Nikola Zelenković, Banja Luka, BiH)

Razvukla je crvenu liniju karminom po donjoj usni pokušavajući da popuni bore koje su se na njima nagomilavale godinama. Spremanje za posao uvek ju je nervirao. Žena kao žena - umela je da govori kad- kad sebi u tim jutarnjim časovima beskraino duge kupatilske tišine. Godine i razdražljiv posao napravili su od njenih stopala tromu i previše osećajnu ženu.

- Gde li sam samo spustila grickalicu za nokte? - Glasno je prokomentarisala - Iza sebe je imala supruga i dvoje dece. Rad u banci učinio je da je kolege i poznanici doživljavaju kao mrzovoljnu i otresitu, što zapravo nije bilo tačno. Bila je samo neko ko je previše puta iskreno verovao ne dopuštajući nakon silnih razočaranja drugim ljudima da joj se previše približe.

Rumenilo je nanela na obraze i lenjo pogledala u svoj odraz u ogledalu sa smešnim ispranim ružičastim okvirom.

- To bi bilo to, valjda neću zakasnuti obzirom da napolju pljušti i da je saobraćaj usporen. - Pomislila je izlazeći iz kupatila.

U predsoblju je obula čizme sa diskretnom potpeticom, prebacila pomalo iznošenu torbu preko ramena i krenula ka vratima kad ju je neko uhvatio pod mišicu.

- Hajde majko dođi... - rekla je Milena nežno je povlačeći za sobom u dnevnu sobu.

- Ali Miki zakasniću na posao... - nasmejala se zbunjeno, o ogledajući se u zelenim očima.

- Nećeš majko, nigde danas nećeš zakasnuti.

- Zašto ti nisi u školi?

- Mama, davno sam završila školu. Na master studijama sam. - izustila je Milena umorno suznih očiju.

- Nemoguće... - sela je na dvosed gledajući u jednu tačku na šarenom plavkastom tepihu.

- Skuvaću nam čaj, izuj se...

Milena je obeshrabreno ušla u kuhinju, upalila ringlu proklinjući svet koji nije pronašao lekove koji bi malo usporili napredovabnje Alchajmerove bolesti.

HOMOERECTUS POLITICUS

(Dejan Mak, Vršac, Srbija)

Kao da je znao da će se to pre ili kasnije dogoditi.

Od početka je delovalo neizbežno. Zamisljao je sebe prethodnih meseci kako bi to izgledalo. Da li će imati snage i da li će moći to da uradi? Sada više nema vremena da sebi postavlja takva pitanja. Uostalom, zar ovo nisu vremena kada stvari treba brzo rešavati? Odlučno i smelo. Tako je i šef uvek govorio. I prethodni i ovaj sadašnji. Uzeo je telefon i okrenuo dobro poznati broj.

- Zdravo, Sanja - rekao je tihim glasom kao i svaki put kada bi je nazvao u poslednjih nekoliko godina. Ipak, ovog puta je zvučao drugačije.

- Zdravo - odgovori mu ženski glas sa druge strane. Sedela je za radnim stolom. Laptop joj beše uključen. Skrolala je najnovije vesti na nekom od portala. Reklo bi se da trenutno ne postoji vest koja joj može privući pažnju. Nema strpljenja da bilo koju pročita.

- Mislim, jasno ti je da su ljudi ogorčeni - rekao je odmah. - To stvarno nije smelo da se desi.

-O čemu se radi?

-Još pitaš, slikala si se sanjima i šerovala tu sliku.

-Pa šta?

-Kako pa šta? Pa on je sad naš protivnik.

-Ali ta slika je od pre tri godine, čoveče. To je istorija.

-Da, ali bila je u tvom albumu. Neko ju je ponovo lajkovao i šerovalo. Trebalo je da je izbrišeš. To je istorija koja nam nije baš potrebna.

- I sam znašda imam na stotine slika. Nije mi palo na pamet da je izbrišem. Ko bi se toga setio? Dobro znaš da smo svi želeli da se slikamo sa njim. Nisam bila jedina. To je valjda jasno.

-Da, ali sada nemamo više ništa sa njim i sa njima, kapiraoš?

- Uostalom, nisam je ja šerovala. Kao što si rekaoneko je lajkovao fotku, prijatelj nečijeg prijatelja. Onda se nekako pojavila ponovo na tajmlajnu i svi su je videli. Valjda to tako funkcionise. Nemam pojma.

-Ali napravila si problem u stranci, kako ne shvataš?

Kako ljudi sad da znaju čija si? Koga podržavaš?

- Pa to je valjda jasno.

- Ništa nije jasno.

- Zar ga nisam ispljuvala kad je uradio ono?

-Kojeg?

- Ono kad je kao ispao heroj.

- Tad smo ga svi pljuvali. Tako je moralo.

- Ali ja sam više od ostalih.

- Ne, nisam primetio. Niko nije.

- Molim? Poslala sam preko pedeset komentara tog dana. Na više od deset sajtova. Rekla sam jasno da je

prevrtljivac i licemer, da nije ništa bolji od svog starog šefa, rekla sam da postaje gori od njega.

– Napravila si nam problem. Svi znaju da smo zajedno. Nešto sam razmišljao...

–Šta?– upita smanjivši ton kao da je slutila u kom pravcu bi razgovor mogao krenuti.

– Možda bi bilo dobro da nas niko ne vidi zajedno neko vreme. Bar dok se sve ovo ne završi...

– Šta sad?! – Uzviknu. – Samo zbog politike? Znači li to da je među nama gotovo? Da sve pada u vodu zbog ove gluposti?

– Nije gotovo, ali ovo što si učinila je jako loše. Znaš koliko sam želeo taj posao i baš sad da iskoči ta tvoja slika sa njim. Onda je ona ludača još подели u grupi, a onda krenu svi oni komentari, užas...

Devojka isključila stranicu sa vestima i uloguje se na svoj fejsbuk profil.

– Evo, izbacila sam je– rekla je.

– Kasno, stvar je urađena.

– Šta ovo znači, Ivane?

– Sanja, ljudima se ovo uopšte ne dopada. Nimalo. Kako ne shvataš?

– To što je na fejsu iskočila moja slika sa njim?

– Nije to baš tako jednostavno kao što sada pokušavaš da predstaviš. Pratiš li vesti? Znaš li šta je on ovih dana i svi oni njegovi izgovori o nama? Znaš kako je nazvao šefa?

– Kako ga je nazvao?

– Rekao mu je da je prevarant i lopina. Zamisli! On će to nekom da kaže... A i onaj vlasnik novina koji je to objavio nije ništa bolji... Znaš li šta je juče napisao o šefu?

– Čoveče, pa i šef ima sliku sa njim, jebote! On ih ima najviše.

– Sanja, utišaj se, molim te... Mislim da ne znaš šta činiš.

– Šta? Imam ja te slike. Hoćeš li da ih šerujem?

– Sanja, nemoj da me prisiljavašda...

– Hoćeš da ih šerujem, je li? Sad mi je jasno zbog čega si me zvao. Ako me ostaviš kunem se da ću postaviti sve njegove slike sa njim. Kunem ti se, Ivane! I pogodi šta još? Imam ja i tvoje slike, dragi. Zar si sumnjao? Ti nasmejan i tvoj bivši predsednik. Da, da...

– Sanja, molim te. Ja sam te branio na sastanku, ali je Ksenija insistirala...

– Ko?! Ksenija? Ta kučka.

– Zašto je sada ona kučka?

– Nemoj da se praviš lud. Svi znamo ... E, pa, sada mi je sve jasno. Mesec dana pre nego što nas je predsednik posetio. Sećaš se prošlogodišnje kampanje? Ona ga je prva dočekala. Sedela je pored njega za vreme ručka... Tako mi se sveti, dakle. On je tog dana jednostavno želeo da bude kraj mene. Nju nije ni primetio.

– Kraj tebe? On?

– Jeste. O tome ti nikad nisam govorila. Nudio mi je funkciju u Beogradu, ali sam ga odbila. Znašli zašto? Znaš li zbog koga?

– Zbog koga?

– Zbog tebe, Ivane... Zbog naše budućnosti, zajedničke... Kučka ljubomorna...

– Ovaj...

Video je da se razgovor ne odvija onako kako ga je zamislio. Hvatala ga je panika i Sanja je to osetila.

– Suviše znamda biste se tako sa mnom poigravali– rekla je. – Mnogo ja znam, ljubavi.

–Ksenija je...

– Čoveče, dosta više sa tom Ksenijom. Kako je moguće da ne vidite šta vam radi?

– Ona nama? Ne izvrći stvari. Ti si napravila problem. – Mislite da ne znam ko je sve na njoj listi prioritetai kako te gleda. Malo tebe, pa malo šefa... pa kod koga prođe.

– Sanja, umišljaš. To su totalne gluposti. Molim te, smiri se.

– Smiriću se ako zaboravimo sve ovo.

– Ali mene su zamolili da ti javim... da bi možda mogla da razmisliš...

–Šta da razmislim?

– Pa da se iščlaniš iz stranke. Rekao sam im da je možda bolje sačekati još malo, ali oni su insistirali da je sad pravo vreme. Rekli su da će tvoji ostanak u stranci da nam nanese štetu. Povala se ozbiljna diskusija o tome na Izvršnom odboru. Na kraju je odlučeno da... ako to ne učiniš mi ćemo morati da te isključimo.

–Ko će me isključiti, Ivane? Odgovori mi.

Ivan je ćutao.

– Čije su to reči, Ivane?

– Ksenijine.

–U redu, ovo ću ja da rešim. Kakva gomila nesposobnjakovića. Vidi, ovako ćemo: mislim da ona i šef ne znaju za slike koje ja imam. Slikala sam kurvu telefonom onog dana kad je on bio tu. Imam i video klip. Veruj mi da ne bi želela da ljudi čuju šta mu je rekla i šta je on njoj govorio za ručkom. Ne brini, neću te petljati u to. Ja ću nazvati kurvu i lepo joj sve objasniti.

–Molim te, pazi šta radiš. Znaš da mi taj posao puno znači...

Sanja prekide vezu. Gledala je još par trenutaka u ikonice na monitoru. Zatim isključila laptop, ustade od stola i uputi se prema otvorenom prozoru. Zapali cigaretu i ispusti gusti kolud dima u pravcu parka koji se lepo video sa njene terase. Bio je neuobičajno topao dan za sredinu februara.

***

Pres konferencija bila je zakazana već sledećeg dana. Ksenija Milutinović i Sanja Stankov smešile su se pred kameramanima gradskih televizijskih kanala. Između dve mlade žene stajao je šef lokalnog Odbora. Izgledao je kao da pokušava da sakrije nelagodnost koja je bila primetna. Prilično čudno za tako iskusnog političara. Prvi je prišao mikrofonu i obratio se javnosti:

– Poštovani sugrađani, dragi prijatelji i prijateljice, predstavnici javnih glasila. Hvala vam što pratite naše aktivnosti i što objektivno izveštavate o političkoj situaciji u našem gradu, naročito danas kada naša stranka prolazi kroz veoma težak period. Naši dojučerašnji prijatelji, na čelu sa najkorumpiranijom osobom koja se ikada pojavila na političkoj sceni, ne prečaju ni od čega. Ta lopina nas naziva lažovima, a svi dobro znamo ko je on i ko ga je nagovorio da učini to što je učinio. Međutim, ne smemo da klonemo duhom. Moramo da budemo jači nego ikad. U tom svetlu, želim da vam predstavim kolegice čije vam je političko delovanje poznato od ranije. Zajednička odluka lokalnog odbora je da kolegice Milutinović i Stankov – naša draga Ksenija i draga Sanja – budu još aktivnije u predstojećoj kampanji. One su svojim dosadašnjim zalaganjem i stranci dokazale da mogu. Dragi prijatelji predstavljam vam koordinatore kampanje Sanju Stankov i našeg novoimenovanog portparola Kseniju Milutinović. Dobra vest je da nas ima sve više iz dana u dan. Svaka čast trojici mladih ljudi koji su nam se danas pridružili kao novi članovi.

Iako nas je jedan član dobrovoljno napustio bilans je pozitivan. Želim da javnost zna da nas je napustio Ivan Ljubičić. Zbog njegovog odlaska iz stranke ne treba očajavati. On je tim postupkom samo potvrdio kakav je čovek i čije ideje zastupa. Moram reći da mi je drago što je stranku napustio jedan neradnik, lopov i prevarrant. Sada bih želeo da dam reč dragim kolegicama. I još jednom ne zaboravite koji broj treba da zaokružite sledeće nedelje.

Šef se pozdravi sa novinarima i napusti salu. Govornici tada priđe Sanja. Govorila je oko pet minuta. Onda pred mikrofon stade Ksenija. Govorila je o programu i budućim aktivnostima. Bile su nasmejane i lepe. Blicevi su sevali, kameramani snimali. Biće to dobra reportaža, konačno mladi ljudi stupaju na scenu. Svi su osećali da se rađe neka bolja, kako su govorili, pozitivna energija.

U isto vreme Ivan Ljubičić je lagano koračao gradom. Poznavao je svaku uličicu, svaki čošak. Padao je mrak i ulične svetiljke se uključile. Bila je vedra februarska noć.

BAKA U MOM DŽEPU

(Ksenija Kušec, Zagreb, Hrvatska)

Penjem se praznim stubištem i jasno mi je: zakasnila sam. Bankari su ispraznili bakin stan do čistoga kraja. Na ulaznim vratima umjesto brave je rupa, a vrata su odškrinuta. To je valjda ono neko međuvrijeme, kad im više nije važno hoće li netko ući i ukrasti nešto. Ionako su već postali vlasnici, sve je crno na bijelo.

Ulazim, miris njezinih običaja još je u zraku. Mrlje na parketima pokazuju mi otisak kalijevе peći, komode, vitrine, fikusa. Na mjestu te biljke, parket izgleda kao drveni mjehur. Uvijek je previše zalijevala, a ja sam to od nje naslijedila.

Stan izgleda puno veći ovako prazan. Ništa nisu ostavili, a ja sam zakasnila. U pismu koje su mi poslali bilo je puno odvornih riječi i fraza, na primjer, suglasnost, naše pravo, vaša obaveza, ovrha, vlasništvo, sudska odluka, otpuk. Te riječi čovjek preskače. Mislija sam da ću doći prije nego sve maknu. Htjela sam uzeti fotografiju, bluzu, neki supntopf, cukerdozu, ašnbеher, ili nešto što bih mogla gledati i prisjećati se nje i njezinih zen-ideja.

Jedna od njih: kao srednjoškolka posjećujem je ponekad poslije nastave, pričam joj o crmokosom dečku, o curi s ogromnim sisama kraj koje ja nemam šanse, a ona mi kaže da je strašno važno ujutro imati čisto lice. – Trebaš se umiti u hladnoj vodi, koristiti običan sapun i staviti običnu kremu, najbolje Niveu. Tako ćeš imati čist pogled na svijet.

Bijelo je gledam, ali sada mi je možda i jasno. Da sam imala čist pogled, ne bi mi se taj mamlaz niti sviđao. U maloj kuhinji sa strane miris je još jači. Zaklela bih se da je zadnje što je kuhala bio ajngemahates. Ali ni tu nema ničeg za uzeti. Niti pipe. I to su ovršili. Nekad su ljudi morali ovršiti pšenicu.

Dok sam s njenom smrtovnicom obilazila urede, stalno su mi govorili da je sve po zakonu. Kao da su se opravdavali za nešto. Pa ne ponavljaš nekom da nisi kriv, ako stvarno nisi kriv. Sve je po zakonu, i uzimanje stana, i uzimanje stvari. Ipak, mislija sam da ću stići prije ovog drugog uzimanja. Samo mi treba nekoliko sitnica, ništa drugo.

Vraćam se u dnevnu sobu, zumiram očima po podu. Možda im je promakao kakav gumbić ili žličica? Ma kakvi. Pogledam balkon. I cvijeće su pokupili, čovječe! Pa što će im biljke? Kako sam je samo gnjavila kad sam bila mala! Sjećam se, dok me čuvala, izmišlila sam da baš moram prati taj balkon. Prala sam ga cijelo jutro. Kanta, četka, voda. Puno vode.

- Nemoj proljevati toliko vode, neću da Pepa dolje ima poplavu! Onda će doći i neću je se moći riješiti.

- Neću, baka!

Još vode. Bjesomučno sam ribala pod, četkom gurala vodu prema rubu, uživala u zvuku vodopada. Nek Pepi curi, nek trpi. Biljke su pivale. Da me nije upozorila, možda bih manje zalijevala. Drugi put sam pak zabijala čavle u štok. Svakih pet centimetara jedan veliki čavao. Ostavljala sam ih da vire, kako bi ih moja baka mogla poslije vaditi. Sve je to ona dozvoljavala, pravila se da ne vidi, puštala me da radim što hoću. Jesam li je zato više voljela? Možda. Djeca su zdravo sebična. Oko podneva bi me pozvala za stol koji je uvijek bio složen po svim austrougarskim pravilima. Zahtijevala je od mene da sjedim pristojno, da radim pokrete kao dama, da jedem suzdržano, da uzimam male zalogaje, da ne pitam za još, da ne gutam glasno, da držim laktove uz tijelo, da ne škipim stolcem. Kad bih širila laktove, stavljala bi mi pod svaki pazuh jednu knjigu.

- Bisi jela na zadnjoj operi u HNK?

- Kaj? Kakvoj operi?

I tad bi opet došla zen-misao: kad je vrijeme loše, iskoristi ga za to da budeš sama sa sobom. To je zdravo za dušu.

Izlazim na balkon i gledam dolje u betonsko dvorište. Niti Pepe više nema, a tako sam je se bojala! Izgledala je kao bacačica kladiva, imala je i brkove! Sad je sve mirno, nema domaćih zvukova, više nitko ne kuha, ne viče, ne doziva, ne popravlja, ne igra se. Kuću preuzima banka i već je počela radove. To će biti poslovnica na tri kata. U njoj će raditi utegnute cure i zalizani dečki koji znaju matematiku i bankarski jezik, pa će računati neke iznose i izmišljati im strašne nazive kojih ćemo se mi bojati, pa ćemo ih zato plaćati. I sve će biti po zakonu.

Ulazim u spavaću sobu, dok hodam, osjećam da drobim šećer. Otkud on tu? Čučnem da vidim. Njega ne mogu uzeti, kakva bi to bila uspomena? Možda bi i bila, jer je baka na nahkaslu kraj kreveta uvijek imala šećer u cukerdozi i čašu vode, za slučaj da joj bude slabo.

Pogledam prema vratima i na starom parketu ugledam jedno pero. To je pero iz njenog jastuka, sigurna sam. Uvijek mi je govorila da jastuk i tuhica moraju biti punjeni perjem. Nije me mogla uvjeriti da ih i ja počnem koristiti, a trudila se, baš se trudila. Nagovaranje na perje bilo je čak i dio zen-savjeta. Na primjer: navikni se na spavanje na perju, tako se slično spava u raj. To bi, naravno, rekla u trenutku dok bih se ja dovikivala s djecom preko balkona ili izlazila iz zahoda. Jednom me čak nazvala telefonom samo da mi kaže nešto o perju. Nisam stigla ništa pitati, odmah nakon teorije o jastucima i neophodnosti perja, poklopila je slušalicu. Ovo pero je njeno. Pažljivo ga uzimam i gledam prema svjetlu. Sad bi oni neki energetičari rekli da je pero puno moje bake. Spavala je na njemu, disala kroz njega, sanjala uz njega. Da bar imam one vrećice koje imaju forenzičari iz serija, pa da ga mogu spremi.

Stavljam ga u džep, zatvaram patent. Tako neće ispasti, a doma ću naći neku bolju zaštitu. Grije me. Baka mi je doslovno u džepu, imam nešto njeno, to je to. Čitala mi je jednu priču, često, dok sam bila mala. O cirkuskom sloniću koji je imao prevelike uši, pa su ga učili letjeti da ih iskoristi kad su već takve. Kako se bojao, dali su mu pero i rekli da je čarobno. Da će s njim moći sve. Možda je i ovo pero takvo. Jer, još uvijek ne razumijem to oduzimanje. Njihove su riječi bile riječi optužbe, bili smo krivi jer nam je umrla baka. I da, po zakonu je, a kazna za smrt je oduzimanje stana. Nekako mi se čini da moram nešto napraviti. S tim perom u džepu bit ću kao slonić.

Idem tamo pa ću ih pitati. Stavljam slušalice na uši, jer ako ne slušam muziku, onda slušam probleme i ne mogu se zaustaviti. Tako je bilo prošli put. Svaki čekač u redu imao je neku tragediju, a za svaku tragediju bila je kriva banka. Kad je na red došao tip sa svojim problemom, nisam više mogla. Posudio je sto eura od nekog. Dobro, nije vratio na vrijeme, pa ga je ovaj tužio. Na sudu je zapisničar, koji je valjda imao poklonjenu dvojkicu iz hrvatskog, napisao rečenicu bez zarez. Zarez je trebao odvojiti kućni broj od novaca. I tako je jadnik koji živi na broju 42, zarez, 100 eura trebao vratiti. A bez zarez je novac narastao do nemoguće svote. Pogotovo ako ne radiš, šepaš, mumljaš dok govoriš i nemaš lister odijelo, nego trenirku i kariranu flanel košulju. Jednostavno sam morala urlati na šalterisku rugobu. Ona se uljudno i posprдно smješkala i stisnula gumb ispod pulta, pa su došli zaštitari u tvrdim oklopima. Primili su me i vukli, dvojica nabilanih kretana vukli su mene čije su ruke grančice. Psovala sam im majku bankarsku. To me skroz zadovoljilo, čak me ni kazna nije uništila. Jedino, moram to prestati raditi. Eto, zato imam slušalice, bit će dosta samo moja pitanja. Znam što bi baka rekla: čuvaj to pero u džepu, bez njega si ništa. Ta bi rekla, na primjer, dok bih ja u ovoj kuhinji pokušavala skuhati tursku kavu. Onu pravu, koja se pije preko kockice šećera. A moja pitanja za banku sve su samo ne zen. Pitanja su toliko nevjerovatno tupi, da mi nije jasno kako ih uopće postaviti. Zašto ste mi uzeli ono što je moje? Mislim, u parku sam uvijek morala vratiti tuđu kanticu. I zadnje pitanje: gdje su bakine stvari, gdje?

Pokušavam nogom oguliti crni otisak felte koja je uvijek stajala u kutu sobe. Spodobe to ne smiju vidjeti. To je bakina intima, što je nekoga briga gdje je ona sjedila poslijepodne, s dekicom na nogama čekajući Dinastiju? Na ulazu, u hodniku, imala je zalijepljena dva postera. Išćupala ih je iz Studija. Na jednoj je bio Kerington. Tako ga je ona zvala, bio je to glumac, glavni lik u Dinastiji. Značajno je gledao u desnu stranu. Kad bi dolazila izvana, on bi je pogledom dočekao. Drugi je bio Šerbedžija. Iako je imala već blizu osamdeset, čuvala je taj Radetov poster na kojem je bio toliko mlad da je jedva sličio na sebe. Sjećam se špičaste kragne, bijele, koja mu je stršala prema licu. On je gledao u lijevu stranu i ispraćao bi je pogledom kad bi izlazila. Da su bar te postere ostavili! Pažljivo bih ih skinula i presavinute čuvala. Imala bih barem nešto. Ovakvo su navukli moj bijes. Stan sam još i mogla razumjeti, banke trebaju stanove, navikli smo na to. Ali stvari! Ofucani i polupani porculan, rupičaste haljine koje su izbušili moljci, ispućano ogledalo, heklani podmetači za čaše, potamnjele i bezvrijedne slike, ljepljivi tanjuri,

knjige iz neke prehistorijske lektire, nazubljene fotografije umrlih rođaka, ortopedske cipele sa šnalom... to im isto treba?

Da su ostavili postere ne bih odlučila ići u borbu. Ali nisu. Revoluciju netko mora početi. Želim sve. Stan. Stvari. Do posljednjeg tanjurića za kekse koje bismo grickale uz popodnevnu kavu. Mislim da bi njezin zen-savjet za danas bio: kad sije sunce, nemoj zaliti cvijeće i čuvaj svoj džep u kojem je moje pero.

"špica" popodnevne smjene, jer od 17 sati pa do kraja smjene vrijedi 50 % popusta na sve proizvode. Baš kao kada u Douglasa nastupa 50 % na Chanelove proizvode pa razno razne "glumimelitnudamuanemamnovaczakvalitetnipuder" trče po novi Chanelov puder, Diorovo sjenilo i veće pakiranja Dolce & Gabbana Light Blue, tako i sva bijeda ove Dalmatinske rupe trči kupiti kruh za dvije kune.

Izvirila sam glavom vani maknuvši se malo od klime koja mi udara u glavu i vidjela kako auta samo pristižu, a iz njih izlaze znojni crni radnici u uniformama s praznim bocama pive spremni za odmor od svega što su toga dana napravili dobro za našu državu.

OBEĆANA ZEMLJA

(Ines Ora, Omiš, Hrvatska)

Probudila sam se jutros poprilično kasno, sretna što me danas čeka prvi radni dan u popodnevnoj smjeni. Buđenja u 5 ujutro već mi je preko glave, a izdržati 8 sati popodnevne smjene gdje nema nigdje žive duše zbog pasje vrućine – ne bi trebao biti nikakav problem. Došla sam u 13 sati spremna da odradim i to. Ponijela sam laptop i uključila film. Znam da bih da me šefica uhvati zbog toga automatski bila izbačena s ovog bijednog, ali korisnog radnog mjesta, no vrijedilo je riskirati gledati Christiana Balea kako još jednom briljira. Film je završio u 17 sati, a točno tada počinje

"Alo mala, nemoj da mi ne bude kruva za dva ure. Odma to u vrećicu i spakiraj. Nemoj da popizdim!" Prvi pozdrav, no ne i prvi susret sa ponižavanjem poniženih. Vratila sam se na gajbu na kojoj sjedim čekajući da prođu tmurni sati kada je jedan od radnika ušao u dućan.

"Ooo, evo nove male. Ma nu je. Nekako si baš. Kako bi to reka, markantna! Neka, neka! Daj jednu štrucu. Po mogućnosti da je friška."

Markantna? Je li on to meni rekao da sam markantna? Je li ovo neka šala ili vokabularska pogreška? Čuj, markantna.

"Evo, izvolite."

"O fala ti šinjorina, ili, bolje da kažen šjor?"

Ma idi k vragu. Neću se ja zbog tebe nervirat. Ipak,

moram priznat da bi i meni dobro došao Chanelov puder, kada bi samo u Douglasa nastupilo sniženje. Izašla sam vani zapaliti cigaretu, a isti drski gospodin je sjedio na podu. Pitao me kako se zovem na što sam mu unatoč njegovoj uvredli pristojno odgovorila, kao prava dama u pregači. Upitah i ja njega kako se on zove.

"Zovem se Ivan. Dobija san ime po didu koji je živjio gore u Ostrvici i bija poznat po 'alatu' veličine tvoje ruke. Ka šta san dobija njegovo ime, naslijedija san i alat."

Nisam mogla vjerovat svojim ušima. Ovaj baš nema srama pomislit. Vratila sam se unutra i više ni nosom nisam provirila vani. Taj dan sam odsjedila cijelu smjenu razmišljajući o svojoj markantnosti. Taman kada sam zatvarala kasu dobijem poruku da sam i sutra popodneva. K vragu, je li ovo zaista jedini način da zaradim koju kunu? No, očito je. Za najstariji zanat sam izgleda previše markantna.

Idući dan sam ponovno odgledala film i točno u 17 sati auta su ponovno počela pristizati. Iz puke znatiženje sam sjela na prag i slušala njihovu konverzaciju. Jedan od njih, imenom Šime nije prestajao govoriti.

"Ma sinoć san doša doma i žena mi prikuvala jaja. Pa jebem ti kriv i nju i jaja. Bacija san pjat sa stola i bisan i gladan iša spavat. Ma đava je odnjio, i nju i tavu, 25 godina san u braku a one ne zna ni jaje pofirgat, a sve san joj obezbijedija. Ko donosi pare u kuću, ko ženska glavo, a ni večeru mi ne znaš dopremiti. Odnjo te đava mater."

Nisam znala oću li se smijati ili plakat. Cijela skupina radnih kolega ga je podržala pričajući iste priče, o tome kako prava žena treba znati i kuhati i spremat i dočekivat raširenih ruku, spremna za akciju. Sada mi je pomalo i drago što sam markantna.

Ostatak dana, osim te zanimljive priče, provela sam opipavajući kruh, s obzirom da nije bilo mušterije koja nije tražila meki kruh u 19 sati. Ne znam stvarno kako očekuju da će nakon 16 sati kruh još uvijek biti kao iz pečnice, pogotovo za bijedne dvije kune.

"Može malo pečeniji? Ovim kruhom bi mogao čovika ubit. Može li pola nekog najmekšeg?"

I tako u nedogled, odnosno do 21 sat kada napokon mogu predahnut.

Iduća dva dana sam radila jutarnju smjenu odmorivši se od Šiminih priča i Ivanovih uvredljivih komentara. No, u petak sam morala prihvatiti popodnevnu koja bi trebala biti bolje plaćena zbog nanošenja psihičke i duševne boli.

Ovaj put nisam imala film, odlučila sam samo igrati Solitaire cijelu smjenu. Barem do 17 sati. Klima se pokvarila kao šećer na kraju napornog tjedna pa sam cijelu smjenu prosjedila vani, jer bi me pčele unutar radnje izbole na smrt.

Ovog puta su došli malo ranije i u malo većoj grupici, a Šime je nakon samo 2 Karlovačka opet počeo držat govore.

"Jutros se ja oblačin za posa i skontan da mi je nepopegelana majica. Ma jebem ti kriv i njoj i peglu. Diga san je iz kreveta i pita di je peglo na šta mi je ona rekla da u 20 kvadrata ne bi tribalo bit teško nač jedini uređaj koji za divno čudo funkcionira. Pritražija san cili stan i naša ga. E, kad san ga naša judi moji. Uzea san ga i svom snagom ga bacio o tlev. Popuca-

le pločice, popucalo peglo. Pa se ti misli kozo lina. Neš ti mene zajebavat 'bem ti podne."

Ma da mi je nač tu jadnu ženu samo da je pitam kojeg je vruga našla u ovoj "frajerčini".

"E moj Šime, meni ti je isti đava. Ništa ne valja. Kad san je prvi put vidija ispale mi oči, sise do brade, guzica ka dinja, štikice, škljokice, po' kile šminke. Ma ko je ne bi ženija. Čula lafica za mene i da iman auto i doletila ka pčela. Pa evo, sad se obisile sise, od guzice ni traga, šminka ne pomaže, a uz to ne zna ni kuvat, ni spremat ni obavljat šta joj je za obavljat. Pa se sad ti moj Mate pati cili život jer si se zabuljia u krive sive." Nisam više mogla slušati sav taj prastari primitivizam. Pa čemu da se nadam ljudi moji, bili oni radnici ili magistri uvijek će biti takvi. Sise, guzice, popegelana majica i dobar ručak. To je paket kojem ni jedan ne može odolijeti.

Dok radnici koju Karlovačko i puše stoju, gospođe čekaju 17 sati kao ozebal sunca.

"I šta kažeš mala, oklen si? Ma jes' ti staroga Luje čer?"

Jesi jesi, vidin ti po obrazima."

"A jesam gospođo. Starog Luje i Matilde."

"Pa što ne radiš ode cile godine?"

"Ja vam živim u Zagrebu. Školujem se."

"O neka, neka, nek' ti je sa srićom. Lipo gori završi škole i udaj se, a odi moći na litovanje. Ooo."

"Je, je. To vam je 3,80."

Tko bi rekao da će me najviše od svega ovo ljeto umarati small talk. Prvih mjesec dana sam još i izdržavala, ali preostala dva sam molila boga da me ne pitaju ništa nego kilo' kruha.

Prolazili su mi tako dani u istom ritmu, a jednog utorka u popodnevnoj smjeni shvatim da nema radnika. Od uzbuđenja sam popušila cijelu kutiju cigareta radosno sjedeći ispred dućana.

Došla mi je majka da mi donese kavu koju sam ponizno molila, i Slobodnu Dalmaciju, da se opustim kao čovjek i zapamtim ovaj dan. No, izgleda da ga neću samo ja zamamtiti.

Veliki naslov na naslovnici novina otkrivao je razlog izostanka mojih popodnevni prijatelja. Izgleda da je M.M. zbog stečajnih okolnosti otpustio 780 radnika. Kao grom ravno u srce odmah se sjetih Šimine žene, kako li će tek večeras Šime reagirati na loše popržena jaja.

Od tada je popodnevna smjena prolazila sve sporije i sporije, a moje misli bile su u nekoj drugoj državi sanjajući bolje uvjete, gdje ću ja završit školu ne opipavajući kruh, gdje će Šime izaći vani u popegelanoj majici, Matina žena podignuti grudi, a Ivan unovčiti svoj "alat".

KAKO SE KOZMOPOLITIZAM USELIO U GORNJU DRENAVU

(Mirjana Kapetanović, Konjic, BiH)

Moja je prababa iz Podbilice od Čula. Od kad je svita i vika, Čule se nisu mogle podnit sa lvićima i Greljama iz Gornje Drenave sve zbog ono malo škrte ispaše na „ničevini“, koja dilji dva sela. Ko zna koliko je glava razbijeno oštrim stinama i sa ove i sa one strane, koliko bubetaka na leđima čobančad kući donila, a i džan-

darija je imala posla sa momcima za vrime kakve svitkovine ili stočnih sajmov, kada su se nožima parali među se. I di će se to dogoditi da ta moja prababa sve čuvajuć ovce i kože zapadne za oko jednom Grelji, a rođena joj sestra opet nekom Iviču. Vrime bilo ratno, momaka uritko, što ugribo vojvka, što glad i stradanje, nije se moglo ni birkat ovdus hoću, ovud neću. Kako tako, iste se noći ukradoše dvi cure iz Podbilice u Gornju Drenavu. Umal ne izbi rat u ratu, a sve između dva sela, bi vike i galame i žalbi gotov do Kardinala. Potraja, a onda se i to smiri kad Čuličke počеше rađat Iviče i Grelje, krv se orodi, pa se i sela pomiriše. Narađalo se dice muške i ženske, neke Bog dao, pa odmah i uzeo, a dosta i ostalo i za gore i za vode i za tora i za oko kuće, za vinograda i njive, puno posla puno vridnih ruku. I pročule se Ivičke i Greljičke uzduž i popriko Ercegovine po lipoti i vridnoći, razudaše se ko na raprodaji, a moja baba Ruža, zapala čak lipo gori u Hrkače u Široki. To je bilo prvi put da se neka naša cura tako daleko udala, na ponos i na sriću kuće u koju je zapala. Govorilo se Ruža rukam čini što očim vidi, a kad zapiva suza iz oka i najtvrdem mušku pokapa. Dao Bog u nje lipa imanja i dice ko kolačića, sve je njih moja baba u školu lipo otpremila i muške i ženske što je bilo nečuvveno do tada. I kako se koje znanja dograbi tako i do kruha dođe, moja se mater zaposli u Duhanskoj stanici i tu mog čaću upozna, udade se za Čolića u Grude. Dvi joj sestre opet navališe oće ko i muški iz sela u Švabiju da pare donose i dvore grade. Smijalo im se selo, a baba ih prekržišla i dala im pare za puta, hajde u svit, krila im dala. Nisu ni dvi godine prošle dođe starija Ana u selo u mercedesu, a pored nje Vranc, muž joj Švabo pravi pravčiti. Ne zna beknut Rvacko, a Ana priča sa njim ko sritna, pa i prevodi šta mu naši govore i šta on njima odgovara. A Vranc vazda u nju gleda ko u Gospin kip, kako ona okom tako on skokom. Ljubomorne one naše ženetine u selu, kad ih njiovi ljudi nit slušaju nit gledaju više nego i ovce iz tora. A i lipo došla Ana sva namazana u razne boje, nakarminana, nabakamljena, obučena u kotulu usku i kratku, sivaju kolina gola i obla, ko je ne bi gledao. Samo što se Ana vratila u Nimačku, dođe joj sestra Katica sa virenikom Hansom. Ista priča isto odstojanje. Još se više Hans topi pred Katom valjda dok je ne vinča da je bolje kupi. Napraviše te moje dvi tetke revoluciju međ našim ženama, svaka priti svom domaćinu da će putovnicu vadit i priko crte sebi kruva i muška tražit. Moja mati sve gleda u čaću popriko i vazda mu nešto zaprdiva te kako Vranc, te kako Hans, tačno čovik iz kože sam izpuza. Ma umre od kapi da ni dahno nije. I ožali ga mati po redu i zakonu, a onda jednom dođe kući sa kuferom i putovnicom. Strpa ono malo prnja u kufer, nas dicit za ruke pa u babe na čuvanje, a ona lipo u sestara u Vrankvurt. Plačemo nas troje siročića, ništa ona, okamenila srce samo jedan pravac gleda. I ode. Nije je bilo za tri godine, šalje pare i poneko pismo, ali sama ne dolazi. Ja već orunjavio, brke počeo puštat, ma žute i paperjaste, ali opet muške, kad dođe mati u mercedesu, sa njom novi čaća, nije Švabo vengo Slovenac ali se tamo u Nimačkoj zagledali. Jože

ni lipotom, ni ljudskom ne miriše na mog pokojnog čaću, ali mati u njeg gleda ko u prikazu, očiju š njeg ne skida. Kupio on nama poklona, dili, meni kupija balun za nogometa, kaže samo ti igraj to se cini u svitu. Te ja tako i poslušao. Ma nije mi škola ni išla, prije metar u prkno, vengo cenat u glavu, a balun diblam ka da je uz nogu mi svezan. Kad sam napunio osamnestu dođe mater po mene. I ja sa njom u svit. Bogato je moja mati živila s otim Jožom, kuća ko Općinska zgradurna u Širokom, ona vozi merdžovana, Jože vozi merdžovana, kupili i meni čim sam položija šoferski volciku dok se ne podučim dobro. Počmem igrat nogomet u njiovu gradskom timu, lopta me hoće, ka da sam za nju rođen, i hajd tu godinu, te u višu ligu tri godine, kad jednom dođe nekakav budžovan vidim ovi naši sve drhte prid njim, a vazda meni govore pokaži šta znaš. Ja zapeo, pokaza, a malo me sreća pratila, kad kažu otkupilo te za Inglišku. I tu igram, pare stiče i popularnost, malo vrimena imam za sebe i za mladost provodit. Ma ne smim ni popit ni izist šta mi se šmigava, sve po propisu. A došlo vrime i za ženske ganjat. Nekako odjednom ih sve prid očima viđam, i sise i guzove vidim ko što prija nisam vidio. Ellen sam upozna u jednom pabu kad sam posli utakmice slavija sa društvom. Ljudi ja tu lipotu nisam moga odjednom sabiti u ova dva oka. Gleda ona u mene i smiška se, zubi joj blistaju, oči ko žive žeravice. Sve u nje na svom mistu, što no se kaže ima i za dvajest prsta a ne za deset privatit. I zaljubim se ko varen i pečen. Oću je ženit. Pišem ja materi o tom, kaže meni mater dođite na lito u Ercegovinu da vamilija upozna mladu. Mati opet ubudovila, veseli Jože iznenada umra, a mati se najzad uselila u dvore koje je napravila u nas u Gornjoj Drenavi, na didovini. Našla mati mir i odmor sa njom i baba već stara, nepokretna. I kažem ja mojoj Ellen da ćemo ići u nju Ercegovinu, ona sva sritna, kupuje poklone za vamiliju, vazda pita da nisam koga zaboravija da se ne sramotimo. Ma nisam, ali me neki straj vata šta će mi moji reć za moju curu, da je ko ne uvridi, zna naš svit onako s neba pa u rebra ne birajuć riči. I tako sav u straju dođoh sa mojom Ellen u Gornju Drenavu. Kad smo prid kuću, ja kažem Ellen da me sačekava u autu dok ja prvi uđem da se stari ne pometu preveć, da priprehim situaciju. Uđem ja, mati pade po meni, sestre, zetovi, nećaci, baba na krevetu leži, a pamet joj još bistra i sve zna moja dobra Ruža.

- A di ti je mlada, lipo moje dite?-- pita odma baba.
- A eno je u autu, reko da je ne pripadnemo kad je spopadnemo svi ovako zajedno.-
- Šta će se pripadat, kršteno je stvorenje, ne boji se svita valjda.-
- Ma eto nije, vengo imam vam nešto za rić.- sve se uvijam ko vrbov prut na vitru.
- Govori, šta je?-- uperila mati oči u me, a vidim neki joj se straj pojavi u njima.
- Šta je, je li mlada noseća?-- pita sestra.
- Nije.-
- Da nije šta sakata?-- pita mati.
- Bog s tobom majko, nije, kakvi to.- ma-

šom rukom.

- Da nije muško, crni sine, onaj gej ili kako no se rekne,- opali baba s kreveta, a sve se oči u me upiljiše proždraše me.-

- Ma nije, nije, ne do Bog, đe će to, vengo ...crna brte, ko gar, eto- prevalik najzad priko usta.-

- Pa, što ne kažeš moj sinko, šta vali, ako tebi valja i mi ćemo u nju moć gledat.- s očitim olakšanjem odape majka.

- A ljudi, odo ja sad po nju, vala vam na ovome, vazda smo kozmopolitizam donosili u ovu našu Ercegovinu.- rekoh ovilenio od sreće.

- Šta smo to donosili? – čujem babu kako pita dok silazim niz stepenice i već rukom mašem mojoj Ellen da izlazi iz auta.

- Svit, svit smo dovodili u ovaj naš krš i kamen majko, - čujem mater kako odgovara.

MIKROKOSMOS

(Nenad Pavlović, Hamarøy, Norveška)

Ivičnjak nepropisne visine i širine ugrejan celodnevnom suncem bio je savršeno mesto za sedenje u kasno julsko popodne, kada omorina popusti i asfalt prestane da isijava vrelinu. Zid izvrljan grafitima iza njega bio je dobar naslon. Ceo čoašak bio je dobro mesto odmaranje i posmatranje prolazećeg života. Sa njega se pružao savršen pogled na autobusku stanicu i trafiknu, našu stanicu.

Gradski autobus je zastao, za-šištao kao umorni astmatičar, i produžio dalje, da bi se za koji minut okrenuo i uputio nazad ka centru. Ka gradu, gde se svakakve stvari dešavaju. Ali kome treba to uopšte? Pa, samo karta do grada i nazad je kao jedno pivo, a da ne spominjem pare za piće, ulaznice, čašćivanja... Ne, sve što nam treba mi imamo ovde, u našoj vernoj trafici. Skoro su joj na vrhu okačili reklamu u vidu ogromne limenke Fante, velike kao bure. Svako ko prođe obavezno baci pogled. Možda ima i drugih ovakvih, na nekoj drugoj trafici, ali ova je naša i zato je posebna. Biće zanimljiva još neki dan, možda i tri, a onda će prestati da bude, kao i svako drugo čudo.

Čekam Milana. Kasni, kao i uvek. "Samo da jedem, da kenjam i da se istuširam, tu sam za petnaest minuta". Nikad mu nije trebalo manje od tri sata. Često smo nagađali šta toliko dugo radi. "Sigurno kenja tri sata!", omiljena je fora, ali istina je da se svi iskreno pitamo šta zaista radi toliko dugo.

Sunce je polako zalazilo i prva postava se polako vraćala sa fudbalskog igrališta. Sunce je išlo na zapad, a oni na istok, smena straže. Fudbaleri od šest do šezdeset godina, oznojeni, prašnjavi, često nervozni. Često sam se pitao zašto uopšte igraju fudbal svaki dan ako se samo svadaju i nerviraju. Jedina dobra stvar oko tog fudbalskog igrališta je što su se iznad njega videla zvezde. Iza igrališta nalazila su se skladišta na kojima svetiljke nisu radile od kako znam za sebe, a iza njih beskrajna polja. Ne baš beskrajna, negde na horizontu video se autoput, nalik na kolonu mrava. Puenta je da nije bilo, kako kaže čiča-Dragan, "svetlosnog zagađenja". Zvezde su mogle da se izbore sa sijalicama.

Milana i dalje nema. Toliko sam žedan da razmišljam da kupim pivo bez njega. Trafika me mami zujanjem frizidera i naranđastim sjajem. Hm, možda da kupim Fantu?

Počinju da se pojavljuju i ostali iz komšiluka.

Hladovina ih mami napolje kao guštere. Većina njih su sveže istuširani, skockani i namirisani, iako ne idu nigde. Par krugova oko bloka, trafika, kafić i nečija bašta ili stan sa klimom. Tu su i klinci koji su uspeali da pobegnu kupanju i zuje uokolo ulepjani prašinom. Mali bolid Tadija, ošišan do glave, sa ludučkim pogledom u očima i njegov mlađi brat koji ga prati u stopu. Svaki komšiluk ima ovakve klince, koji uvek prave stranja i zatim umiru od smeha, i nikad ne nadržaju jer svi znaju da su dobri u duši. Pretpostavljam da ih svaki komšiluk ima. Video sam takve iste klince u jednom filmu. Ili je bila serija?

Nigde nikog iz ekipe. Makar neka dobra ženska da izađe iz autobusa, ali jok. Levo od mene neko prska ulicu crevom. Malo svežine dolazi i do mene, ali ne dovoljno da opravda bare koje će se napraviti u rupčagama na asfaltu.

Svaki dan je potpuno isti. Nije da se žalim. Ponekad bi došli baba Mirka i deda Slaviša iz sela na neki dan. Baba bi umesila pitu, a deda doneo domaće vino. Sad su tu, sede u dvorištu kod komšija, previše je vruće da se sedi unutra. Super su bili i pita i vino. Ali to je bilo prekičue.

Vadim mobilni. Pola osam. Nema ga još. Verovatno je uzeo da čačka kompjuter. To mu je bio i hobi i posao, da spaja stare dotrajale kompjutere u jedan ispravan. Doktor Frankenštajn. Njegov lični kompjuter imao je makar šest nijansi sive na sebi i isto toliko žute. Tužna mašina koja je ispuštala još tužnije zvuke i kvarila se stalno. "Ali kad radi, radi ko nov", tvrdio je on, na šta bih ja samo sleгнуo ramenima, jer se ne razumem u kompjutere. Milan je makar jednom nedeljno išao kod udovice Miljković da joj popravlja kompjuter. Kružile su glasine da među njima ima nešto, ali ja nisam verovao u to. Kad bi ga pitao, odgovorio bi: "Ma jok, samo popijem kafu!", ali mu je na usnama uvek bio osmeh, tako da nisam bio siguran. Svakom koga dobro poznaje Milan bi popravio računar u zamenu za kafu i čašu soka, a novac je uzimao baš retko. Nudili su mu posao u servisu u centru, ali je odbio.

"Ma daj, pa cela plata bi mi otišla na bus i burek, ne isplati mi se cimanje"

Ulicom prodoše dve tamne senke odmerivši me strogim pogledom. Panduri. Veliki i Mali konj, tako ih zovem. Ovog večeri, Mileta, jer izgleda kao konj, a ovog nižeg, jer se druži sa ko-njem, pa je i on konj. Svako veče patroliraju istom rutom, traže legitimacije, pretrišu nas, u nadi da će verovatno naći prokrijumčareno nuklearno oružje i postati slavni. Umeju da budu jako neprijatni, iako nas sve znaju. I mi znamo njih. Znamo gde žive, znamo im roditelje, makar ovom prvom. Fini ljudi. Streljaju me, naslonjenog na zid, pogledom punim mržnje. Ne sviđa im se što sedim u polumraku na ivičnjaku, ne ne. Baš me briga. Ni oni se meni ne sviđaju. Njihove plave uniforma stapaju se sa senkama i nestaju.

Nesvesno cupkam stopalom. Ako ne dođe za pet minuta, majke mi... Iza ugla se pojavljuju poznata lica. Stole, Ratko, Miki. Pozdravljamo se, pucaju dlanovi. Sedaju pored mene. Baš me briga za Milana, popiću pivo sa njima... Evo i

Milana, naravno. Plava talasasta kosa, naočare sa "pikslama" i tupavi kez. Zna da kasni i zato se smeje. Kreten.

Kupujemo pivo, semenke i kikiriki. Pričamo. Satima. Pričamo i smejemo se. Da me neko pita o čemu toliko pričamo zaista ne bih umeo da odgovorim. I tako svaki dan. Između ovih večernjih susreta mora da nam se mnogo toga dešava, pomislio bi neko.

Stole me mune u grudima i pokazuje prstom u senku iza trafike. Bolidi se šunjavu, prave neko sranje. Na licima im ukočen osmeh, grohot zamrznut u tišini neophodnoj zbog potaje. Pentraju se na ogradu sa šiljcima iza trafike. Ratko dobacuje: „Da li ova deca imaju roditelje kad u ponoć tumačaju po kraju?“, iako zna da imaju, i zna koliko su nemoćni protiv njihovog neukrotivog duha. Mlađi bolid je bolesno odan svom bratu, a stariji ne jebe živu silu. Penju se na trafiku. Grickamo semenke uzbuđeno.

Tadija uspeva da skine džinovsku limenku sa krova i spušta je, naizgled bez poteškoće, svom bratu.

"Mora da je od aluminijuma", kaže Ratko.

Stariji brat stavlja limenku na leđa i obojica trče niz ulicu ka igralištu. Pljujem ljuskicu od semenke i svi ustajemo i krećemo za njima da vidimo šta su smislili. Napuštamo neonski sjaj trafike i ulazimo u mračni deo ulice. Odjednom, nešto se dešava. Klinci bacaju limenku u novonastalu baruštinu, skaču preko ograde i nestaju u šimširu. Limenka pada uz pljusak polivajući nas smeđom vodom.

"U pičku materinu!", viče Stole i tresu isflekanu belu košulju.

"Stoji! Stani!" Iz mraka iskaču Konji. Veći hvata Stoleta za ruke, a manji mene. "I vi isto, da niste mrdnuli!!!", njišti Mile na Ratka i Milana. Vade lisice. Lisice??

"Sad ste dolijali!"

"Ma, šta smo dolijali? Ma, pusti me, konju jedan!" Stole je ljut, ne može da se kontroliše.

Pale se svetla u komšiluku. Psi laju. Ljudi izlaze da vide šta se dešava. Vidim babu i dedu u obližnjem dvorištu. Neprijatno mi je.

Iz senke izlazi Miki, smiren kao što samo on (i Milana) umeju da budu. Deset puta kreše pokvarenim upaljačima pokušajući da zapali cigaretu.

"Nisu oni krivi, drugovi, krivi su bolidi!", objašnjava Miki, šušajući zbog cigarete u ustima.

Stavljaju nam lisice.

"Lične kartel!"

"Kakve sad lične karte, znate ko smo! I kako da ti dam ličnu kartu kad si mi stavio lisice, a? Kako?" Ne želim da gledam u njih, niti u komšije. Pogled mi se gubi u daljini, u zvezdano nebo iznad redova skladišta. Ignorišem zvuke rasprave.

Na nebu prolete padalica. Pomislih kako bih želeo da se ovaj glupi događaj nije desio, kada proleti još jedna. Pa još jedna. Čitavo jato. Zvezde trepere, pale se i gase. A zatim crnilo neba preseče neonsko-plavi zrak. Zatim jedan još veći, crveni. Tanki zeleni. Nebo je postalo surrealni kaleidoskop.

Primetio sam da svi gledaju na gore.

Dobro je, nisam poludeo. Policajci su izgubili

interesovanje za nas. Mile skida kapu. Baba Mirka i deda Slaviša, ostale komšije, teta sa trafike, svi izlaze na ulicu pogleda uprtih u nebesa.

"Možda je vatromet?", upita bojažljivo Mali konj.

"Ma, ne lupaj, 'de si video ovakav vatromet?", odgovara mu kolega. „Vatromet je na nebo, a ovo je... više na gore.“

"Možda je smak sveta!", reče tiho bakica iz dvorišta sa šimširima.

"Nešto se dešava gore, u svemiru. Nešto bitno", reče Ratko. "A mi nikad nećemo znati..."

UČITELJ

(Mario Lovreković, Petrinja, Hrvatska)

U principu, u poslednjih deset godina, uvijek sam najviše stvarao noću. Dan mi je bio previše turoban i stran. Uvijek neki ljudi na putu, pametni, razumiju, a zapravo krdo zaražene stoke koja uporno hrli prema istom izvoru zaraze. Odvojio sam se u potpunosti, od svijeta, i kanio stvoriti jedan novi put. Novi način razumijevanja, točnije. Nisam očekivao zasluge za svoj čin, nisam niti razmišljao o posljedicama onoga što sam kanio stvoriti, jednostavno sam bio siguran da je ono što činim ispravno.

Imao sam učitelja, mudrog starca koji je odlučio sve svoje znanje ostaviti u moje vlasništvo. Mene je upoznao u jednom periodu osobnog nesnalaženja u okruženju u kojemu sam na silu boravio. Nikada nisam dovoljno dobro razumio svijest i stanje okoline u kojoj sam se nalazio, stoga je on preuzeo inicijativu i pozvao me k' sebi kako bi mi prenio svoje znanje i iskustvo. Prihvatio sam njegov poziv, jer da nisam vjerovatno bi ubrzo okončao život od strane vlastite ruke.

Tada je imao sedamdeset i dvije godine, bio je snažan za svoju dob, izuzetno energičan, i znao je odgovor na svako, ama baš svako, pitanje koje bi mu postavio. S vremenom sam razumio čime se sve bavio kroz život. Bio je majstor hipnoze, poznavao je nekoliko stilova borilačkih vještina, vladao je jogom, tehnikama disanja, bioenergijom, ali naposljetku i učenjem kojim je mene najviše osvojio: alkemijom.

Ne smijem govoriti o stvarima koje znam, to nisu priče za one koje uporno gledam oko sebe. Čuvar sam tajni dok se ne pojavi netko tko će ih znati i smjeti preuzeti. Tako je rekao moj učitelj i to je moje pravilo broj jedan.

Govorim o učitelju s nedovoljno poštovanja, jer nisam mu naveo niti ime. Jonas Renkse, tako se zvao. Umro je prije dvije promjene mjeseca, a meni se čini kao da je prošlo nekoliko zima. I bolje, jer stanje u kojemu se sada nalazim više nikada neće biti promijenjeno. Da mi barem preostali dani prođu brže, volio bih, jer ne mogu više živjeti u iščekivanju.

Poput mene, i učitelj je najviše radio noću. Jedna je bila presudna i te noći me nazvao. Glas mu je podrtavao i nisam od prve razumio baš sve što mi je rekao, ali razumio sam jedno – trebao je moju prisutnost i to odmah. Bio sam odjeven i krenuo sam k' njemu odmah nakon što sam primio poziv. Pristigao sam relativno brzo, jer sam trčao, a i naše je domove dijelilo samo nekoliko ulica. Našao sam ga kako sjedi za svojim radnim stolom i prelistava stranice jednog od svojih dnevnika, a imao ih je barem pedesetak. Stranice prepune njegovih istraživanja kroz život. Bio je čudan, kao da se nekuda žuri, stoga

me je odmah s vrata sobe zamolio za grobnu tišinu i pokornost. Prihvatio sam i smjestio se na stolac preko puta njegovog. Šutio sam dobrih desetak minuta dok je on uporno prelistavao stranice koje je osobno stvorio. Šutnja se pretvorila u još veću tišinu jer je on najednom zaustavio sve svoje kretnje. Činilo se kako je pronašao ono što je prelistavajući tražio. A onda je sve počelo.

„Kada bi imao pravo na samo jednu želju, jednu pomisao ili jedno saznanje, što bi to bilo?“ – upitao me. Ne mogu reći da sam ga odmah razumio, ali pokušao sam razmisliti o njegovom pitanju. Imao sam dovoljno želja, razmišljanja i potreba za znanjem, stoga se nisam odmah mogao odlučiti samo za jedno.

nisam niti trebao pitati.

„Kako ću umrijeti?“

Sjedio sam i dalje ispred Jonasa, gledao mu ravno u oči, on je ostao isti, ali sve oko njega se počelo mijenjati. Soba je nestala, oko nas se stvorila ulica nekog mjesta koje nisam poznavao. Uplašen sam ustao, a učitelj je i dalje sjedio za svojim stolom. Koraknuo sam unatrag, srušio svoj stolac i upitao ga što se to događa. Šutio je. Sjedio je mirno, ali prstima je počeo prebirati po stranici svog dnevnika. Zatim je okrenuo sljedeću stranicu i dalje gledajući ravno u moje oči. Ulica je oživjela. S moje desne strane pristizalo je nekoliko ljudi. Pogledao sam ih i razabrao tri muškarca i dvije žene. Izgledali su čudno, nosili

„Učitelju, što se dogodilo?“ – iskreno sam pitao i ujedno si dao vremena za razmišljanje. Znao sam da ću na pitanje morati odgovoriti vrlo brzo.

„Nikada ti nisam odrezao ruke zbog pogreške, a griješio si, međutim jezik ću ti odrezati ako ne odgovoriš. Moraš znati što želiš, moraš! Što god to bilo, koliko god veliko to bilo – ja ti sada mogu dati odgovor. I nikada više. Pitaj!“ – urlao je na mene kao nikada do tada.

Uznemirio sam se. Poznavao sam karakter svog učitelja, ali nikada ga nisam vidio tako nervoznog i depresiranog. Zastao sam još na trenutak, a zatim sam ispalio jedno jeftino pitanje koje možda nikada

su odjeću pretvorenu u dronjke, imali su izbrijane glave sa spušenim irokezama tankog sloja kose i svako od njih imao je jednaku tetovažu s lijeve strane lubanje. Tetovaže su imale oblik slova „D“, ali nekako izvijenog poput lika koji pristize kroz maglu. Nešto su mi dovikivali, međutim nisam razumio njihov jezik. Pogledao sam na drugu stranu, jednu ženu je trgalo nekoliko pasa. Bila je mrtva, ali izgledalo je zastrašujuće kao da to nije. Vratio sam pogled na učitelja, on je samo listao stranice svojeg dnevnika kao da nije niti prisutan. Povici grupe ljudi bili su sve bliži i počeo sam uzmicati. Hodao sam unatrag nekoliko metara sve dok me netko nije zaustavio. Okrenuo

sam se i ispred sebe ugledao mladu ženu potpuno razodjevenu i punu opekline na koži. Nije bilo dijela tijela koji nije bio opečen. Ukopao sam se i htio se odmaknuti od nje, ali skupina koja je dolazila s druge strane već je pronašla put do mene. Jedan muškarac me udario u lice, a jedna od žena me uhvatila za kosu pljujući mi u lice. Pokušao sam se istrgnuti iz njezinog stiska, međutim to je rezultiralo porazom. Muškarac me udario još jednom, pa još jednom, zatim se upleo drugi i jedino čega se sjećam je da je moj učitelj ustao i glasno povikao: „Sada!“

Bio sam bez svijesti, to je sigurno, jer kada sam ponovno osposobio vid shvatio sam da sam bez odjeće, vezan za stolac u nekakvoj oronuloj sobi bez prozora. Tri muškarca, dvije žene i jedna spaljena žena stajali su ispred mene. Šutke su me promatrali i teško disali kroz nosnice koje su jako širili kod svakog udaha. Promatrao sam ih, pamtio im lica, ali oni mene kao da nisu vidjeli bez obzira na to što sam bio vezan za stolac točno ispred njih. Činilo se kao da je sve stalo i kao da se sve počinje vraćati na početak, ali tada sam začuo zvuk jednog lista papira kako se prebacuje s jedne strane na drugu. I svi su odjednom oživjeli! Spaljena žena mi je sjela u krilo i kretala se kao da vodi ljubav sa mnom. Bila je neopisivo vruća i tijelo me počelo peći gdje god bi me dotaknula. Ostali su prišli bliže i počeli su me doticati prstima kao da sam nekakvo stvorenje koje do tada nikada nisu vidjeli. Zatim je jedan od trojice muškaraca izvukao srp i njime žestoko zamahnuo. Spaljena žena je ostala bez glave i pala je pod moje vezane noge. Drugi muškarac je pokazao na mene i obje žene s irokezama skočile su na mene. Udarale su me po tijelu, bole noktima u oči, stiskale mi mošnje i činilo se kao da očekuju erekciju i uzbuđenje s moje strane. To se naravno nije dogodilo, a kada su muškarci shvatili da se neću uzbuditi skinuli su donje dijelove svojih dronjaka i pokazali mi kako nit jedan od njih nema spolni organ. Bili su im odgrizeni!

Jedna žena s irokezom se odmaknula i otišla izvan prostorije u kojoj smo se nalazili. Svi ostali su stajali kao kipovi, a ja više ništa nisam razumio. Mir je potrajao dok ponovno nisam začuo kako se još jedna stranica okreće.

Žena koja je otišla vratila se sa zrcalom u ruci. Uperila ga je prema meni. Ugledao sam u njeja i ugledao sebe jedno dvadeset godina starijeg. To me naglo razbudilo!

Shvatio sam da imam odgovor na svoje pitanje, ali nisam razumio da li je to što se dešavalo zapravo moj konačni kraj.

Okrenula se još jedna stranica, čuo sam je, i tada je krenulo. Tri muškarca i dvije žene i ja. Pet dugih noževa i probodeni svaki milimetar moga tijela. Bol je bila neizdrživa, urlao sam nemoćan i slomljen, međutim oni nisu prestajali bosti, a ja nikako nisam umirao. Trajalo je dugo. Ne znam koliko, ali bilo je jako dugo.

A onda, najednom, novi zvuk papira koji pliva po zraku i pada na svoju bijelu prethodnicu. Jonas, ja, stol, prvobitno stanje. Sjećam se da sam i dalje bio bez odjeće, jedini znak da sam doista bio tamo negdje u svojoj zacrtanoj budućnosti, a i dalje sam se tresao od straha.

Učitelj je bio miran, ali puno umorniji nego u trenutku

kada sam došao kod njega.

„I to si htio saznati? To?! Razočarao si me, znaš? Mislio sam da ćeš htjeti puno više, međutim jednom ponuđeno je jednom pruženo, a tu povratka nema. Pozvao sam te i mislio kako ćeš me pitati koja je tajna svijeta. Vidiš, ja znam odgovor na to pitanje, ali ne smijem ga dati sve dok me to ne upita onaj kojega osobno odaberem prije nego ću umrijeti. Meni taj odgovor nije dao moj učitelj, morao sam ga sam otkriti. Znaš li zašto? Zato što me pozvao k' sebi netom prije nego će umrijeti, isto kao što sam i ja tebe pozvao, ponudio mi je isto što sam i ja tebi ponudio, i znaš li što sam ja njega upitao? E, pa isto to što si i ti mene! Glupan sam bio! Ipak, nadao sam se kako ćeš ti biti pametniji, ali sada se sve opet vraća natrag na početak. Ostavljam ti svoje zapise, zapise svoga učitelja, a ti nastavi. Nastavi i potruđi se uspjeti. Pomno odaberi svog učenika! Ja sada moram umrijeti, napusti me i vrati se za jedan dan. Uzmi sve što ti treba i ne brini što moje tijelo neće biti ovdje. Ne smijem ti reći gdje će nestati. I hvala ti, znaš. Bio si ti dobar učenik.“ – učitelj je završio. Nisam bio spreman samo tako otići. Ipak sam mu za puno toga bio dužan, ali prije svega trebao sam objašnjenje za ono što se dogodilo. Vidio je moje pitanje u mom pogledu, stoga me preduhitrio i rekao: „Da, vidio si svoju smrt. Svijet neće biti isti za dvadeset godina, a to je vrijeme u kojemu si bio. Kada sam ja svom učitelju, glup i tašt, postavio isto pitanje i kada sam se vratio, kao i ti sada, iz vlastite smrti, netom prije nego će on umrijeti, rekao mi je kako je smrt koju sam vidio prošla. Dakle, neće se dogoditi jer je otkrivena. A kada sam ga upitao kako ću onda zapravo i kada umrijeti, znaš li što mi je rekao? Da to više nikada neću moći saznati! I sada se sigurno pitaš kako sam onda znao kada ću zapravo umrijeti, odnosno kada trebam pozvati svoga učenika kao što je mene pozvao moj učitelj? Vidiš, to ti ne smijem reći. Sada idi. Zatvori vrata i idi. Dođi točno za jedan dan i uzmi što ti treba. Zbogom.“ Ustao sam, nisam znao što reći ili napraviti, jednostavno sam mu kimnuo glavom pun poštovanja i izašao sam iz njegovog doma. Krenuo sam polaganom niz ulicu, a zatim sam začuo učitelja kako vrišti! Znao sam kako je i moj kraj upravo započeo.

KAKO USREĆITI SOPSTVENU FIRMU

(Zoran Ilić, Beograd, Srbija)

Svojoj firmi ćeš biti najkorisniji ako uzmeš otpremninu (200-250 evra po godini radnog staža), i zauvek odeš. Zatvoriš vrata ili fabričku kapiju za sobom, i zauvek nestaneš. Onda si ti kul faca, neko ko ima razumevanja za probleme sopstvene firme i spreman je da se žrtvuje. Ta toliko puta ponavljana, zloupotrebljavana, reč: žrtvovati se. A gde ćeš ti otići, u šta ćeš pretvoriti svoj život – ko mari?!

Sklopite se nebesa, zatvorite se, i ne dozvolite da niko od nas grešnika prođe kroz vrata raja.

Bar ne iz zemalja u tranziciji.

REĆI ĆU DA SMO MRTVI

(Vladimir Bulatović, Beograd, Srbija)

Izvadio sam ruže iz vaze i, ostavivši moker trag po podu, bacio ih u kantu za smeće.

Andrea se presvlačila iza improvizovanog paravana.

„Dragi, jesi li stavio bidermajer u vazuu“, dobacila mi je prebacujući crni brushalter preko vrata plakara.

Prosuo sam muljavu tečnost u sudoperu i sipao vodu sa česme, hlorisanu i belu poput limunade.

„Dragi, sipaj nam i po čašu vina!“

Spustio sam vazuu s bidermajerom na sto prekriven belim, čipkanim stolnjakom. Mada je njen odnos prema cveću čisto platonske prirode, moja verenica smatra da životni prostor nije isti sa i bez cveća. Izvadio sam dve kristalne čaše iz visećeg plakara u kuhinji i poređao ih na poslužavnik. Potom sam otvorio bocu crnog vina vadičepom.

Nakon što je puklo čuo sam Andreino: „Ima li mrtvih?“

Sipao sam vino i s ozbiljnošću kelnera pošao ka trpezariji.

Obučena u roze bade mantil Andrea je već sedela za stolom. Prebacila je nogu preko noge i češući se po glatko izbrijanoj butini rekla: „Baš sam srećna jer se Slavica konačno udala!“

S ivica čaša kapalo je vino. Izvadio sam iz zadnjeg džepa pantalonu maramicu i obrisao čaše.

„Jesi li pitao Mariju hoće li da izađe pred matičara umesto mene?“

„Marija je udata.“

„A Jelena?“

„I ona je udata.“

Na povratku s venčanja, u taksiju,

Andrea mi je ispričala kako se boji da izađe pred matičara.

„Sala za venčavanje je tako bela, i sterilna... i prepuna je veštačkog cveća“, govorila je.

Bila je i iznervirana fotografom koji se čitavo vreme glupirao terajući nas da mu poziramo u raznim, akrobatskim pozama.

„Ne želim da me pogrešno shvatiš... zaista, želim da se udam za tebe... ali...“

Ideja o statistkinji koja bi je zamenila na venčanju nešto je najluđe što sam čuo u životu.

„Možda bismo mogli da dovedemo matičara ovde kod nas, u stan“, rekao sam.

„Ne budi ironičan“, viknula je. „Ja nisam bolesna, niti sam invalid!“

Učitali smo. Andrea je ispila malo vina i namrštila se. Ukus je bio verovatno presladak za nju.

„Zašto si se smorio“, upitala me je čapajući plastično lišće s bidermajera.

„Nisam se smorio. Muči me stomak“, promrmljao sam držeći se rukom ispod grudi.

„Pije mi se kisela, doneću ti malo“, rekla je i ustala.

Pružio sam ruku ka čaši i oborio je. Staklo se slomilo a vino se razlilo poput mastila po belom stolnjaku. „Ima li mrtvih?!“, viknula je Andrea iz kuhinje. Poslednji put kada smo bili kod njih, imali su samo crno vino, ono s jeftinom etiketom. Zato sam čitavo veče pio vodu. Aleksandar je pravio šale na moj račun, da ću te noći svaki čas ustajati iz kreveta i pišati, a onda će mi jednog trenutka sve to dosaditi pa ću natopiti krevet.

Andrea i Tanja su se smejale kao lude.

Čaše s pivom poređao sam na poslužavnik. Ukupno tri. Planirao sam da se kasnije vratim po svoju čašu, kako bih što manje vremena provodio u društvu onog isofiranog naduvenka.

U međuvremenu mi se pridružila Andrea. Dok sam pomagao Tanji oko kaputa u hodniku, Andrea je napomenula našim gostima kako će morati čitavo veče da se navikavaju na moje namršteno lice. Prethodno smo imali raspravu oko troškova. Andrea je smatrala da mnogo novca trošimo na hranu, da retko izlazimo u grad i ne viđamo se sa prijateljima. Iako je bila u pravu kontrirao sam. Razlog tome bili su način na koji je razgovarala sa mnom, kao i njena stalna potreba da mi nešto prebacuje i kinji me.

„Milan se rodio namršten“, rekao je Aleksandar tapšući me po ramenu.

Poneo sam čaše u dnevnu sobu.

„Misliš li čitavo veče da držiš taj glupi izraz na licu“, upitala me je Andrea.

Tanja je sedela u dnevnoj sobi zavaljena u fotelji, a Aleksandar je preturao po policama s mojim knjigama. Nije mi vratio Meklavertija i Kovača, i verovatno je zaboravio na te dve knjige, a možda čovek jednostavno ne zna da čita.

„Evo pića“, rekao sam silom nameštajući govornu intonaciju.

Ugledavši pivo Tanja se namrštila. Njen momak je, praveći se da me ne primećuje, nastavio s brljanjem po knjigama.

„Ima li nešto zanimljivo“, pitao sam.

„Ne mogu da pronađem knjigu priča onog reditelja o kom si mi prošli put pričao. Onog što je snimio Hajku...“, stojeći okrenut leđima i zamrznut u smešnom, gotovo baletskom stavu, Aleksandar je pokušavao da se priseti imena Živojina Pavlovića.

„Misliš verovatno na Purišu Đorđevića?“
Napustivši grotesknu pozuu konačno se okrenuo.

„E, taj!“, rekao je pljesnuvši rukama.

Pojavila se Andrea. Spustila je činiju i čašu na stočić, tik uz vrh Tanjinih prašnjavih štikli koje su natkrivale ivicu stola.

Tanja je ispila malo piva iz moje čaše. „Nije dovoljno ohlađeno“, rekla je mršteći se. Klizeći niz kožnu navlaku na fotelji natkrila je cipelom čips. Prišao sam stočiću i pomerio činiju ka sredini.

„Možeš li da mi dodaš malo čipsa“, obratila mi se Andreina najbolja drugarica iz srednje škole. Zajedno su upisale Ekonomski, ali im je svaka ambicija nestala negde na trećoj godini.

„Da li ja to vidim smešak na tvom licu dragi, ili mi se pričinja“, rekla je Andrea držeći čašu ispred oka.

Posmatrala me je kao kroz kaleidoskop i cerila se.

„Gle! Šta je ovo?“

Aleksandar je, propinjući se na prstima, pokušavao da dohvati knjigu sa najviše police.

Pretpostavio sam da je primetio ivicu plave koverte koja je virila između dve knjige Stivena Hokinga.

„Ne diraj to!“, uzviknuo sam.

Žene su se prestravile: Andrea je polila pivo po bluzi, a Tanja je prosula činiju sa čipsom

je momku.

Andrea nas je napustila i otišla u spavaću sobu.

Dohvatio sam plavi koverat sa police, presavio ga na pola i stavio u džep.

Otišao sam u kuhinju. Negde su tresnula vrata. Izvadio sam koverat iz džepa i, očekujući skori dolazak verenice, na brzinu prebrojao novčanice ne bih li se uverio da su sve tu.

Sreli smo se na ulici ispred zgrade.

Pomerali smo se svaki put kada bi neki auto napustio svoje parking mesto. Naša nova pozicija bila je desetak metara dalje od prvobitne.

koji se razleteo svuda po podu.

„Idiot“, viknula je Andrea.

Mahnito je trljala rukama po svojim kupastim grudima koje su se nazirale ispod mokre bluze. Tanja i ja smo čučnuli na pod i počeli da kupimo čips sa tepiha. Svako drugo parčence umesto u činiju Tanja je stavljala u usta.

„Hoćeš li nam priznati šta čuvaš u toj plavoj koverti“, uporan je bio Aleksandar.

Tanja se premetila sa fotelje na trosed i, skinuvši štikle, pružila noge na stočić. Šarala je sitne krugove palčevima.

„Dodaj dragi, pusti te glupe knjige“, rekla

Nikola ima dvoje klinaca, samo nisam shvatio jesu li bata i seka, ili su možda obe seke. On i supruga će ih dati u obdanište od jeseni. Supruga radi za kasom u Idei, u šezdeset i drugom bloku.

„Danica sprema odlične palačinke“, rekao je kružno masirajući trbuh obao kao kod trudnice. „Voliš palačinke?“

Klimnuo sam glavom.

„A žena?“

Nisam bio voljan da mu objašnjavam da mi je Andrea za sada samo verenica koja inače mrzi palačinke.

„Biće i piva. Danica može da ga nabavi po

akcijskoj ceni", rekao je.

Činilo mi se kao da je ponosan jer mu supruga nabavlja jeftinije pivo.

„To je ok“, rekao sam.

„A žena... Kako se beše zove... Šta ona pije?“

„Zove se Andrea i pije samo vodu.“

Nasmejao se i, lupivši me pesnicom snažno po ramenu, rekao: „Sila si!“

Primitio sam da nesvesno oponaša moj položaj tela. Ako bih prekrstio ruke, istog trenutka bi to učinio i on. Ako bih podupreo šakom bradu isto bi uradio i on. Psiholozi bi rekli da mu se dopadam, ali ovo je bila čista groteska.

„Odgovara li vam sreda“, upitao me je

Nikola.

„Sasvim“, odgovorio sam.

Potom mi je snažno sitnsno ruku i, ne puštajući je, rekao da pozdravim ženu i ne odugovlačim sa ženidbom jer vreme prolazi, a deca rastu uz roditelje koji prebrzo ostare i nervno popuste što kasnije donosi samo muke i probleme, a on to zna najbolje po svojim roditeljima...

Andrea se tušira kratko, bukvalno za minut. Izašla je iz kupatila umotana u frotirski peškir.

Sedeo sam na trosedu u dnevnoj sobi i obučen čekao da krenemo. Pravugaoni, zeleni sat na belom zidu pokazivao je dvadeset do osam. Nikoli sam rekao da ćemo stići do osam.

„Trebalo bi da požurimo sa spremanjem, zakasnićemo“, rekao sam.

Andrea je mirno sela na trosed oslonivši desnu nogu na stočić. Spremajuci se da počne s lakiranjem noktiju rekla je: „Zar nisi rekao u devet?“

„U osam.“

„Ja neću biti gotova pre petnaest do devet“, rekla je i promučkala rukom bočicu sa žutim lakom. Potom je izvadila četkicu iz bočice i okrenula se ka meni. Odmerviši me rekla je: „Zbog čega si se ti toliko udesio?“

Obukao sam običnu teget košulju i farmerke, i obuo konverrice. Doduše, košulju sam ispegla.

„Nisam ti rekao, Nikolina supruga će spremiti palačinke za nas.“

„Ja ih neću okusiti!“

„Uvredićeš domaćine...“

„Znaš da mrzim palačinke!“

Andrea je koncentrisano bojila neobično sićušne nokte na prstima koji su se uvijali kao živahni crvi. Počeo je da mi smeta miris laka, ustao sam i krenuo ka kupatilu.

„Nećeš valjda da mi zauzmeš kupatilo?“

„Neću, ne brini.“

Izašao sam na terasu i poslao sms poruku Nikoli da ćemo zakasnit.

Vrlo brzo stigao mi je odgovor: ok i smajli.

Krenuli smo iz stana tek oko devet. Andrea je bila loše volje.

„Trebalo je sam da kreneš“, rekla je.

„Dušo, Nikola je ok lik. Videćeš. Supruga mu je isto ok“, pokušavao sam da je odobrovoljim.

„Zar nisi rekao da mu ne poznaješ suprugu?“

„Jesam, ali imam naki osećaj da je žena sasvim u redu.“

„Kasirka, sa dvoje dece“, ironično je zaključila Andrea.

Na samo dva reda zgrada od našeg nalazio se Nikolin ulaz. Ulazna vrata nisu bila zaključana a tabla od interfona je bila potpuno izgorjena i upropašćena. Stigavši pred lift pročitali smo obavještenje na vratima da je lift u kvaru.

„Do moga“, rekla je Andrea.

Krenuli smo peške.

„Na kom su spratu?“

„Sedmom. Stan tridesetičetiri.“

Neki spratovi su bili u potpunom mraku pa sam osvetljavao put mobilnim telefonom. Stigavši na sedmi sprat ušli smo u hodnik koji se nalazio desno od odmoršta. Bili smo u polumraku. Pomoćno, nejakoo svetlo činilo je da sprat i vrata od stanova deluju mračno. Išli smo od vrata do vrata osvetljavajući broj i pločicu s prezimenom.

„Stani“, rekla je Andrea glasnim šapatom i pribila se uz mene.

Ispred ulaznih vrata, pretpostavio sam Nikolinog stana, na otiraču je ležalo nešto tamno i veliko. Ličilo je na životinju, psa možda.

„Šta je to“, pitala je Andrea.

„Moguće da je pas“, odgovorio sam.

„Hajdemo kući“, rekla je Andrea.

Zazvonio mi je telefon u ruci - zvao je Nikola. Utišao sam ton.

Čulo se kako neko otključava bravu na vratima. Andrea mi se naglo istrkla iz zagrljaja i krenula trkom niz stepenice. Potrčao sam. Za manje pola minuta bili smo dole ispred ulaza.

Na putu do stana Andrea je išla nekoliko koraka ispred mene. Pokušavao sam da je sustignem, ali kako bih joj se približio tako bih usporio. Popeli smo se gore u stan i Andrea je, skinuvši kaput, produžila ka kupatilu. Izvadio sam telefon iz džepa pantalonu i izbrojao propuštene pozive, na desetine njih. Otišao sam do kuhinje, otvorio frižider i izvadio pivo. Seo sam na trosed u dnevnoj sobi i otvorio konzervu.

Stigla je Andrea i sela pored mene.

„I, šta ćeš reći Nikoli“, upitala me je.

Da smo mrtvi.

ŠTO TO IMAŠ U DŽEPU? (Ladislav Babić, Čakovec, Hrvatska)

Upoznao sam je slučajno, gotovo u prolazu, kad sam ubijao vrijeme tražeći njegov smisao u besmisli vozikanja „nogogona“ gradskim parkom. Ne obračunajući pažnju na stazu, izbegavajući rasplinjavajuće projektilne raskriještalih gavranova koji su se rješavali obilnog ručka, gotovo sam naleteo na nju. Živim u državi čije vlasti danomice pokazuju veću privrženost rupama, no zakonima koji ih okružuju – ili vice versa, naime što se tiče tko koga okružuje – te se ta navika slijedom svakodnevnih primjera preliha na većinu stanovništva, uključivo i mene; vozikao sam se po isključivo pješačkoj stazi. Psovka, već napola odlepršala, u posljednji čas vratila se u prepuno skladište svojih srodnika u mojoj glavi. Predamnom je stajao komunalni redar, već na prvi a i sve ostale poglede, od glave do pete nesumnjivo ženskog spola. Redarka! Dakako, ne od njih

zaduženih za brisanje ploče i održavanje reda, mira i higijene u školskim učionicama, već prava pravcata komunalna redarka! Sve u odori sa službenim oznakama fluorescentno žute boje, autoritet koje te odmah zaslijepe, posebno ako je praćen grudima pred kojima nekako spontano silaziš sa bicikla. Od malih nogu mrzim uniforme svih vrsta: policijske, vojne, vatrogasne, zaštitarske, ... – uz izuzetak na koji izgubim svaku kontrolu nad sobom. Obožavam ih na jedrim, dobrodružnim pripadnicima suprotnog spola, tamo negdje do pedesetih (nisam previše izbirljiv glede godina); 'ajd' da se ne lažemo – lud sam na žene koje ih popunjavaju. Libido mi se istog časa penje do nebeskih granica, što zna biti vrlo neugodno nađem li se sred gomile pristojnih malograđana, sviklih na mnogo perversnije stvari u polumraku spavaćih soba, ili su već - s nogama samo još djelomice na ovom svijetu - načisto zaboravili u čemu je stvar. Srećom, majsko predvečerje, zabiti dio perivoja, drveće, gavranovi, ja, ona i nikoga uokrug dvjestotinjak metara.

„Gospodine, ovo nije biciklistička staza. Znete li da kršite komunalni red, što se kažnjava mandatnom kaznom od 500Kn?“, ljubazno cvrkutanje jedre brinete u kasnim tridesetima načas mi prekine uspinjanje već prilično užaslog, ma znate već čega. Pogledi nam se ukrstiše pri mimoilazućem fokusiranju na antipodne dijelove naših zaobljenih anatomija, što je u mene samo izazvalo nastavak pretvorbe unutarnje kemijske reakcije u mehaničku energiju; od pamtivijeka usađenu u srž pripadnika jačeg spola. Bez pretjeranog razmišljanja, oduvijek nekako suvišnog u mom životu, isti čas sam shvatio – spadam u izrazito intuitivne tipove glede tih stvari - što želim, no spomenuta cifra ponešto me spustila u međuprostor između neba i zemlje.

„Oprostite, gospođice“ – ostalo mi je prisebnosti da primijetim nedostatak prstena na njenoj ruci – „u svojoj usredsređenosti na izbjegavanje izmeta ovih letećih bestija“ – kimnuh prema građućim ptičarinama kojih se njih naročito dojmila uniforma ni njen nositelj dvadesetak metara ispod njih – „nisam zamijetio da siđoh sa staze za bicikliste. Uostalom, pravo da vam kažem, nekako baš i nisam pri lovi“ - što bijaše čista istina – „pa i da želim ne znam kako bih ispunio vaš zahtjev.“

„Zaista, krajnje nezgodno i neugodno, gospodine. Zasiurno shvaćate da se u pristojnim državama prekršaji moraju kazniti na neki način. Kamo bismo dospjeli kad bi pravili izuzetke? Uostalom, nekako mi izgleda da baš i niste neka sirotinja“ - premjeravajući očima moj libido, nastavi - „džep vam se čine prilično nabrekli za nekoga tko se takvim predstavlja. Što to imate u džepu, gospodine?“
Od uniformirane žene, samo me više napaljuje neposredna, drska, na suštinu stvari usmjerena njena nositeljica.

„Svakako bih vrlo rado, gospođice, kada biste to sami provjerili da se uvjerite kako vas ne lažem. Zaista ću vam prepustiti na volju da radite što znate s onim što nađete. Jer nesumnjivo jeste da se prekršaji, u interesu društva čiji ste vi cijenjeni predstavnik, moraju na svaki mogući način naplatiti. Rado ću, s onim što nađete, nakupati proračunske rupe“ – drsko je fiksirajući

naglasih posljednju riječ – „naše zajednice.“

„Ushićena sam vašom primjerenom kooperativnošću i smjerom domoljubnog razmišljanja. Sklonimo se ispred ovih vrazjih ptčarina i neprimjerenih primisli možebitnih prolaznika, iza onog grma, pa ću se veoma rado uvjeriti spadate li u nesolventne građane, sposobne giješiti ali ne i platiti svoje grijeh. Naprijed građanine, slijedim vas!“

Tako je to sve to započelo, ne pre-stajući do dana današnjega. Dio sam komunalne zajednice, ona pripada županiji a ova pak je pod kontrolom vlade moje države, djelomice financirana iz njenog proračuna. Daklem je moja žena ustvari državni službenik koja svim svojim žarom prilježno zastupa poslodavčeve interese. Većina prijatelja, znanaca i susjeda, žali se kako ih ova, ona ili neka treća vlada neprestano cijede, izričući to nešto neposrednijim rječnikom karakterističnim za nas Balkance. Ja, međutim priznajem kako sam superzadovoljan odnosom vlasti moje države prema meni. Preko svog direktnog predstavnika koji me – odbacujući sa sebe ostatke uniforme – drskim pogledom karakterističnim državnim službenicama, s još drskijom nazalnom artikulacijom, kad god joj se prohtije prozove:

„Što to imate u džepu građanine? Dajte da provjerim!“

Tko bi se mogao oduprijeti tako domoljubnom zovu predstavnika vlasti u vlastitoj spavaonici? Zovi, samo zovi domovino! Svojoj patriotskoj dužnosti ovaj se građanin nikada neće izognuti. Štogod našla u mojem džepu, tvoja će vrlo službenica priložiti za neophodno popunjavanje praznina u sustavu. Nakon toga, mnogo mi je lakše podnijeti činjenicu da su nepopunjenima ostale još samo one proračunske. Rupe, dakako! Shvaćajući da nema tako velikog sadržaja džepova naših građana koji bi njih mogli zatvoriti, ograničio sam se na one primjerenije mojim mogućnostima. Čak i u tom slučaju skeptici me pitaju tko tu ustvari koga, jelte, našto ih ukratko poučim zakonu akcije i reakcije – koji je moja uniformirana ženica od prve shvatila i prihvatila. Što bolje ona mene, to bolje i ja nju – na obostrano zadovoljstvo. Uostalom, nije li to izraziti primjer direktne demokracije na djelu? Eh, da samo znate koliko volim lijepu našu redaricu. U tome sam stvarno nenadjebliv!

MADAGASKAR (Marijo Glavaš, Split, Hrvatska)

Kad bi djeca, koja su do trenutak prije pored tobogana igrala školice, oko Tanje kredom ocrtala zatvorenu krivulju, onako kako to rade policajci u američkim filmovima, pa ujedinenom snagom svojih dvanaest ruku s ceste uklonila njezino polegnuto tijelo i odložila ga postrance, u travu, na vrelom asfaltu Karamanove ulice ostao bi bijeli, praškasti lik koji, promatran pod specifičnim kutom, oblikom podsjeća na mesnati tropski cvijet nejednolikih latica na koji, privučen jarkom bojom kao blještavom žarnom niti, svakodnevno doljeće endemski

kukac iz roda revnih madagaskarskih oprašivača. Taj bi zadebljali biljni izdanak, kad bi zaista postojao, svojom neuglednom asimetrijom i karizmatičnom obojenošću s bijelim obrubom u izobilju tropske divljine bio pobjednik po svim točkama Darwinove liste za odstrel i evoluciju vrsta. No, mjesto radnje je grad, i metalik sjajni Renault Megane kukac sa šesnaest ventila odlučio je metalnom prisnošću oprasiti nešto konkretnije biće i tim sudbonosnim kontaktom od njega načiniti biljku. Dade se zaključiti: Tanju je opizdilo automobil.

Ako bi se djeca drugačije dogovorila i umjesto u travu, Tanjino tijelo odložila svega nekoliko koraka dalje, na raster brojevima označenih polja po kojima su maločas skakala, Tanjina glava i stopalo lijeve noge bilo bi u polju s brojem jedan, trup bi prekrio kvadrat s brojevima dva, tri i četiri, a desna noga bedrenim bi dijelom, do koljena, skrivala polje s brojem pet, dok bi potkoljenica iste noge, kao i obje ruke, nezgrapno stršale van kredom iscrtanih pravila igre, poput mimoilazežićih pravaca u tridimenzionalnom grafičkom prikazu, svaki navodeći na pogrešan smjer kretanja.

Izdvoji li ih se iz prizora i promotri frontalno, djeca zaustavljena u igri šesteročlana su skupina mališana iz čijih se izraza lica iščitava kako im netko upravo izbliza obrazlaže sve čari jednog od načina višestrukog izmještanja i lomljenja udova uz demonstrativan prikaz nekih od osnovnih modela i njihovu primjenjivost u stvarnom vremenu. Potpuno pogrešno bilo bi makar i pomisliti kako, iako njihove zabezegnute face možda i sugeriraju drugačije, djeca ne razumiju što se dogodilo: ukočenosti njihova tijela posljedica je izlaganja sabijenog golemoj količini kaosa u jedan jedini vremenski paket, ekspresnu pošiljku čiji su postali iznenadni primatelji, dok se pravi doživljaj i cjelovita reakcija na vanjsko zbivanje spleteno od zvuka i kretnji odvija unutar razvijajućeg tijela svakog pojedinog promatrača s jednoznamenastim brojem nakupljenih godina.

Tanja nije jedna od njih. Nije baš toliko mlada. Ona je tu slučajno. Baš kao i automobil. No je li to sve zaista bilo toliko slučajno – ječat će u zraku usidreno pitanje, a cvileće škriputanje ljuļjačke koja se jezivo dugo primiriva rezat će ga na slogove kako bi ga djeca lakše probavila. Tanja je starija od njih. Mnogo starija. Toliko da razmišlja o stvarima kao što su slučajnost i smisao. Ljeto je i sapunikaštih mjehura slobodnog vremena dovoljno je za po želji ih loviti i pucati, a kapljice koje prsnu umetati u vreli prostor između dviju pročitanih knjiga. Obukla je opojno crvenu pamučnu majicu na kojoj šireća mrlja krvi ne dolazi dovoljno do izražaja, iako je tkanina, pokušavajući zadržati u sebi veću količinu od one koja se bešumno gustoćom proljeva po asfaltu, žedno upija. Još dok su ona i vozilo bili čitavi, sjela je na bicikl i zapedalala. Kroz širom rastvoren prozor susjedovog prizemnog stana čula je kako glasno pojačan radio dugačkim zvučnim signalom označava puni sat i najavljuje početak još jednih poslijepodnevnih vijesti.

Baš je to zanimljivo, mislila je Tanja, zanimljivo, ali i nepošteno. To kako neki nikad neće dobiti šansu da se dokažu. Da uspiju u nečemu za što imaju sjajne predispozicije. U disciplini, ili djelatnosti za koju su

genetski predodređeni kao pobjednici, kao najbolji. Recimo, neko crno dijete u Africi, jedno od onih malih s napuhanim drobom koje neumorno oblijeću muhe. Možda bi neka od tih curica bila vrhunska, na svijetu najbolja balerina. Ali nikad neće dobiti šansu okušati se. Možda nikad neće ni vidjeti kazalište, pozornicu, ples. Možda neće ni znati što je balet. Tanja je vjerovala u jednake mogućnosti za sve i u pravdu, vjerovala je da bi tako trebalo biti i da na neki način i mora biti dostupno. Vjerovala je. Ključna stvar za naučiti voziti bicikl. Vjerovati da možeš. Vjera. I okrećeš pedale.

Tanja prebacuje iz druge u treću. U četvrtu. Renault Megane sa šesnaest ventila novi je automobil čija se uglačana karoserija i tanki limeni pregibi savršeno priljubljuju uz ljučki kostur žene i bezgrešnu ljepotu bicikla. Poprečna prečka aluminijske konstrukcije vozila pokretanog pedaliranjem odvojila se od loše varenog spoja i šiljatim krajem, pod snažnim djelovanjem vektora usmjerenog nasilja, zabila u zajedno s biciklom odbačeno tijelo djevojke, probivši joj prsni koš i izbivši, gle čuda, kroz zatiljak natrag na ljetni zrak. Ni osoba, ni dvokotačno vozilo koje je dotična pokretala nisu odtjeli odveć daleko da bi ih prednji dio Renault osobnog prometala mimoišao, štoviše: Megane je sustigao i dodatno pregazio lepršavi kvartovski bicikl-žena tandem učinivši od njega origami skulpturu, mesnati, tropski cvijet. Gledano odozgo, čini se kako bi, da još samo malo zine, u Tanjina usta mogla komotno ući čitava pedala.

Tanja ne razmišlja o automobilima koji pojure kad u prenapućenom kvartu ugledaju slobodno parking mjesto. Ona je slobodna, bez granica, ona vozi bicikl i razmišlja o ljetu, o mogućnostima i ostvarenju. Razmišlja koje je njezino čudo, za što je ona predodređena, u čemu najbolja. Što je njoj dano, a ne može osjetiti, ne uspijeva osluhnuti. Ne, ne balet, to nikako. Možda tijelo. Prije nego drugim prijateljicama nabujale su joj grudi, a kad rukama dodiruje svoje sočne obline, tankim slojem ispod kože prolaze joj trnci, čitave kolone, juriš sitnih vojnika, elektrona, atoma, bozona i fotona od kojih joj se čini kako i mrak ima neku nijansu, kako i on svijetli. Tada se prevrne na bok i ležeći u krevetu prisloni leđa o zid, o hladnoću koju želi osjetiti posvuda, žitkost koju bi htjela uvući u sebe, da prodre u nju, da se umiri. Možda je to to, misli Tanja dok vozi bicikl, a glas radijskog voditelja na nekom sad već dalekom prozoru odjavljuje poslijepodnevnne vijesti. Možda je smisao u ispunjenju praznine koju osjećam. Možda bih trebala žustrije tragati za nečim što će me ispuniti. Do tog trenutka vozila je u trećoj brzini. Tanja vjerovatno nikada neće otputovati na Madagaskar.

SOFIJA ILI SAFIJA (Inda Mulaahmetović, Sarajevo, BiH)

Ušunjala se jesen u naše sokake, pa lišće šušti, k'o svilene djevojačke dimije. Preljevaju se boje što ih jesen prosu iz svog bakrenog ibrika. Rađaju se radost i tuga u isto vrijeme, pa su neke kuće ispunjene smijehom, a neke, plaćem uz uzdahe iz dubine duše i kratku konstataciju: „Bit će bolje, ako Bog da, ili, ne daj Bože gore“. Zatreperi vjeter, pa zanjaha bijelu, lahku zavjesu iznad Sofijinog kreveta, pomilova njene nježne obraze boje breskve i osuši suzu što je tiho kilizla niz njeno lice. Ime Sofija znači mudrost. „Dobra sreća

svima koji su umorni...od čekanja...od nadanja, od previše snova, od neispunjenih želja...od lutanja... od bježanja, od jave i od maštanja. Ne mogu mi uzeti stvarnost, zabraniti ljubav što mi srce prži kao kakav užareni, usijani mač hrabrog junaka, onekud iz davnina, što se bori za svoju ljubav, za pravdu, za grumen prašine iz svoje domovine. Ne dam da mi uzmu moja maštanja i snove.“ Mudrost je Sofiju vodila kroz život.

„Trebalo je povesti računa šta i kako se zasije. Zlodjela se, obično, vraćaju najmilijima. Čini mi se da i ja ispaštam nečije grijehe. Osjećaje ne mogu suzbiti, jer se plašim da će se toliko nagomilati i izbiti iz mene vatrom vulkana, a tada će za moja osjećanja saznati i onaj za kojeg kažu da nije dobra

oduvijek poricao, jer, kako dama može biti iz Bosne? Pola svijeta nije ni čulo za tu malu zemlju, pri tome zaboravljajući da Bosna plovi sredinom Evrope, da je to zemlja velikog srca i da sama izgleda kao srce. Bosna i Hercegovina zemlja je bogate prošlosti, napačena stvarnošću, zemlja isprepletenih religija, poput paukove mreže. Prvi put kada je došao u Bosnu i Hercegovinu, bio je očaran svježinom Bosne, koja izvire u kolijevci Igmana i budi vrelu krv, koja tjera srce da reagira i kuca jače. Uzavre krv i u njegovim venama kada je ugledao svoju majku, vitka stasa, u bijeloj, dugoj haljini sa vezenim prslučetom od prave svile, držeći nježnim, bijelim rukama leđen sa tek opranim rubljem u bistroj potoku, čistom kao djevojačka duša. Dok je koračala njišući bokovima,

prilika za mene. Otkud im pravo da sude?! Bezdušnici ne razumiju tuđe osjećaje. Oni idu naprijed, ne obazirući se ni na koga. Žele ostvariti cilj, kao divlja mačka, kad se ustremi na žrtvu, ne mareći za slabost slabijih.

Protječe vrijeme, a iza mene ostaju sretni dani mog djetinjstva, ispunjeni majčinim nježnošćama i brigom za svaki moj uzdah ili bolni jecaj, koji ispuštih dok sam se igrala sa drugom djecom, u prostranom dvorištu velike kuće u Beču, u Austriji. Zaklonjeni od pogleda stranaca, mnogo vremena provodili smo u hladu crvene ruže penjačice, čiji miris i sada ispunjava moje nozdve i hrani mi dušu, dajući mi snagu da istrajem. Moja majka bila je prelijepa; prava dama, iako je to moj otac

izgledala je kao breza na blagom povjetarcu; tanka i visoka. Izazivala je divljenje u očima drugih.

Stao je pred nju, a ona ga je probola pogledom svojih crnih očiju, pravo u srce, i nije se mogao smiriti dok ju nije osvojio i poveo sa sobom u Austriju. Otac je tada znao poneku riječ bosanskog jezika, i vjerovatno nikada neću saznati kako se udvarao majci. Ipak, jezičke barijere ubrzo su prebrodili, a i majka je naučila njemački jezik. Svi su se ljutili; i dedo, i nana, i sva rodbina. Dajdža je potegao i handžar na mog oca, ali nije mogao ništa učiniti jer je moj otac, u to vrijeme, bio ministar vanjskih poslova koji je uživao sve zaštite i ovlaštenja, koje sa sobom nosi tako visok položaj. Dajdžu su osudili da se miješa u državne poslove između Bosne i Hercegovine i Austrije, pa ga

poslaže u zatvor u Foču, gdje je i ostao poslije odslužene četverogodišnje kazne. Zavolio je duboku Drinu i njene pješčane obale, a i jednu djevojku koja ga je danima provirivala, i tako se rodi ljubav preko zatvorske ograde. Za pravu ljubav, prepreke ne postoje. Zatvorise svoju ljubav u svoja srca, ljubomorno ju čuvajući od drugih. Izrodiše troje djece, kojih rođaka, koje nikada nisam upoznala.

Majka me zvaše Safija, tiho, da niko ne čuje. Neka-ko je nježno izgovarala to ime, tako da je i meni blisko i više mi se sviđalo od Sofija. Jedno slovo, ali mnogo znači. Značilo je mojoj majci, ali i mom ocu. Za nju sam bila Safija, a za njega Sofija. Često mi je govorio: 'Moja draga, prelijepa kćeri Sofijol! Za neke ljubavi bolje je da se prebode, nego da se dogode!' Pri tome je, vjerovatno, mislio na ljubav između njega i majke. Majka ne bi ništa govorila, samo bi blago spustila svoju nježnu ruku na moju kosu i suza bi joj zaiskrila u uglu oka. Osjećala sam da joj je teško i da ona u tom trenutku vraća svoje postupke unazad, žaleći što je pristala da ostavi sve svoje i krene sa svojim ocem u nepoznat svijet. U posljednje vrijeme bio je naročito grub. Znao je da više na mene i majku. Govorio je: 'Kakva majka, takva i kćerka. Sav svoj život žrtvovala sam za vas dvije, a od vas ni riječi hvala. Seljanke treba vratiti u Bosnu, pa kad toliko patite za njom, eto vam je! Nije za vas gospodska kašika, ni kulturni svijet. Za vas je bijeda i neimaština, iz čega ti je majka i ponikla, Sofija'. Usudila bih se odgovoriti ocu i reći da je bogatstvo čovjeka u njegovoj duši, ljepota i kultura su u lijepoj riječi, jer ružna riječ poput njegove pogađa kao otrovna strijela usred srca. Zašto je otac ljut i agresivan? Znam da prije nije bio takav. Pitala sam oca šta ga je toliko promijenilo, a on je odgovorio: 'Još pitaš šta? Tvoja majka i njen seljački mentalitet, čežnja za Bosnom, tom selendrom.' Rekla sam: 'Oče, ne diraj mi ono što volim: majku i Bosnu. Moje srce je tamo.'

Nedugo nakon tog razgovora, oca su odvezli u bolnicu jer je dobio srčani udar. Majka je svaki dan bila pored njegovog bolesničkog kreveta. Slabo je jela, malo spavala i jednostavno se ugasila tri dana prije očeve smrti. U tri dana, izgubih ih oboje. Shrvana tugom zbog smrti majke i oca, vratih se u Bosnu i Hercegovinu, riznicu tajni, koju sam nosila u srcu i duši, prepuna želja i nadanja. Unajmila sam i stan za sebe. Osluškivala sam i ispitivala svaku žilu kucavicu prostora kojem pripadam. Brzo sam se privikla na lijepo Sarajevo. S obzirom da sam na Univerzitetu u Beču magistrirala njemački jezik i književnost, dobila sam posao na mjestu profesorice njemačkog jezika u jednoj sarajevskoj srednjoj školi. Činilo mi se da me život, konačno, počeo maziti.

Bilo je jutro; jutro obasjano suncem, puno nade i očekivanja. Pošla sam na sud zbog prepisivanja nasljedstva, koje mi je majka ostavila testamentom. Ušla sam u veliku prostoriju visokih stropova i velikih prozora. Za ogromnim stolom boje mehagonija sjedio je on, sudija, koji mi je trebao uručiti testament. Podigao je pogled ispod naočala koje su ostale da vise na njegovom nosu i ugledah plave oči, kao nebo, kao more. Plavetnilo njegovih očiju razli se po mom licu i ja, koja uvijek znam šta reći, odjedanput, zanjimih. 'Izvolite sjesti. Vi ste, pretpostavljam, Sofija.' 'Da, ja sam Sofija Švarc Filipović (Sophie Schwarz Filipović)'. 'Udana Filipović?' -upita sudija. 'Ne, nego Švarc po

ocu, a Filipović po majci.' 'Aha'-reče sudija. 'A Vi ste?' -usudih se da pitam.' 'Ja sam Safet Sofradžija. Nemam baš često, odnosno, nemam nikada priliku da upoznam takvu ljepoticu kao što ste Vi. Dugo sam studirao, kuća-fakulet i fakulet-kuća, a sada posao, pa posao i opet posao. Ključente možete zamisliti: ili neki stariji, ili kršćaci zakona, ili čak ubice, ali nikada djevojka, takva kao Vi.'

Kroz tijelo mi prodoše trnci, srce počeo kucati jače, ali to prikrih i nastavih govoriti mirnim glasom. 'Nisam došla ovdje da biste mi se Vi udvarali, nego da otvorim testament.' Sudija je zanimljivo, a i ja sam. Sjedili smo dugo jedno naspram drugog šuteći i neprestano se gledajući, dok on nije progovorio: 'Ova tišina stapa se sa mojim mislima i osjećajima. Nekako mi je razumna i bliska. Osjećam da Vas poznajem, od kada poznajem i samog sebe.' Ustade, krenu prema prozoru i provuče prste kroz gustu, svijetlosmeđu kosu. Bio mi je okrenut leđima, tako da sam mogla vidjeti koliko je visok i da ima široka ramena. Imao je savršenu figuru. Sama sam sebi govorila da ne primjećujem dobro i da mi se samo učinilo da je sudija tako zgodan, zbog odijela koje je nosio. Okrenuo se prema meni i rekao: 'Ova zgrada me pritišće.' U ovoj prostoriji gušim se. Molim Vas, izađimo na kafu, sok, ručak ili šta god već želite. Danas sam Vaš, a želim da to budem i zauvijek.'

Ustala sam mahinalno, uzela svoju torbicu i krenula sa strancem koji mi nije bio stran. Pomislila sam da se tako udvara svakoj ženi, ali, meni je godilo da budem obasuta pažnjom. Krenuli smo do obližnjeg restorana. Koračao je odvažno, a u ušima mi je odzvanjalo udaranje njegovih crnih, lakiranih cipela od asfalt i stapalo se sa zvukom ljudskih glasova, brujanjem automobila i otkucanjima moga srca. 'Šta mi je? Zašto sam toliko nemirna?! Ko je on da u mojoj duši budi sva proljeća i sve jeseni?! Zar ne rekoh sebi da je muški rod pogan, sebičan i neotesan? Zar se nisam zaklela da neću ponoviti grešku svoje majke i krenuti za nekim muškarcem? Ostati ću sama i neću dozvoliti nikome da zanjise valove mojih osjećaja i uzburka mirno more u meni. More, smiri se! Ne dozvolite plime i oseke u mom životu. Budi pametna i razumna. Ali kako? Kako, kada osjećam njegovu blizinu, osjećam da je stvaran i da miriše najljepšim mirisom ovoga svijeta; oporim, lijepim mirisom svježine i urednosti.'

Prolazili su dani, a mi smo se viđali svakog slobodnog trenutka. Uživala sam u njegovom prisustvu, a vidjela sam sreću i u njegovim plavim očima. Jedno drugom pričali smo naše životne priče. Među nama se rodila velika ljubav. Godinu dana živjeli smo lijep, miran život, sagradili smo samo naš svijet ljubavi, poštovanja, dobrote. Maštali smo i često razgovarali o vjenčanju, našoj djeci i vječitoj sreći.

Tog septembarskog jutra ispratila sam svog Safeta na poslovni put u Zagreb. Bila je srijeda. Vraćao se odmah sutra. Želio je i mene povesti, međutim, obaveze na svom poslu nisam mogla odgoditi. Bila sam tužna, ali, sebi sam rekla da su to samo dva nepuna dana i da ću izdržati. Nakon ispraćaja, vratila sam se kući, spremajući se za posao. Začula sam zvono. Otvorila sam vrata i ugledala stariju ženu sa tužnim, mučeničkim izrazom lica. Upitala: 'Jeste li bolesni, mogu li Vam pomoći?' 'Možeš, dijete.' -odgovori žena drhtavim glasom. Znaš, ja imam sina

jedinca...' Odmah mi bi jasno da će čarolija iz mog života nestati, da će se ponovo moj život pretvoriti u kockice leda i da ću čuti nešto strašno. Za divno čudo, žena mi nije izgledala strašno; međutim, kasnije sam shvatila da je ona, zapravo, bila zla starica sa otrovnom jabukom. U početku mi se činilo da je napačena i da ju život nije mazio. 'On mi je sve u životu i ne bi mi bilo drago da se veže za nekoga kao što si ti, ako već nije prekasno'-izusti žena, onako, kao za sebe. 'Znaš, kćeri, poznavala sam tvoj majku, bile smo prijateljice. Zajedno smo po sokacima šetale i išle na teferiče. Brale smo sa momcima džanarike , sve dok se ona nije opoganiila i otišla za krstom, za đaurinom , pa i ona postade đaurka. Zaboravila je svoj grad, svoju vjeru i zemlju. Mom sinu ne treba kaurkinja , kćerka majke kaurkinje!.' Obli me hladan znoj i osjetih da gubim tlo pod nogama. Iznenadih se, kako od riječi 'kćeri' kojom mi se obratila, nastadoše ovako bezobrazne riječi, pune zlobe i zavisti. Postadoh slaba i bespomoćna, ja, koja sam znala kontrolirati svaku situaciju i glumiti da sam ravnodušna, bezobrazna i nedodirljiva. Padoh na tlo, a oko mene se poče okretati život moje majke. Izgubih svijest i ostadoh ležati na pragu, nepomična.

Kad sam došla sebi, nikog više nije bilo pored mene. Kroz maglu sam se sjećala lika zlobne žene, dušmanke, dželata . Dopuzala sam do kuhinje, teško se pridigavši da popijem malo vode. Suze su tekle same; emocije nisam mogla obuzdati. Nikoga nije bilo tu da mi pomogne. Nisam otišla na posao taj dan. Sa-feta nisam željela uznemiravati pozivima, znajući da ima cjelodnevnne poslovne sastanke. Opet sam sama sa svojim mislima, ne znajući da li sam Safija ili Sofija, ne znajući gdje pripadam, i da li će Safet uspjeti pomiriti osjećaje svoje majke sa riječima okoline i rodbine. Da li će naša ljubav pobijediti tradiciju, ili će zauvijek ostati jesen u našim srcima, prizivajući zimu, da prospe niže pne pahulje po našim putevima prošlosti i budućnosti? Možda, ipak, postoji neki tračak sunca što će otopiti neotopivo...

PISMA PRIKO BARE (Milena Budimir, Split, Hrvatska)

Lipo moje, Dalmatincu ti je marendica ka Englezu čaj u pet. To je i tradicija i običaj, a bome i obaveza, zapameti to! Zimi možeš izist fažol, sa komadon suvega mesa, možeš i tripice, to ti priporučan. Imaš uvik, bez obzira koji stađun bija, teletine sa par pečenih kumplira ili juvu. S juvon ne moreš falit! Uz to ti ide i lešo junetina, sa šalšon.

Eto, poza pjata uvik popij dva deca crnog. Cilog. Ne-moj mi u vino nikad vodu mišat, i nedajbože da staviš kap mineralne, to je grij.

Nikad, ali – nikad, nemoj izist frigane lignje. Koliko god da ti zavonjaju ne naručuj, viruj ti didu svomen, ništa ti te lignje ne vridu, sve je to iz leda. Marendaje se uvik okolo deset uri. Prije ne mo'š, jerbo si sit od kafe, a poza deset ne smiš, jerbo nećeš

moć obidvat doma. Zapameti, ako ne mo'š obidvat doma, onda si najeba. Vako, Dalmatinke volidu kužinavat i moraš in kantunon od kruva pomazat pjat. Ako to ne učiniš - znači da nije dobro skuvala. Ako nije dobro skuvala – ne vridi ka žena. Ako ne vridi ka žena – za to je kriv muž. Vidiš, ako se tako karte posložu – najeba si ka veliki.

Dobro, to ti je to, s tin da zapametiš kako nikad ne smiš marendavat sam i uvik se guraj da ćeš ti platit. Jedan put ti, drugi put neko drugi, pa češ se mašit za takujin jedan put u sedmini. Tako san ti ja uvik činija i nisan nikad falija.

Eto, lipo moje, pozdravi onu svoju mater, đava jon kosti ispomiša, ča mi te odvela. Baba ti plače po cili dan. Nema veze, znaš i sam – manje će pišat. Jopet ću ti ja pisat kad naletin do rodice ti Ane.

Pravo te voli tvoj Did.

***

To: Ana

From: Justin

Subject: Za moga Dida

Evala, dida moj,

Nemoj mi se ti brinit, dobro san ti ja, a ni Mater nije loše, pozdrav'ja te. Puno. I Babu isto. A i ja je volin, to joj reci, bit će joj drago.

Puno si me obradova sa tvojim mamin i sa tvojion pričon. Sve te ja slušan, sve od tebe uvicn. Tija bi pravo jednega dana – bit jušto isti čovik ka ti.

Kad nađen ovidi, u Chicago, kakovo misto za marendat – poču. Ma, ovidi ti je spiza na brzinu, sve nešto brez kalorija, sve u plastiku, sve light, samo nešto grickaju, da prostiš – samo pizdarije.

A i mislin da bi tribalni svičon tražik koga koji bi platija obid za drugoga. Ovidi i otac i sin odvojeno plaćaju račun.

Ovo ću ti lito ja jopet doć, pa ćemo ti i ja hodit na janjetinu. U deset uri. Ja plačan!

Voli te tvoj Jure.

***

Lipo moje dite,

Kada ideš na more nemoj se nikad kpidat do kraja.

Lipo je vidit ženskinje u onih par krpica, ali muške nije. Nego, kada ti uzavru možđane – ti se na brzinu skini i itni se u more. Dosta ti je dva, tri puta zapparata rukaman i onda aj vanka. Nije Dalmatinac dite, ne triba mu kantica i mašklinić za u przinu. Eto, kada izadeš vanka omar navuci gaće. Maju i ne moraš.

E, mo'š i pušit. Nema ti ništa lijpe nego vidit mladega muškardina kako fuma. To ti je pravo 'nako – muški. Pivo nikad nemoj pit iz čaše! Nedajbože da te vidin da to činiš! Pivo se pije iz pive! Uvik, ali baš uvik iz flaše. Jesi zapametija?

Eto, dite moje, moran ić ča. Pozdravi onu štracu od matere. Baba još uvik plače od prošlega puta. To joj reci!

A ja ću ti jopet pisat, Tvoj Did.

***

To: Ana

From: Justin

Subject: Za Dida moga

Dobri moj dida,

Sad si me s ovin pismom sitija mora... Nema ti ga ovod. Samo neka jezera, nije to čiste vode ni vidilo, blato, šporkica, ledenica, ajme. Neman ti se ja tu volje potočat, negu ću kad ti dođen – skupa s tebon otić. Moremo sist ispod tamarisa, bacit na briškulu, ne trešetu neću – jerbo me uvik zgaziš.

Ovdi ti se ne smi pušit. Oni koji puši je za njih – idiot, jer kako drugovačije nazvat onoga koji sam sebe ubija i još to sam iz svojega žepa plaća? Znan, sad ćeš reć: Budale! I jemaš prav, jesu. Pivo ti je ovod posebna priča, svi ga piju točenoga, dec, dva, po litre... Bitno je da je pjena postojana. Ako nije točeno, onda je iz limenke. Ni mi gušt zagrist u lim dok pijen. Nije in pivo nešto, a ni mi ni društvo neko. Radije ću ja s tebon popit pivo iz pive, kad dođen. A doć ću ti brzo. Mater je dobro i ona tebe pozdrav'ja, i tebe i babu. Voli te tvoj Jure

***

Lipi moj Jure,

Nešto san ti Babu odveja u likara, pa ću ti napisat par riči dok se ona ne načakula sa bidnon likarušon. Jadna žena, svega će se naslušat...

Sitija si me briškule i trešete, pa san zna da ti moran i o tomen par riči napisat, da ne zaubaviš u stranomen svitu ono šta je nama u Dalmaciji bitno i sveto.

Svaki muški mora znat igrat na karte. Mora bi uvik imat i paket triestina u zadnji žep od gaća, ili u auto u onu ladicu sa strane.

Na briškulu uvik igraj sa najbo'jin prijate'jen, jerbo – kad izgubite, samo će te poslat u kurac, al se neće jidit.

Bitni su ti moti, to te Dide učija još kad si u gaće piša. Jesi zaubavija? Kad očeš da te prođe s karton onda mu strišaješ, povučeš karton po stolu. A ako očeš da ti da najjaču kartu pa da sve drugo sam ubiješ – onda mu tučeš. Lišine znaš kako motaješ, a karike ka da zivaš, trica oni mot sa justin, a aš – ka da 'jubiš ar'ju.

U trešeti dobro broji i dobro gledaj! Kad akužaješ, lipo to učini, jerbo je važno očeš li reć: Tri aša, fali bati! Ili će to bit onako njonjavo, onda ta akuža ne vridi tri punta. U kartaman uvik moraš zajebat ono drugo dvoje s kojiman si u kontr. Ako nemo'š kartaman, onda barenko – ričiman.

Eto, reci onoj svojoj materi da joj Baba nije dobro, da je išla u likara, pa nek se misli. A na tebe tvoj Dida uvik misli, cili dan.

Aj, stoj mi dobro.

Dida

***

To: Ana

From: Justin

Subject: Za Dida :)

Evala, Dide!

One triestine šta si mi da - uvik držin u zadnjemen žepu. Samo, neman s kin bacit na trešetu. Oni ti ovod igraju na karte na kompjutoru, slažedu ih, to ti se zove pasijans, ka, kažu, smiruju živce i možđane. Mo'š mislit! Za popizdit dosadno, niko ne viče, niko ne tuće po stolu, niko ne baca katrigu od jida. Tlaka teška.

Molin te, dide, čuvaj mi Babu. To ti je i čer rekla.

Pozdrav'ja te i kaže da će i ona samemon doć ovo lito. Ja san reka da ćeš ti reć da smi, ali ona oće da te pitan. Jel tako da smi?

Volin te, Dide moj.

Jure

***

Lipo moje dite,

Kada čovik ili žena umre, onda triba užnjega cilu noć doma bit. Da se bidno tilo po komodu u svojoj poste'ji odmori. Triba tu noć lumine popaliti, da svitlo potira zlo. Svit šta u kuću dođe mora imat i za jist i za pit. Puno će se popit, na to računaj, pa svega na stolu mora bit. Ženskinje se tu noć molu, vrtu krunice i ne smiju se sa muškiman mišať, štaćedu nan. Bit će i smija i zapameti – to nije grubo, lipo se siliti svega dobrega.

Šonetu triba dat, da svit vidi koliko je fameja držala do pokojnega. Triba šonetu nakitit, šta veća to bo'ja. Ni'ko neće u nebo otić ka kurbin sin, jerbo svit pamti samo ono ča je dobro učinija i uvik se govori kako je bi dobar čovik.

Lipo triba pokojnega i uredit za na oni svit. Najbo'je obuć ga u veštit u kojemen se i oženija, ako more stat. Ako ne more – onda veštit triba rasparat na leđiman, to se ionako u kapsilu ne vidi, bitno je da od naprid dobro figura.

E, to san ti tija reć, reći onoj svojoj materi kako Baba nije dobro. Sva je žuta. Svit je zajebaje kako jesen dolazi, a lišće pada, straj me da mi i ona ne otpadne. Reci to svojoj materi. Smi ona sutebon doć. Oli ovo ni njena kuća?

Njena i tvoja, neću je ja sa sobon na oni svit odnit.

Voli te puno tvoj Dida.

***

To: Ana

From: Justin

Subject: Za Babu

Ane moja, reci Babi da me čeka.

Doć ću u petak, prvin avijonon.

Nemojte mi Dida pokopat brez mene!

SVJETONIK

(Miroslav Pelikan, Zagreb, Hrvatska)

Valentin Miles ili Val Miles, nezadovoljni čovjek srednjih godina, osjećao je toliko bolno jasno, tako očito svoj umor koji se decenijima gomilao u njegovom tijelu i činio ga slabim i ranjivim, s malo mogućnosti za uobičajeni, normalni život.

Liječnik mu je savjetovao prijeko potrebni duži odmor, svakako negdje na osami, kako bi jednostavno došao sebi i postupno se oporavio, najprije fizički a zatim i psihički.

Srećom na poslu je prikupio dovoljno slobodnih dana, preostalo je ponešto od godišnjeg odmora iz prošle godine, ukupno pet tjedana.

Odavno je čuo priču o legendarnoj osami na otočiću Veli vrh. Usred otočića uzdizao se je odavno izgrađeni kameni svjetonik sa skromnom kućicom ispod koja se povremeno iznajmljivala.

Za dva dana, s nešto stvari Miles je stupio na malo pristanište otoka Veli vrh. Uskoro se brodić otisnuo i s uputama na više jezika, Miles je ostao sam na Velom

vrhu.

Namještenik kompanije proveo ga je od kućice do svjetionika, pokazao sve staze na otoku i upozorio na vrijeme, na žestinu topline, hladnoću vjetra.

Strašna tišina, pomislio je Val Miles najprije, golemi muk proparan rijetkim kricima ptica koje su nisko nadljetale otok.

Kućicu je činila samo jedna kvadratna prostorija, pet puta četiri metra. S jedne strane, ležaj i omar, na sredini stol i četiri stolca, ispod dva prozora skromno opremljena kuhinja. Sa strane vrata koja vode u kupaonicu i toalet. U kutu radio uređaj, za svaki slučaj.

Miles je brzo raspremio donešene stvari i sjeo za stol. Kompanija koja je iznajmila otočić napunila je smočnicu hranom i potrebnom količinom raznog pića.

Sve skupa nekoliko stotina koraka po svakoj stazi, sa strane nisko raslinje, pa goli, oštri vrhovi, rijetki cvjetovi.

Dobro mu je došlo prijepodneвно hodanje, oznoji se od topline i napora.

Dok je sjedio u udobnom hladu kamene kućice začuo je lupkanje vrata. Vjetar.

Odneduk su doplovili tamno sivi oblaci i zakrili plavet neba, zahladilo je.

Popodne će morati ostatu u kućici, ponio je nekoliko knjiga, uvijek je volio čitati, ovdje je na sigurnom, samo da ga ne ometaju i ne nerviraju vrata sa stalnim lupkanjem.

Zadubio se u knjigu, pročitao je nekoliko desetaka stranica i osjetio kako mu se odjednom oči skla-

Neće biti loše, mrmljao je Val, neće biti loše. Ovdje ću se sasvim dobro odmoriti. Jedino su mi društvo ptice i možda poneka skrivena zmija ili gušter.

Kao dijete se veselio Miles nevjerovatnom miru, čarobnom spokoju, ovdje ću sastrugati sve taloge umora.

No, spavao je loše. Ne, ležaj nije bio neudoban, ali stalno se budio, osjećao je nemir i kao da je naslućivao nešto što se ne može predvidjeti a ionako će doći i obgrliti ga.

Jedva je dočekao jutro. Istuširao se, pojeo krišku kruha s maslacem i odmah krenuo u istraživanje otočića.

Do podneva je upoznao sve dostupne i vidljive staze, prolazeći ih više puta, gore, dolje.

paju, kako mu glava pada. Samo je položio glavu na ruke i zaspao, ne čuvši više kontinuirane udare vjetra.

Sanjao je svog pokojnog djeda, majčinog oca, koji mu je tako puno značio. Djed je u snu bio ozbiljan, ne rekavši ni riječ, nijem prošao pored njega. Iza djeda je ugledao baku, slijedila je djeda i nije ga primijetila. Bio je razočaran takvim snom.

Probudio se prevečer. Vjetar se smirio. Osjećao je bol u vratu. Otvorio je dvije konzerve, narezao nekoliko kriški kruha i večerao.

Poneki krik ptice rijetko je remetio praiskonsku

tišinu Velog vrha.

Izašao je van, no vratio se. Otvorio je vrata i sjeo na prag, zagledavši se u tamno more i zvjezdani plašt iznad.

Razmišljao je o svom životu, za koga je često smatrao kako ga uzalud troši, kako nije ostvario ništa što bi bilo vrijedno, barem prosječna ljudska dostignuća, kako onog čuvstvenog tako i materijalnog.

Živio je u naslijeđenom roditeljskom stanu, često mijenjajući poslove, u nekima je uživao dok je druge samo odrađivao.

Sada mu se očito činilo kako je prestar za radikalne promjene, no mogao je izvesti određene korekcije, kako bi barem nešto promijenio.

Najprije se valja dobro odmoriti, skinuti sa sebe i iz sebe sve nataložene muke i vratiti se pročišćen

Prespavao je cijelo jutro. Pogledao je na sat. Prošlo je dvanaest sati.

Pojeo je tri kriške kruha s maslacem, popio dvije šalice crne kave.

Planirao je cijelo poslijepodne istraživati prostore pored staza. Ponio je sa sobom malo hrane i vode, uzeo je i dalekozor koji je opazio na ormaru. Stavio je šešir na glavu i krenuo. Prvo mora pronaći nekakav komad drveta, štap od metra i pol, da mu bude pomoć u hodanju a i za svaki slučaj.

Teško mu se bilo probijati kroz nisko raslinje, kretao se s neprikivenim oprezom, tko zna što se krije u grmlju. Ne osobito zanimljivi krajobraz.

Okrenuo je na drugu stranu, preko oštih vrhova kamenja. Ovdje je mogao još teže hodati, morao se je pomagati i rukama, kako bi sigurno prelazio sa špice

natrag u svakodnevicu.

Sjedio je dugo na pragu, pušio cigaretu za cigaretom, popio nekoliko čaša okrepljujućeg vina, sve dok ga alkohol nije prisilio da se protegne na krevetu sa samo jednom mišlju, jesam li zatvorio vrata?

Uostalom, ovdje nema nikoga, tko može doći i okrenuo se na bok omamljen vinom.

Doista, izjutra ga je probudila hladnoća.

Naravno, nije zatvorio vrata, studen je gospodarila prostorijom.

Zatvorio je vrata i vratio se na ležaj. Pokrio se dekom i iznova zaspao.

na špicu.

Niti ovaj ga prostor nije oduševio, sama golet, oštri, negostoljubivi kamen opasnih vrhova, dovoljan je samo trenutak neopreza i lako možeš nastradati.

Spustio se do mora, skinuo cipele, podigao rubove hlača i zakoračio u vodu.

Ugodna svježina mora godila mu je.

Razmišljao je ne bi li se do kraja skinuo i zaplivao. No, nije se odlučio. Stajao je i dalje do koljena u moru, promatrajući pučinu. Potpuni mir, more spava. Ni ptica nema, samo vrućina koja se nesnosno spušta s neba i slijeva se u kamen koji gori.

Izašao je iz vode, obukao se i krenuo natrag. Kako se uspinjao prema kućici, osjećao je kako temperatura raste. Nakon nekoliko minuta stigao je do spasonosnog hladna kućice, bio je prekriven znojem i vraški umoran. Tek tada se sjetio kako nije pronašao štap, nije ugledao ništa slično, u redu, što će mu, nekako se snalazi. Milesu su svi idući dani bili gotovo isti ili vrlo slični. Uglavnom je lutao otokom, veseleći se susretu sa žutim leptirima, promatrao je dalekozorom ptice kako oblijeću i krešte na njega, jedan je put umalo stao na zelenog guštera, koji se iznenada stvorio njemu na putu.

I to je bilo sve.

I evo, protekao je prvi tjedan u zaboravljenom svijetu, na kraju mora. Tek krajem toga prvog tjedna primijetio je s čuđenjem, kako se niti jednom nije obrijao. Narasla brada pomalo ga je svrbjela, no odlučio je, koliko bude na otoku, neće se brižati.

Te je večeri dugo sjedio na obali tihog mora i promatrao bez riječi uspavanu pučinu ispod fantastičnog neba prepunog dijamantata.

Tada je shvatio, on čovjek, ogleda se u zrcalu mora i neba i pita ih, što mu je činiti.

Svaku je iduću večer Val provodio na obali, suočen s morem i s nebom, šutjeli su, bez glasa, posve tihi, gotovo neprimjetni.

Što je duže boravio na obali pored mora, sve je više osjećao kako je on, bijedna, beznačajna pojava ispod neba i pored mora.

Krajem drugog tjedna, osjećao se dovoljno jadno, bio je na korak da pozove prijevoz radio vezom i prekine ovu agoniju.

Kako će izdržati još tri tjedna opake samoće? Bio je sa potpuno sam nasuprot moći mora i neba.

Sve češće je sanjao čudne, on bi rekao nepotrebne i neobične snove s ljudima koje nije poznavao, niti su oni poznavali njega, bio je sam među tolikim svijetom.

Više nije odlazio na obalu, većinom je boravio u kućici, tek je rijetko napuštajući.

I tada se sjetio svjetionika. Uopće se nije popeo do vrha.

Ponio je baterijsku svjetiljku. Vrata svjetionika bila su širom otvorena. Uspinjao se polako dok je vjetar hučao i brže od njega dospijevao do vrha.

Ubrzo je zakoračio na malu terasicu koja je okruživala nekada spasonosno svjetlo, sada ugašeno svjetionika.

Nekoliko je puta obišao okolo, promatrajući u polutami, more i nebo, različite dijelove otočića.

Kao da se osjećao malo manje jasniji i manji na vrhu svjetionika.

Srećom, barem je pronašao pravo mjesto za odmor. Preostala tri tjedna proveo je na vrhu svjetionika, promatrajući svijet oko sebe dalekozorom, pronalazeći uvijek nešto novo i zanimljivo.

U zadnjem tjednu uspio je ući, iako se čudio zašto to i prije nije pokušao, u zatvorenu prostoriju s utrnulim svjetlom i prvo što je ugledao, bio je dugi, ravni štap na podu.

Toliko mu se obradovao da je zaplesao vrteći se u krug.

Podigao ga je s ogromnim, nemjerljivim oduševljenjem, premjerio ga i osjetio kako mu dobro leži u ruci.

Spustio se hitro, nataknuo šešir na glavu i sa štapom

više puta prošao cijelim otokom, držeći ga visoko iznad glave.

Osjećao se gospodarem cijeloga otoka. Spustio se do mora i zabio više puta štap u plitko more a zatim podigao štap prema nebu smijući se grohotom. Vratio se u kućicu, miran i zadovoljan.

Najprije se obrijao i pospremio svoje stvari zatim. Sutra je otplovio s Velog vrha, ponosno držeći dugi, ravni štap u ruci dok ga je namještenik kompanije u čudu gledao.

OČEVA SMRT

(Abid Jarić, Zenica, BiH)

Vani zavija bura i cvili gore od nas četvero nejači okupljenih oko šporeta. Iako smo tek banuli na ovaj svijet, znali smo da ovaj strahoviti kovitlac koji se valja i tutnji od dalekog Malovana i dostiže hadovsku snagu u Duvanjskom polju neće dobro završiti. Il' će otići krov kakve kuće il' će stradati grane ono malo drveća rasutog po duvanjskim baštama il' će, što je za nas Duvnjake bilo najgore, doći vijest da se neki čoban u planini smrznuo. Kao ono prije desetak dana kad u našu kuću upade Ruža Stojkina i s vrata povika:

- Kuku našoj Mandi. Smrzo se Stipe u

Ljubuški.

Znalo se već, najprije će zaplakati naša majka pa mi djeca za njom. Stric Ičan će stisnuti usne i krstiti se. Otac je govorio da on to uvijek čini kad ne želi opsovati. Da je otac zdrav i da je na nogama, on bi duboko uzdahnuo i dugo, dugo gužvao kapu. (Kao ono jednom kad nam se konj Alat okliznuo i pod punim tovarom strovalio u Ponor. Iz Ponora se niko nikad nije vratio, govorili su stariji pa sam i ja kao dijete znao da se ni naš Alat više neće pojaviti u našoj štali iako su komšije kazivale da Alat nije konj, nego vila i da još samo takav jedan ima u Šujici kod nekog Randukića.)

Ali, otac nije zdrav, nego tamo u sobi bolestan leži i nešto priča sa stricem Ičanom. O čemu pričaju, mi djeca nismo znali.

A nas četvero sjedimo pored šporeta i čekamo. Šta čekamo, niko nam nije želio kazati. Jedino je tetka Bila rekla da je vani hladno i da se od šporeta ne smijemo odmicati. Ovoga puta i ona je bila zamišljena i nama djeci veoma neobična. Navikli smo je gledati veselu i uvijek spremnu na priču. Željno smo očekivali da priča krene i ovog poslijepodneva kad se vjetar utrkivao sa zvukovima koji su ličili na sve ono što nečastivi može donijeti u svom đaviljem ruhu.

Majka je nekoliko puta ulazila i izlazila iz sobe u kojoj su se nalazili otac i stric. Svaki put bila je bljeda, crnom maramom brisala je suzne oči.

- Anduša, sidi malo, odmori se. Čitav dan si na nogama, a krušne mrve u usta nisi stavila. Vidiš i sama, tu se ništa nemere prominit. Sve je u Božijoj volji. Sidi, ne žalosti dicu.

Majka je samo malo zastala, duboko uzdahnula i rekla.

- E, Bila moja, nije meni lako. Znaš i sama.

- Znam, znam, prošla sam sve što sada tebe tare. Zato ti i govorim. Biće ono što Bog hoće, odgovori tetka i krajičak rukava prinese očima.

Nešto ciknu pa zagreba kroz dimnjak. Mi se djeca prestravimo.

- Tetka Bila, kruva ti, ispričaj nam neku

priču. Nas je svega ovoga strah, jedva izustih. Šutjela je kao da me nije ni čula. Štapom je nešto šarala po šporetnoj ploči, a onda je podigla pogled i tiho rekla.

- Ti si najstariji i znaš da nije vrime za priču, ali ako budete mirni i ako prestanete plakati, kazivat ću vam nešto što je vezano za naše pleme.

Svako od nas četvero šćućurenih oko šporeta dotakla je pogledom. Kad se uvjerila da smo spremni za priču, tetka Bila je počela.

- Mi Križanovići smo najstarije pleme u ovom kraju. Ako ovdje nismo tri vika, manje nismo sigurno. Nekad je u našem plemenu bilo osmero braće. Kad jedan od braće pade s pojate i na mistu ostade mrtav, ostala braća odlučili da ga sarane ispod najvećeg križa kojeg ljudske ruke mogu uspraviti. Što odlučite to i napravite. Uputiše se u Tušnicu sa zapregom a šest volova da dovuku kamen od koga će isklesati križ. Tri dana i tri noći kopali su taj kamen, a kad su ga postavili na kola, šest volova jedva ga povuče. Dok su došli kući, dva vola su crkla. Taj križ i sada stoji u groblju i svak mu se od postanja divio osim jednog. Bio je to jedan turski aga koji je često putovao iz Blagaja u Duvno. Bi mu krivo da tako nešto veliko i nevideno stoji u kršćanskom groblju, skoči s konja i buzdovanom počeo udarati po kamenu. Kako je žestoko udario, u jednom, buzdovan skoči i izbi agi oko. Kažu da posli toga više nikada nije došao u Duvno iako je ovdje....

Vrata na sobi naglo se otvoriše.

Tetka prestade pričati.

Preko praga, krsteći se, pređe stric lćan stisnutih usana.

Majka pade na koljena.

Mi djeca ciknusmo.

Vjetar žestoko udari po krovu kuće, uvuče se kroz dimnjak i ugasi vatru u šporetu.

CRVENI KONJ

(Marina Radoš, Tomislavgrad, BiH)

"Čaća, konj ne može biti crven!"

"More. Vidić ćete kad ja dođem u penziju pa kupim crvenog konja."

Njih je četvoro djece. Dvojica sinova i dvije kćeri.

Troje ih je rođeno u devetom mjesecu. To su prava gasterbajterska dica, napravljena za Božić.

Najmlađi, Josip, rođen je u trećem mjesecu. To je bilo onda kad je Čaća pao sa skele prid svetog Antu, pa došao kući zarana.

Čaća radi u Njemačkoj od proljeća '85. Tamo ga je povukao kum Jozo.

Vozila Passata karavana, pročelav je i stalno ga bole leđa. Od letve.

Ipak, uvijek je htio biti gipser.

Dobro se sjeća i dana kada je to poželio. Bio je dernek u selu. Deset bosonogih dječaka i on pratili su krupnog pročelavog čovjeka koji je u ruci nosio lubenicu kroz dernek, koja kao da je poskakivala na zadebljalim prstima. Molili su Boga da mu lubenica ispadne i razbije se o makadam, pa da je pojedu rukama.

Lubenica mu nije ispala.

Nije mu ispala ni novčanica od tisuću njemačkih maraka koja je virila iz prednjeg džepa košulje.

Čaća je čvrsto odlučio da će i on jednog dana nositi lubenicu u iljadarku kroz dernek.

Nisu lubenice slatke kao nekada, kaže, a i iljadarka je danas malo. Šta možeš s iljadarkom? Platiš drva, krmad i ode čitava.

Došlo je neko drugo vrijeme, i Čaća češće dolazi kući.

Ne putuje više autobusom i živi u normalnom stanu. Nekada je dolazio samo za Božić i živio u bunkeru s radnicima iz Rumunjske.

Njegova žena živi s djecom i svekrvom u Staroj kući.

Nova se gradi već pet godina. Udaljena je dvadeset metara od stare i imat će tri kata.

Na prvi kat će Čaća kad dođe u penziju. Znat će zašto je radio i zašto je se patio. Na drugi kat će najstariji sin Ivan, a na treći će Josip. Kuća će taman bit gotova kad Čaća dođe u penziju, a oni završe fakultete i ožene se.

Ma ništa od toga ne bi bilo tako da mater nije bila vrijedna i mudra. Znala je sačuvati svaki dinar.

Samo jednom tjedno je se išlo u nabavku namirnica koje se ne mogu proizvesti na selu. To se odvijalo ponedjeljkom, kad mater vozi babu da izvadi nalaze krvi i kupi vunicu na pijaci. Nije mater nikad lako bilo, iako je na prvi pogled imala sve.

U 28 godina je prekopala pola duvanjskog polja, preživjela četiri puberteta, četiri upisa na fakultet i jedno napuštanje istog, dva klimakterija i svekrovu smrt od koje se baba još nije oporavila.

Svako ljeto Čaća obavi po jedan veliki posao na kući. Izraditi će sva tri stana, jedan po jedan, tako da Ivan i Josip imaju gdje ako im se omakne dite. Nastajala je velika, nova kuća, iz temelja. Letova, štednjom, voljom i snovima.

"Kad ja dođem u penziju..." – bio je početak svake rečenice koju je Čaća izgovarao kada bi došao iz Njemačke.

I činilo se tako. Doći će Čaća u penziju. Sigurno tamo negdje za jedan Božić. Tako je najljepše. Ostario je Čaća, iako mu je samo 55 godina. Izgleda kao da mu je 75.

Kupit će Čaća konja kad dođe. Odmah.

Uvijek je želio imati pravog konja. U sjećanju mu je rzao jedan okićeni konj kojeg je vidio u Slavoniji kao dijete. I sve ih je uvjeravao da konj može biti crvene boje.

Nabavit će i novog ćuku. Odmorit će se od gledanja u bijele zidove zapada. Pušit će lulu i sam kuhati kiseli kupus na 'drvenom' šporetu.

Kad se Ivan i Josip ožene dobit će i unuke. I svi će biti zajedno. Jutra će mirisati na pokipjelo mlijeko sa šporeta i plač djece koja nose Čaćino ime.

Kad dođe u penziju, uživat će Čaća u snjegovima. U proljećima koje nikada nije proveo u selu. Užit će u zrikavcima po noći i okusu pekmeza kad rode šljive najesen.

Sveo se jedan život na čekanje penzije. Ali, vrijedilo je. Sve je omogućio djeci. Iškoolovao ih i napravio im kuću.

Ima kod kuće i dva automobila, pa se lako dogovore. Bit će i treći auto pred kućom, čim Čaća dođe u penziju.

(DESET GODINA KASNIJE)

Čači je danas 65 godina.

Dolazi u penziju. Božić je. Sve je papire riješio i odjavio je stan. Bilo je to dugih 38 godina u tuđini.

38 godina ravnjanja nekih tuđih zidova. 38 godina lošeg njemačkog, loše skuhanog lešo mesa i loše opranih kombinezona.

38 godina mokrih potkošulja koje se pet puta dnevno osuše na ostarjelom tijelu ili na brokvi na drugom dijelu bauštele.

Bilo je to 38 godina neudobnih ležajeva. 38 godina života bez žene. Bez djece. 38 godina snivanja o jednom crvenom konju, psu i sretnim unucima koje djed svako malo obraduje milk šnitom.

Ivan i Josip su se oženili davno. U novoj kući su proveli svaki po godinu dana i odselili su u grad, u podstanare. Josipovoj ženi se nešto ne da živjeti na selu, a Ivanova ne može svekrvu očima da vidi.

Ni jedan ni drugi nemaju djecu.

Čača se te zime dovezao kući. Opet je donio kese pune njemačkih slatkiša, iako ih odavno više nitko ne jede.

Mater je čekala da dođe pa da presele u novu kuću. Nije htjela ni kročiti tamo bez njega.

Svaka stvar u kući je na svome mjestu. Kupljeno je štene. I konj je u štali. Smeđi konj kao da je crvenkast, kao onaj kojeg je Čača jednom davno vidio u Slavoniji kod rodbine. I lijep je kao onaj. Nazvali su ga Rubin. Uzjašit će ga Čača sutra, čim se svane.

Nova kuća je prazna i hladna. Ugašena su svijetla na drugom i trećem katu, i skinute su zavjese sa prozora. Nema ni snijega, a Božić je.

"Evo, dočekao si, stari, sad ćemo se lipo naživit ovo par godina što nam je ostalo." – rekla mu je mater dok je raspremala njegov stari kofer bez točkica.

Ostarila je i mater. Nakitili su prirodnu jelku u novoj kući. Ne voli Čača plastične. Plastične ne mirišu. To je kao da okitiš lavor.

Spustio se Božić bez snijega na selo, novu kuću, štalu i pseću kućicu na gumnu.

Čača je legao prije matere. Ona je ostala oprati dva tanjura i podijeliti čitavo odojče Ivanu i Josipu, ako svrate ovih dana.

Zavijali su vukovi negdje daleko u planini. Bila je vedra noć i bura je sušila sudžuke na tavanu.

Štene je cvililo. Rubin je plašljivo gledao prema vratima i lupkao kopitom o pod.

Mater je legla i zagrlila Čaču u snu. Skvrčili su se kao dvije smrznute ptice. Čači se niz umorne obraze skotrijala jedna vruća suza i nestala u jastuk.

Ujutro se probudila samo mater.

Čača je umro sanjajući Rubina, lovačko pašče, novu kuću u kojoj se smiju djeca i veseli obitelj.

Nikada se nije probudio u novoj kući. Nije dočekao unuka.

Nikada nije uzjašio Rubina. A bio je to crveni konj. Crveni, majke mi moje.

**RADIO DOBRE VIBRACIJE,
RADIO ŠIROKI BRIJEG, RADIO GRUDE,
RADIO LJUBUŠKI, RADIO STUDIO 88,
RADIO PLUS, OBIČAN RADIO MOSTAR**

www.bljesak.info, www.dnevnik.ba,
www.poskok.info, www.abcportal.info,
www.sirokibrig.com, www.jabuka.tv,
www.kamenjar.info, www.grude-online.info, www.livno-online.com,
www.bitno.ba, www.brotnjo.info,
www.caportal.info, www.boboska.com,
www.ljportal.com, www.modamo.info,
www.hercegovina.info, www.posusje-online.info, www.ekspresno.info,
, www.citluk.net, www.portal-plus.in

